

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีในการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในการดำเนินคดีอาชญากรรม

2.1 การแสวงหาหลักฐานในคดีอาญา

อาจารย์ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดาได้ให้ความหมายของคำว่า “พยานหลักฐาน” หมายถึง สิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงข้อเท็จจริงอย่างใดอย่างหนึ่งและเป็นที่ยืนยันสนับสนุนข้ออ้างที่มุ่งถึงสิ่งที่บ่งถึงหรือช่วยให้งบความเท็จและความจริงในข้อเท็จจริงที่คู่ความพ้องเถียงกัน¹ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เป็นสิ่งที่มาพิสูจน์ข้อกล่าวอ้างในคดีเป็นความจริง² ดังนั้น พยานหลักฐานจึงหมายถึง สิ่งใด ๆ ที่แสดงถึงข้อเท็จจริงให้ปรากฏแก่ศาล³ ที่สามารถแบ่งประเภทตามรูปลักษณะได้ออกเป็น 3 รูปแบบด้วยกันคือ พยานบุคคล⁴ พยานเอกสาร⁵ พยานวัตถุ⁶ ดังนั้น

¹ยิ่งศักดิ์ กฤษณะจินดา, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 2.

²แวว ยอดผยุง, กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: สุทธิการพิมพ์, 2529), น. 3.

³โสภณ รัตนกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณาการ, 2544), น. 19.

⁴“พยานบุคคล” หมายถึง ผู้ที่จะต้องเปิดเผยถึงการรับรู้ของตนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยการให้ถ้อยคำ

⁵“พยานเอกสาร” หมายถึง ข้อมูลที่บรรเทกไว้ในสื่อชนิดใดก็ตามสามารถพิสูจน์ข้อเท็จจริงที่พิพาทในคดีได้และนำสืบชนิดที่บันทึกข้อมูลดังกล่าวขึ้นมาใช้เป็นพยานหลักฐานในศาลก็ให้ถือเป็นพยานหลักฐาน และให้รวมถึงสื่อที่บันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์หรือสื่อสารสนเทศอื่น ๆ ด้วย ดู ปิติกุล จีระมงคลพาณิชย์, “การรับฟังสืบบันทึกเสียงและภาพในกฎหมายลักษณะพยาน,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 32, ฉบับที่ 2, น.372, (มิถุนายน 2545).

⁶“พยานวัตถุ” หมายความว่า วัตถุอย่างใด ๆ อันมิใช่เอกสารซึ่งคู่ความนำเสนอเพื่อให้ศาลตรวจ โดยอาจเป็นสิ่งที่มิมีชีวิต เช่น ร่างกายมนุษย์ สถานที่ สัตว์ หรือเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตทั้งหลายที่คู่ความ นำมาให้ศาลเห็นได้ด้วยตา หรือให้ศาลไปตรวจดูยังที่ ๆ พยานอยู่ ดู ยิ่งศักดิ์

กระบวนการแสวงหาพยานหลักฐานในขั้นตอนก่อนการพิจารณา อันได้แก่ การสืบสวนสอบสวนจึงมีความสำคัญต่อกระบวนการยุติธรรมเป็นอย่างมากในฐานะที่ขั้นตอนดังกล่าวเป็นขั้นตอนแห่งต้นสายของกระบวนการยุติธรรมและเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด โดยเฉพาะพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานได้อย่างกว้างขวาง ดังบัญญัติไว้ในมาตรา 131⁷ แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยอันมีสาระสำคัญในเนื้อหา 2 ประการด้วยกันคือ เนื้อหาในเรื่องของการรวบรวมพยานหลักฐาน และเนื้อหาว่าด้วยการใช้มาตรการบังคับ⁸ และเมื่อกล่าวถึงการแสวงหาพยานหลักฐานในปัจจุบันเจ้าพนักงานของรัฐอาจทำได้ด้วยวิธี ดังนี้คือ

ก) การใช้วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการ เข้าค้น เพื่อยึดพยานเอกสารหรือพยานวัตถุ จากเคหสถานของบุคคล

ข) การใช้วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการจับ การค้นเพื่อยึดพยานเอกสารหรือพยานวัตถุจากตัวบุคคล

ค) การแสวงหาพยานหลักฐานจากร่างกายมนุษย์

ง) การใช้วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการใช้เทคโนโลยีทางอิเล็กทรอนิกส์ ในการดักฟัง การติดต่อสื่อสารของบุคคลหรือการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวบันทึกเสียงของบุคคล หรือการบันทึกเสียงการสนทนากันระหว่างบุคคล

จ) การแสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษ ได้แก่ การดักฟังทางโทรศัพท์ การส่งมอบภายใต้การควบคุม การอำพราง การสะกดรอยโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ การล่อซื้อ ล่อจับ โดยเจ้าพนักงาน เป็นต้น

กฤษณะจินดา, และ วุฒิพงษ์ เวชยานนท์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2541), น.376-377.

⁷ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติว่า “ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่สามารถจะทำได้ เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา...”

⁸คณิต ฅ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 15, ฉบับที่ 3, น. 11, (2528).

2.2 การแสวงหาพยานหลักฐานกับหลักการหลักการคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นมูลฐานหนึ่งของสิทธิมนุษยชนที่มีความหมายถึง คุณค่าอันมีลักษณะเฉพาะและเป็นคุณค่าที่มีความผูกพันอยู่กับความเป็นมนุษย์ซึ่งบุคคลในฐานะที่เป็นมนุษย์ทุกคน ย่อมได้รับคุณค่าดังกล่าวโดยไม่จำเป็นต้องคำนึงถึงเพศ เชื้อชาติ ศาสนา วัย หรือคุณสมบัติอื่น ๆ ของบุคคลในความหมายนี้ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” จึงหมายถึงลักษณะบางประการที่สร้างออกมาเป็นคุณค่าเฉพาะตัวของมนุษย์อันเป็นสาร์ตในการกำหนดความรับผิดชอบของตนเองและเป็นสาร์ตที่มนุษย์แต่ละคนได้รับเพื่อเห็นแก่ความเป็นมนุษย์ของบุคคลนั้น⁹ นอกจากนี้ยังมีผู้ให้ความเห็นอีกว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หมายถึงสิ่งที่เป็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่มีอยู่ในตัวของบุคคลทุกคน¹⁰ และในทางทฤษฎีกฎหมายของประเทศหรือรัฐเสรีประชาธิปไตย (Liberal and Democratic State) เช่น ประเทศเยอรมนีหรือฝรั่งเศส ต่างก็ได้ถือว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) เป็นรากฐานอันเป็นที่มาของสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานทั้งปวงและเป็นแดนแห่งสิทธิที่รัฐไม่อาจใช้อำนาจล่วงละเมิดเข้าไปในขอบเขตดังกล่าวได้ ดังเช่นที่รัฐธรรมนูญเยอรมันได้บัญญัติหลัก ในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไว้ในมาตรา 1 (1) ว่า “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ไม่อาจถูกล่วงละเมิดได้ อำนาจอรัฐทั้งหลายผูกพันที่จะให้ความเคารพและให้ความคุ้มครองต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์” โดยศาลรัฐธรรมนูญสหพันธ์ของเยอรมนีได้วินิจฉัยยอมรับว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประเภทหนึ่งถึงแม้ว่าจะมิได้บัญญัติเนื้อหาไว้อย่างชัดเจนเหมือนสิทธิขั้นพื้นฐานอื่น แต่อำนาจอรัฐทั้งหมดก็ต้องผูกพันในฐานะที่ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลักการสูงสุดของรัฐธรรมนูญ และจากการยอมรับสถานะดังกล่าวนี้เอง จึงกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นสิทธิโดยตัวของมันเอง จึงอยู่ในฐานะที่เป็นสิทธิขั้นพื้นฐานประเภทหนึ่งที่ใช้อำนาจอจะล่วงละเมิดมิได้ และประการที่สอง คือ มาตรการในการวินิจฉัยเชิงคุณค่าอันแสดงถึงการกระทำอื่น ๆ เพื่อให้สิทธิขั้นพื้นฐานที่มีการบัญญัติรับรองไว้แล้วนั้นสามารถบรรลุเป้าหมายได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ อันเป็นการเพิ่ม

⁹ บรเจติ สิงคะเนติ, หลักพื้นฐานของ สิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), น. 85.

¹⁰ มานิตย์ จุมปา, คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ.2540) แก้ไขเพิ่มเติม ครั้งที่ 6 พ.ศ.2547, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547), น. 57.

หลักประกันที่จะมีให้มีการล่วงละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าว¹¹ นั่นเอง ดังจะเห็นได้จากหลักสากลในเรื่องของมาตรฐานองค์การสหประชาชาติว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ได้ถือเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เป็นสิ่งสำคัญสูงสุดที่รัฐจะต้องคำนึงถึงก่อนเสมอ ในการแสวงหาพยานหลักฐาน

ในหลักสากลเองก็เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการดำเนินการทั้งหลายของเจ้าพนักงานของรัฐ โดยเฉพาะการใช้อำนาจของรัฐ สิ่งสำคัญที่สุดที่รัฐจะต้องให้ความเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ด้วยการไม่ใช้วิธีการใด ๆ ซึ่งรวมถึงการแสวงหาพยานหลักฐานด้วยวิธีการต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการทรมานหรือการขู่เข็ญหรือการกระทำใด ๆ ที่เป็นการลดคุณค่าของความ เป็นมนุษย์ลง เช่นการทรมานผู้ต้องหาเพื่อให้รับสารภาพหรือเพื่อให้ผู้ต้องหาบอกที่ซ่อนของกลาง หรือเพื่อที่จะขยายผลของคดี เหล่านี้เป็นสิ่งที่องค์กรของรัฐจะต้องงดเว้นโดยเด็ดขาด ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่มีลักษณะเฉพาะสืบเนื่องจากความเป็นมนุษย์และเป็นคุณค่าที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคนโดยไม่มีข้อจำกัดหรือเงื่อนไขใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติ ศาสนาใด ๆ ก็ตาม โดยถือว่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นคุณค่าที่ไม่อาจล่วงละเมิดได้ ดังจะเห็นได้จากกฎหมายภายในของประเทศไทยที่ได้วางหลักการดังกล่าวนี้ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน ก็ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนใน

มาตรา 4 “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง”

มาตรา 26 “การใช้อำนาจของรัฐโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กร ต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้”

มาตรา 29 “การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้ จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญนี้กำหนดไว้ และเท่าที่จำเป็นเท่านั้น และจะกระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้นมิได้...”

นอกจากนั้นเมื่อกล่าวถึงสิทธิมนุษยชน (Human Rights) อันเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญมุ่งจะให้ความคุ้มครองแก่บุคคลทุกคนโดยมิได้แบ่งแยกว่า บุคคลนั้นจะเป็นผู้ใด ชาติใด ศาสนาใด หากบุคคลดังกล่าวได้อยู่ในอำนาจแห่งพื้นที่ที่มีการบังคับใช้รัฐธรรมนูญนั้น บุคคลทุกคนก็ย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้รัฐธรรมนูญด้วยเสมอ จึงอาจกล่าวได้ว่า สิทธิมนุษยชนจึงเป็นสิ่งที่

¹¹อุดม รัฐอมฤต, นพนิธิ สุริยะ, และบรรเจิด สิงคะเนติ, การอ้างศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์หรือ การใช้สิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามมาตรา 28 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นานาการพิมพ์, 2544), น.11-12.

คุณลักษณะประจำตัวของมนุษย์ทุกคน เป็นสิทธิและเสรีภาพตามธรรมชาติที่เป็นของมนุษย์ และด้วยเหตุผลเดียวกันคือ มนุษย์ทุกคนที่มีสิทธิ และเสรีภาพเหล่านี้ย่อมเสมอกัน เมื่อเกิดขึ้นมาในโลกโดยไม่ขึ้นอยู่กับ เชื้อชาติ ศาสนา ใด ๆ ดังนั้น “สิทธิมนุษยชน (Human Rights)” จึงมีลักษณะคล้ายกับ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ Human Dignity)” นั่นเอง

นอกจากนั้นเมื่อพิจารณาแนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับ “สิทธิ (Right)” และ “เสรีภาพ (Liberty)” ของบุคคลได้มีผู้ให้ความเห็นว่า

“สิทธิ (Right)” หมายถึงอำนาจที่มีกฎหมายรับรอง คุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินหรือบุคคลอื่น เช่น สิทธิในทรัพย์สิน สิทธิในชีวิตร่างกาย กล่าวคือ สิทธิเป็นอำนาจที่กฎหมายรับรองให้แก่บุคคลคนหนึ่งในอันที่จะเรียกร้องให้บุคคลอื่นหรือหลายคนกระทำการหรือละเว้นกระทำการบางอย่าง บางประการให้เกิดประโยชน์¹² และนอกจากนี้ก็ยังมีความหมาย “สิทธิตามรัฐธรรมนูญ” ซึ่งถือเป็น “สิทธิตามกฎหมายมหาชน” อย่างหนึ่งที่มีอำนาจตามรัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุดได้บัญญัติให้การรับรองคุ้มครองแก่ปัจเจกบุคคลในอันที่จะกระทำการใดหรือไม่กระทำการใด ซึ่งการให้อำนาจแก่ปัจเจกบุคคลดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องที่จะไม่ให้บุคคลใดแทรกแซงในสิทธิตามรัฐธรรมนูญของตนโดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อเรียกร้องต่อองค์กรของรัฐมิให้แทรกแซงในขอบเขตแห่งสิทธิของตน และในการบางกรณีการรับรองดังกล่าวได้ก่อให้เกิดสิทธิเรียกร้องให้รัฐดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และยังหมายความว่า “การให้หลักประกันในเชิงสถาบัน” ดังนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิตามรัฐธรรมนูญเป็นความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลต่อรัฐ ซึ่งองค์กรผู้ใช้อำนาจทั้งหลายจะต้องให้ความเคารพปกป้อง และคุ้มครองสิทธิดังกล่าวเพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติ¹³

“เสรีภาพ” หมายถึงภาวะของมนุษย์ที่ไม่อยู่ภายใต้การครอบงำของผู้อื่นอันเป็นภาวะที่ปราศจากการถูกหน่วงเหนี่ยวขัดขวาง เสรีภาพ จึงหมายถึงอำนาจของบุคคลในอันที่จะกำหนดตนเอง ซึ่งอำนาจนี้บุคคลย่อมสามารถเลือกวิถีชีวิตของตนได้ด้วยตนเอง ตามในปรารถนา เสรีภาพจึงเป็นอำนาจที่บุคคลมีอยู่เหนือตนเอง¹⁴

เพราะฉะนั้นประการที่สำคัญที่สุดในการที่รัฐจะใช้อำนาจในการแสวงหาพยานหลักฐานก็คือ รัฐจึงต้องให้ความเคารพต่อขอบเขต “สิทธิ” และ “เสรีภาพ” ของปัจเจกบุคคล

¹²วรพจน์ วิชาสุตพิชญ์, สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543), น.21.

¹³บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 9, น.47.

¹⁴วรพจน์ วิชาสุตพิชญ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 12, น.22.

ซึ่งถือเป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งของ “ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity)” การแทรกแซงในสิทธิเสรีภาพของปัจเจกบุคคลโดยอำนาจรัฐจะกระทำได้อต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจ ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากตัวแทนประชาชนตามหลักความชอบธรรมในประชาธิปไตยที่ได้ให้ความเห็นชอบแล้วเท่านั้น จึงสามารถที่จะกระทำได้¹⁵ ดังนั้นในการใช้อำนาจแสวงหาพยานหลักฐานโดยเจ้าหน้าที่รัฐจึงจำเป็นที่จะต้องใช้ความระมัดระวังในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวโดยรอบคอบอยู่เสมอ โดยเฉพาะในเรื่องของการแสวงหาพยานหลักฐาน เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องดำเนินการให้เป็นไปตามขอบเขตและกฎเกณฑ์ตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้โดยเคร่งครัด เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมไม่มีสิทธิหรืออำนาจใด ๆ ต่อการก้าวล่วงไปกระทบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล หากไม่มีกฎหมายให้อำนาจ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องให้ความสำคัญและเคารพสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลโดยเฉพาะสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่อาจถูกกระทบในการแสวงหาพยานหลักฐานของเจ้าพนักงาน ไม่ว่าจะเป็นสิทธิเสรีภาพในร่างกาย เคหสถาน การสื่อสาร หรือ สิทธิในความเป็นส่วนตัว

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า หลักในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) หลักสิทธิมนุษยชน (Human Right) ตลอดจนถึง หลักในเรื่องสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากที่สุดในการมีกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า สิทธิมนุษยชนในการกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญา โดยหากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศใดหรือที่ใดก็ตามปราศจากการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นแล้ว ย่อมไม่อาจเรียกได้ว่า เป็นกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากแต่จะเป็นได้ก็แค่เพียงกระบวนการดำเนินคดีทางอาญา หรือกระบวนการลงโทษทางอาญาเท่านั้น¹⁶ เพราะหากเจ้าพนักงานในกระบวนการยุติธรรมได้แสวงหาพยานหลักฐานที่มีลักษณะเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพต่อบุคคลโดยที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจหรือกระบวนการเกินขอบเขตที่กฎหมายวางไว้ เช่น การที่เจ้าพนักงานได้ทำการสืบค้นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานในเคหสถานของบุคคลโดยไม่มีหมายของศาลหรือการเข้าตรวจค้นบุคคลโดยที่ไม่มีเหตุอันควรสงสัยหรือการเข้าดักรับโทรศัพท์ของบุคคลโดยไม่มีกฎหมายให้อำนาจ หรือการบังคับให้บุคคลใดให้การหรือให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อรูปคดีด้วยวิธีการทรมานหรือบังคับโดยวิธีอื่นใด หรือการบังคับให้บุคคลเข้าเครื่องจับเท็จ การกระทำดังกล่าว

¹⁵บรรเจิด สิงคะเนติ, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น.24.

¹⁶ชาติ ชัยเดชสุริยะ, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พิมพ์ครั้งแรก (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2549), น.1.

ย่อมได้ชื่อว่า เป็นการที่รัฐได้ไปกระทำการละเมิดต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของบุคคลดังกล่าวเสียเอง และโดยผลจากการกระทำดังกล่าว สิ่งที่มาตามก็คือ ปัญหาในเรื่องของ “การรับฟังพยานหลักฐาน” หรือ “สิ่ง” ที่ได้มาจากการกระทำโดยมิชอบของเจ้าพนักงานซึ่งเป็นตัวแทนของรัฐ เหล่านี้ไม่ว่าจะเป็นการได้มาเพราะมีการแสวงหาพยานหลักฐานที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกาย สิทธิเสรีภาพในเคหสถาน หรือสิทธิของบุคคลที่จะไม่ให้ถ้อยคำโดยไม่สมัครใจในเอกสิทธิ์ของบุคคลที่จะไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเองอันอาจทำให้ตนถูกฟ้องเป็นคดีอาญาหรือสิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารในอันที่จะไม่ถูกกักหรือดักฟังโดยมิชอบ ทั้งนี้ ไม่ว่าการกระทำโดยมิชอบดังกล่าวจะเป็นการละเมิดต่อผู้ต้องหาหรือบุคคลที่สามก็ตาม พยานหลักฐานหรือสิ่งที่ได้มาจากการกระทำโดยมิชอบเหล่านี้ จะสามารถรับฟังเพื่อลงโทษจำเลยในคดีอาญาได้หรือไม่ ประเด็นดังกล่าวจึงเป็นปัญหาที่สำคัญ

2.3 การแสวงหาพยานหลักฐานกับหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล

จากที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นในเรื่องของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) อันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของสิทธิมนุษยชนที่สำคัญที่สุด รัฐธรรมนูญในฐานะที่เป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ¹⁷ ไม่ว่าจะเป็นความสูงสุดในแง่ของกฎหมายซึ่งแสดงถึงที่มาของอำนาจอธิปไตยของประเทศนั้นว่าเป็นของใคร ใครเป็นผู้ใช้ และต้องใช้อย่างไร เพราะตัวรัฐธรรมนูญเองมิใช่ที่มาแห่งอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศหรือที่เรียกกันว่า “อำนาจอธิปไตย (Sovereignty)” แต่ที่มาแห่งอำนาจสูงสุดที่แท้จริงจะเป็นอะไรนั้นย่อมสุดแต่ระบอบการปกครองของประเทศนั้น รัฐธรรมนูญเพียงแต่เอาสภาพความเป็นจริงมาบัญญัติให้ชัดเจนแน่นอนขึ้นเท่านั้น หรือ ในแง่ความสูงสุดในฐานะที่เป็นกฎหมายที่จะมีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหรือยกเลิกได้ยากกว่ากฎหมายอื่น ๆ ทั่ว ๆ ไป หรือ ความสูงสุดในฐานะที่เป็นกฎหมายที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายอื่น ๆ และการกระทำใด ๆ จะมาขัดหรือแย้งมิได้¹⁸ เหล่านี้ก็จะเห็นได้ว่าการที่

¹⁷ กมล ทองธรรมชาติ, วิวัฒนาการของระบบรัฐธรรมนูญไทย, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2524), น.1.

¹⁸ จรัญ ภักดีธนากุล, “ศาล กับ ความเป็นสูงสุดแห่งรัฐธรรมนูญ,” อุลพาห, เล่ม 1, ปีที่ 27, น.51, (มกราคม-กุมภาพันธ์ 2523).

รัฐธรรมนูญได้วางหลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเรื่องต่าง ๆ มากมายก็เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้ปลอดภัยจากการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมของรัฐหรือจากผู้อื่น¹⁹

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อันเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันก็ได้มีการวางหลัก คุ้มครองสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลอันอาจถูกกระทบจากการแสวงหาพยานหลักฐานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่สามารถจำแนก ได้ออกเป็น 4 กรณีด้วยกันคือ

2.3.1 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเคสสถาน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเคสสถานตามมาตรา 33 ที่บัญญัติว่า

มาตรา 33 “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคสสถาน

บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคสสถานโดยปกติสุข

การเข้าไปในเคสสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครอง หรือการตรวจค้นเคสสถานจะกระทำมิได้ เว้นแต่มีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า สิทธิเสรีภาพในเคสสถานของบุคคลตามที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันได้วางหลักไว้เป็นหลักการพื้นฐานที่สำคัญที่จะไม่ถูกล่วงละเมิด ไม่ว่าจะเป็นการล่วงละเมิดนั้น จะเป็นการล่วงละเมิดโดยเอกชนหรือโดยรัฐก็ตาม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง รัฐจะต้องให้ความเคารพต่อสิทธิเสรีภาพนี้ด้วยการงดเว้นการล่วงละเมิดต่อสิทธิดังกล่าวเว้นแต่การล่วงละเมิดนั้นจะเป็นกรณีที่กฎหมายได้ให้อำนาจแก่รัฐตามความจำเป็นและในกรอบตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้ เช่นในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานสามารถทำการค้นในที่รโหฐานได้ หากการเข้าค้นดังกล่าวเป็นการค้นโดยมีหมายของศาล หรือเป็นการเข้าค้นโดยไม่มีหมายของศาล แต่ก็จะต้องมีเหตุให้เจ้าพนักงานเข้าค้นได้โดยไม่มีหมาย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 92 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา²⁰ เป็นต้น เพราะเหตุผลสำคัญของการที่กฎหมายกำหนดให้ศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมายค้น ก็เนื่องด้วยมาจากสาเหตุที่ว่า การค้นในที่รโหฐานถือเป็นการกระทำถือเป็นการกระทบต่อสิทธิส่วนบุคคลซึ่งเป็นสิทธิที่สำคัญของมนุษย์

¹⁹ มานิตย์ จุมปา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น. 47.

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92

ประการหนึ่งฉะนั้นเพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิ เพื่อความเป็นเสรีนิยม นานาอารยประเทศจึงมอบหมายหน้าที่ให้ศาลเป็นผู้ตรวจสอบอำนาจรัฐเพื่อให้มีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) ²¹

นอกจากนี้ เหตุผลสำคัญที่กฎหมายกำหนดให้ศาลเท่านั้นเป็นผู้ออกหมายค้น ก็คือวัตถุประสงค์ในแง่ของการถ่วงดุลและตรวจสอบการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานที่เป็นฝ่ายบริหาร เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเคสสถานอีกประการหนึ่งในการป้องกันมิให้เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือเจ้าพนักงานตำรวจใช้อำนาจโดยอำเภอใจอันอาจกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเคสสถาน ดังที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 33 วรรคสาม ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั่นเอง

ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิทธิเสรีภาพของบุคคลในเคสสถานตามที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 จึงเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานต่อบุคคลที่สำคัญประการหนึ่งที่รัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศได้ให้การรับรองและคุ้มครองไว้โดยผู้ใดจะมาล่วงละเมิดมิได้

2.3.2 หลักการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลในชีวิตและร่างกาย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลในชีวิต ร่างกายในมาตรา 32 ที่บัญญัติว่า

มาตรา 32 “บุคคลย่อมมีสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย

การทรมาน ทารุณกรรม...ด้วยวิธีการโหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม จะกระทำมิได้...

การจับ และการคุมขังบุคคล จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุอย่างอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

การค้นตัวบุคคล หรือการกระทำใดอันกระทบต่อสิทธิ และเสรีภาพตามวรรคหนึ่ง จะกระทำมิได้ เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติ”

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่า สิทธิเสรีภาพในชีวิตและร่างกายเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญที่สุดโดยเฉพาะความสัมพันธ์กับหลักในเรื่อง ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) ที่บุคคลใดจะมาล่วงละเมิดไม่ได้โดยเด็ดขาด เว้นแต่จะเป็นการอาศัยอำนาจตาม

²¹ คณิต ฌ นคร, “บทบาทของศาลในคดีอาญา,” วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิตย์, ปีที่ 1, ฉบับที่ 1, น.55 , (2544).

บทบัญญัติแห่งกฎหมาย การแสวงหาพยานหลักฐานของเจ้าพนักงานที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพดังกล่าว เจ้าพนักงานในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐก็ต้องดำเนินการตามหน้าที่โดยระมัดระวังภายในกรอบและขอบเขตของกฎหมายที่ให้ไว้ โดยเฉพาะในปัจจุบันอำนาจของเจ้าพนักงานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการดำเนินการตามกฎหมายที่เป็นผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลในร่างกายอยู่หลายกรณีด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการจับ²² การค้นตัวบุคคล²³ หรือ อำนาจในการตรวจตัวบุคคล²⁴

เมื่อกล่าวถึงการจับและการค้นตัวบุคคล อันเป็นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานในทางหนึ่งของเจ้าพนักงานที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกายของผู้ถูกจับหรือถูกค้น การใช้อำนาจนี้ก็จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายได้ให้อำนาจไว้ด้วยเช่นเดียวกัน ซึ่งกฎหมายเช่นนี้ก็คือนำประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาที่ให้อำนาจแก่เจ้าพนักงานในการจับ และการค้นตัวของบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกล่าวถึงการจับ ที่ถือเป็นมาตรการที่สำคัญประการหนึ่งในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ และเป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากที่สุดทางหนึ่ง เพราะการจับก่อให้เกิดอำนาจในการควบคุมผู้ถูกจับ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 83 มาตรา 84 มาตรา 84/1 และมาตรา 87 โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้จับมีอำนาจในการค้นตัวผู้ถูกจับ ตามมาตรา 85 วรรคหนึ่ง และอำนาจอื่น ๆ อีกหลายประการ²⁵

²² ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78

²³ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 85 และมาตรา 93

²⁴ ดูประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 132 (1)

²⁵ มีข้อสังเกตว่าแต่เดิมการจับไม่ว่าจะเป็นการจับโดยมีหมายจับหรือไม่ก็ตาม กฎหมายไม่ได้เคร่งครัดว่าจะต้องมีการสืบสวนสอบสวนจนปรากฏพยานหลักฐานก่อนว่า บุคคลที่จะถูกจับนั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา สังเกตได้จากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเดิมก่อนที่จะมีการแก้ไข ในมาตรา 66 ที่บัญญัติว่า “ถ้าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มาตามหมายเรียกหรือตามนัดโดยไม่มีข้อแก้ตัวอันควรก็เป็นเหตุที่จะออกหมายจับได้” และมาตรา 7/(4) บัญญัติว่า “ถ้ามีผู้เสียหายซึ่งร้องทุกข์ไว้แล้วขอให้จับบุคคลใด พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจมีอำนาจที่จะจับบุคคลนั้นได้โดยไม่ต้องมีหมายจับ” ด้วยเหตุนี้ ในทางปฏิบัติจึงทำให้มีการจับกุมผู้ต้องหาไว้ก่อนโดยที่ยังไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอ แล้วนำผู้ต้องหานั้น มาสอบสวนเอาข้อเท็จจริงในภายหลังหรือที่เรียกว่า “การแสวงหาพยานหลักฐานเอาจากตัวผู้ต้องหา” ซึ่งเป็นการกระทบต่อสิทธิขั้นพื้นฐานของบุคคลที่ว่า บุคคลมีสิทธิไม่ให้ถ้อยคำอันเป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง อัน

ในเรื่องของการเข้าค้นตัวบุคคลในที่สาธารณะสถานก็เช่นเดียวกัน แม้การเข้าค้นดังกล่าวกฎหมายจะมีได้บังคับว่าจะต้องผ่านการตรวจสอบโดยศาลด้วยการออกหมายค้นก็ตามแต่การที่เจ้าพนักงานได้เข้าค้นเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานไม่ว่าจะเป็นพยานหลักฐานหรือพยานวัตถุ ในตัวบุคคล ต่างก็ถือว่าเป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพในร่างกายของบุคคลโดยทางหนึ่งเช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้เองกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยจึงได้กำหนดเงื่อนไขของการใช้อำนาจของเจ้าพนักงานในการกระทำที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพดังกล่าว คือ เงื่อนไขของการมี “เหตุอันควรสงสัย” ว่าบุคคลที่จะถูกค้นนั้น มีสิ่งของเพื่อจะใช้ในการกระทำความผิด หรือ มีสิ่งของที่ได้มาโดยการกระทำความผิด หรือ ซึ่งมีไว้เป็นความผิด ไว้ในครอบครอง เป็นเงื่อนไขของกฎหมายที่จะทำให้เจ้าพนักงานมีอำนาจที่จะดำเนินการแสวงหาพยานหลักฐานจากตัวบุคคลที่กระทบต่อเสรีภาพในร่างกาย ซึ่งก็คือ การถูกตรวจค้นนั่นเอง

2.3.3 หลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกกักหรือดักการสื่อสารโดยมิชอบตามกฎหมายไทย

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันได้บัญญัติหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลเกี่ยวกับ สิทธิเสรีภาพในการติดต่อสื่อสารไว้ดังนี้ คือ

อาจทำให้ตนถูกฟ้องเป็นคดีอาญา ดังนั้นรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ตามมาตรา 237 จึงได้วางหลักการใหม่ว่า การจับและคุมขังบุคคลใด จะต้องไปขอหมายจับจากศาลก่อนและหมายจับจะออกได้ต่อเมื่อปรากฏพยานหลักฐานตามสมควรว่า ผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญาแสดงว่า ก่อนมีการจับกุม พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจะต้องมีข้อมูลหรือพยานหลักฐานเพียงพอที่จะเชื่อได้ว่า ผู้นั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา แม้รัฐธรรมนูญจะกำหนดให้สามารถออกกฎหมายกำหนดข้อยกเว้นให้พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจจับได้โดยไม่ต้องมีหมายจับหรือคำสั่งของศาลก็ตาม การกำหนดข้อยกเว้นนั้นก็ต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวด้วย ซึ่งตามมาตรา 78(1)-(4) ที่แก้ไขใหม่ ล้วนแต่เป็นกรณีที่เราเห็นได้ชัดว่า มีพยานหลักฐานตามสมควรว่า บุคคลนั้นน่าจะได้กระทำความผิดอาญา ส่วนกรณีที่มีผู้เสียหายร้องขอให้จับโดยแจ้งว่า ได้ร้องทุกข์ไว้แล้ว ตามมาตรา 78(4) เดิมนั้น เนื่องจากการขัดต่อเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญดังกล่าวข้างต้น จึงถูกตัดออกไป ใน ข้อพิจารณาประกอบพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 22) พ.ศ. 2547, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2547), น.68.

มาตรา 35 บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลในครอบครัว เกียรติยศ ชื่อเสียง ตลอดจนความเป็นอยู่ส่วนตัว ย่อมได้รับความคุ้มครอง...

บุคคลย่อมมีสิทธิได้รับความคุ้มครองจากการแสวงหาประโยชน์โดยมิชอบจากข้อมูลส่วนบุคคลที่เกี่ยวข้องตน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 36 บัญญัติว่า “บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย

การตรวจ การกัก หรือการเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคลมีติดต่อถึงกัน รวมทั้งการกระทำด้วยประการอื่นใด เพื่อให้ล่วงรู้ถึงข้อความในสิ่งสื่อสารทั้งหลายที่บุคคลมีติดต่อถึงกันจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อรักษาความมั่นคงของรัฐ หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน”

จากบทบัญญัติดังกล่าว เป็นการวางหลักการคุ้มครองเสรีภาพในการสื่อสาร อันถือเป็นสิทธิส่วนบุคคลหรือเป็นสิทธิในความเป็นส่วนตัว (Right of Privacy) ของบุคคลประเภทหนึ่ง ที่รัฐธรรมนูญได้ให้การรับรองและคุ้มครองเพื่อมิให้ผู้ใดโดยเฉพาะอย่างยิ่งที่เจ้าพนักงานของรัฐมักจะใช้วิธีการลักลอบดักฟังทางโทรศัพท์ที่ไม่มีกฎหมายให้อำนาจ²⁶ ในประเด็นปัญหานี้แม้ในปัจจุบัน อาชญากรรมในความผิดบางประเภทที่รัฐมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เทคโนโลยีในการดักฟังโทรศัพท์ เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินคดี โดยเฉพาะคดีที่มีลักษณะเป็นองค์กรอาชญากรรมที่เป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ที่สร้างความเสียหายให้กับประเทศชาติเป็นอย่างมาก เช่น องค์กรค้ายาเสพติด องค์กรก่อการร้าย ฯลฯ ก็ตาม แต่ในขณะเดียวกัน หากการใช้อำนาจรัฐในการดักฟังโทรศัพท์เป็นไปโดยไม่มีหลักเกณฑ์หรือหลักประกันในการควบคุมการใช้ อำนาจนั้นแล้ว สิ่งที่เป็นปัญหาซึ่งอาจตามมาก็คือ การใช้อำนาจรัฐก็จะเป็นไปตามอำเภอใจของเจ้าพนักงานผู้ใช้อำนาจนั้นเสียเอง อันอาจส่งผลกระทบต่อประชาชนที่มิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชญากรรมให้ต้องได้รับความเสียหายได้ เพราะย่อมเป็นที่รู้กันอยู่ทั่วไปว่า มนุษย์ทุกคนย่อมมีความเป็นส่วนตัว ซึ่งอาจเป็นเรื่องของสิทธิในครอบครัวหรือความลับในทางธุรกิจ หรือ เรื่องอื่นใดก็ตามที่จำเป็นจะต้องปิดเป็นความลับ ด้วยเหตุนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงได้วางหลักการที่สำคัญไว้ในเรื่องสิทธิของบุคคลที่จะไม่ถูกตรวจหรือกักหรือเปิดเผยสิ่งสื่อสารที่บุคคล

²⁶กมลชัย รัตนากาววงศ์, และวรพจน์ วิศรุตพิชญ์, รายงานการศึกษาวิจัยเรื่องแนวทางในการยกร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดักฟังทางโทรศัพท์และการปรับปรุงกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง, เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ, 2540, น.38.

ติดต่อกันโดยมิชอบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันส่วนใหญ่ที่มักเป็นปัญหาเกิดขึ้นอยู่เสมอ ก็คือการลักลอบดักฟังโทรศัพท์ นั่นเอง

ดังนั้น แม้ในบางกรณีการที่รัฐจะต้องแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ ในการสืบสวนสอบสวนของคดีความผิดบางประเภทจำเป็นที่จะต้องมีการดักฟังโทรศัพท์เข้ามามีส่วนร่วมในการรวบรวมข้อมูลเพื่อสืบหาตัวการใหญ่ในองค์กรอาชญากรรมหรือข้อมูลอื่นใดอันสำคัญหรือเพื่อให้ได้มาซึ่งถ้อยคำที่จะเป็นพยานหลักฐานแก่คดีก็ตาม แต่ในฐานะที่ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่ปกครองโดยหลักนิติรัฐ (Legal State) การที่เจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำการใดที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนได้ก็ต้องเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจ²⁷ ซึ่งในที่นี้ก็คือ การอนุญาตให้เจ้าพนักงานสามารถทำการดักฟังทางโทรศัพท์ได้ ภายใต้กรอบและหลักเกณฑ์ตามกฎหมายที่ออกโดยผ่านความเห็นชอบของผู้แทนประชาชนเสมอ

2.4 หลักการใช้อำนาจของรัฐในการแสวงหาพยานหลักฐาน

จากกรณีที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งหมดในช่วงต้นจึงแสดงให้เห็นได้ว่า สิ่งที่สำคัญที่สุดของเจ้าพนักงานของรัฐในฐานะที่เป็นตัวแทนของรัฐ จะต้องคำนึงถึงอยู่เสมออีกคือ ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Human Dignity) และหลักสิทธิมนุษยชน (Human Rights) ตลอดจนถึงสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคลตามที่ถูกรับรองและคุ้มครองไว้ในรัฐธรรมนูญ แม้การแสวงหาพยานหลักฐานมาเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือการแสวงหาข้อมูลเพื่อค้นหาความจริงในขั้นตอนก่อนการพิจารณาจะมีความสำคัญเป็นอย่างมากต่อระบบของการดำเนินคดีอาญาที่มุ่งเน้นถึงการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมอันเป็นวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้กฎหมายสารบัญญัติมีประสิทธิภาพในการข่มขู่ยับยั้ง และเกิดความศักดิ์สิทธิ์ให้สมกับเจตนารมณ์ตามหลักในเรื่องของทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในทฤษฎีป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (Crime Control Model) ก็ตาม แต่ทั้งนี้ก็ต้องไม่ลืมว่าหากการดำเนินคดีอาญาที่มีลักษณะของการมุ่งเน้นให้น้ำหนักไปที่การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมมากเกินไปแล้ว ก็อาจส่งผลกระทบต่อประชาชนที่บริสุทธิ์ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากการกระทำที่เกิดขึ้นในภายหลังที่รัฐได้กระทำต่อบุคคลที่เป็นผู้ต้องหาหรือบุคคลที่สามในการแสวงหาพยานหลักฐานโดยมิชอบนั้นมีความร้ายแรงมากกว่าอาชญากรรมที่เกิดขึ้นในคราวแรก กรณีนี้จะกลับกลายเป็นว่า บุคคลที่ทำผิดกฎหมายอันละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของบุคคลที่เป็นพื้นฐานของหลักสิทธิมนุษยชนกลับกลายเป็นรัฐนั่นเอง ดังคำกล่าวของ

²⁷ มานิตย์ จุมปา, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 10, น. 76.

Montesquieu (ค.ศ. 1689-1755) นักคิดคนสำคัญชาวฝรั่งเศสที่ว่า “ไม่มีความเลวร้ายใดที่ยิ่งไปกว่าความเลวร้ายที่ได้กระทำโดยอาศัยอำนาจตามกฎหมายและในนามของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา”²⁸ ซึ่งสิ่งที่เป็นปัญหาตามมาก็คือ พยานหลักฐานหรือสิ่งที่รัฐได้มาจากการแสวงหาพยานหลักฐานที่เป็นการละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยผิดกฎหมาย นั้นจะสามารถนำมาอ้างเป็นพยานหลักฐานในการพิจารณาคดีนั้น ๆ ได้หรือไม่ การกระทำของรัฐที่กระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ในฐานะที่เป็นหลักพื้นฐานอย่างหนึ่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และหลักสิทธิมนุษยชนและไม่ว่าผู้ที่ถูกละเมิดจากการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่รัฐในการแสวงหาพยานหลักฐานโดยมิชอบนั้นจะเป็นผู้ต้องหาหรือบุคคลใดก็ตาม การกระทำดังกล่าวจะมีผลต่อหลักการรับฟังพยานหลักฐานเพียงใด ซึ่งในแต่ละประเทศมีพื้นฐานของแนวคิดในการรับฟังหรือไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบแตกต่างกันทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับการให้น้ำหนักระหว่างคุณค่าของทฤษฎีป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม หรือ Crime Control Model กับคุณค่าของทฤษฎีการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือ Due Process Model²⁹

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันถือหลักนิติธรรม (The Rule of Law) ดังนี้ ถ้าไม่มีกฎหมาย เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองไม่มีอำนาจกระทำการใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะถ้าดำเนินการไปแล้วอาจกระทบสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เมื่อกฎหมายกำหนดขอบเขตเช่นใด ฝ่ายปกครองก็ใช้กฎหมายไปตามขอบเขตนั้น จะใช้อำนาจเกินกว่าที่กฎหมายบัญญัติไว้ไม่ได้

อำนาจตามกฎหมายในการที่ภาครัฐจะเข้าไปดำเนินการใด ๆ ที่จะมีผลกระทบกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ อำนาจอรัฐดังกล่าวจะใช้กับบุคคลใดก็ได้ต่อเมื่อบุคคลคนนั้นได้มีการกระทำการอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลใดก็ตามที่กระทำผิดกฎหมายนั่นเอง บทบัญญัติของกฎหมายที่รัฐได้ออกมาโดยอาศัยอำนาจตามรัฐธรรมนูญก็จะมีผลให้เจ้าพนักงานสามารถนำกฎหมายเรื่องต่าง ๆ ที่จัดไว้

²⁸Michael A. Caloyannides, Desktop Witness (West Sussex, John Wiley & Sons Ltd., 2002), p.1, <<http://www.hempfiles.com/quotes/montesquieu.shtml>>

²⁹ดูรายละเอียดใน ความเห็นเกี่ยวกับสถานะของการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยไม่ชอบด้วยกฎหมายในกระบวนการทางอาญาในกลุ่มประเทศยุโรป (Opinion on the status of illegally obtained evidence in criminal procedures in the Member States of the European Union, <www.eridho.epdr.ucl.ac.be/AVIS%20CFR/Avis2003/CFR.opinion3-2003.pdf>

โดยเฉพาะมาดำเนินการกับบุคคลนั้น ๆ ได้ทันที ทั้งนี้เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นการป้องกันและควบคุมอาชญากรรมมิให้เกิดมีขึ้นในสังคม อันจะทำให้สังคมอยู่ได้อย่างปกติสุข ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า อำนาจในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงานที่อาจกระทบกระทั่งต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำอันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย

ในการใช้อำนาจรัฐตามปกติเป็นเรื่องของเจ้าพนักงานของรัฐ การบัญญัติกฎหมายให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐที่จะใช้อำนาจได้นั้น เป็นไปทั้งเพื่อประโยชน์ของรัฐและเพื่อคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคล มีกรณีหลายกรณีและเป็นกรณีเป็นการเฉพาะเรื่องที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจ เจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐในอันที่จะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งการกระทำนั้นเป็นมาตรการสุดท้ายเพื่อให้ภารกิจของรัฐมีความสมบูรณ์ การใช้อำนาจรัฐของเจ้าพนักงานของรัฐหรือของพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีต่าง ๆ ที่เป็นการเฉพาะเรื่อง แม้จะเป็น “การกระทำที่ครบองค์ประกอบที่กฎหมายบัญญัติ” (Tatbestandmassigkeit) เช่น การประหารชีวิต การจับ การประทุษร้ายบุคคลซึ่งจะถูกจับที่ขัดขวางการจับ การค้น การปฏิบัติการในการบังคับคดีแพ่ง เป็นต้น แต่โดยที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้การกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ จึงไม่เป็นการกระทำที่ “ผิดกฎหมาย” (rechtswidrig) เหตุต่าง ๆ ในกฎหมายที่ให้อำนาจนั้น จึงต่างเป็น “เหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้” (Rechtfertigungsgrund / justification) ตามความหมายของกฎหมายอาญา

ในการใช้อำนาจรัฐของเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐในกรณีต่าง ๆ ที่เป็นการเฉพาะเรื่องนั้น กฎหมายได้กำหนดเงื่อนไขรายละเอียดเป็นการเฉพาะไว้ในแต่ละกฎหมาย ซึ่งแน่นอนว่าเงื่อนไขรายละเอียดของแต่ละกฎหมายมีความแตกต่างกัน อย่างไรก็ตามในความแตกต่างกันนั้นก็มีหลักทั่วไปที่เป็นเงื่อนไขของความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐที่เหมือนกันอยู่บางประการ หลักทั่วไปที่เหมือนกันมีอยู่ในเรื่องดังต่อไปนี้

(1) อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงาน

ในการที่จะใช้อำนาจรัฐได้นั้น ในเบื้องต้นเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอำนาจหน้าที่ที่จะกระทำการนั้นเงื่อนไขประการแรกนี้เงื่อนไขที่เป็นที่เข้าใจกันทั่วไป

(2) เขตอำนาจของเจ้าพนักงาน

ในการที่จะใช้อำนาจรัฐนั้น เจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้อำนาจรัฐภายในเขตอำนาจของตน

คำว่า “เขตอำนาจ” ในที่นี้หมายถึงท้องที่ที่เจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้ใดผู้หนึ่ง มีอำนาจใช้อำนาจรัฐที่ตนมีอยู่ตามกฎหมายได้

โดยทั่วไปกฎหมายที่บัญญัติให้อำนาจเจ้าพนักงานของรัฐ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะใช้อำนาจรัฐอย่างใดอย่างหนึ่งได้ จะกำหนดเขตอำนาจของเจ้าพนักงานหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ไว้ด้วยอย่างไรก็ตาม ก็มีเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐบางประเภทหรือบางตำแหน่งที่ตามกฎหมายสามารถใช้อำนาจรัฐได้ทั่วราชอาณาจักร เป็นต้นว่า เจ้าพนักงานตำรวจ

(3) เงื่อนไขของการใช้อำนาจรัฐ

เนื่องจากการใช้อำนาจรัฐกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจรัฐในทุกเรื่องจะกำหนดเงื่อนไขสำคัญในทางรูปแบบไว้ในกฎหมาย ซึ่งเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติในทางรูปแบบนั้น ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองบุคคลผู้ถูกกระทบกระเทือนจากการใช้อำนาจรัฐ บทบัญญัติในทางรูปธรรม เช่น จะจับบุคคลได้จะต้องมีหมายจับของศาล³⁰ หรือจะบังคับคดีได้จะต้องมีคำพิพากษาของศาล เป็นต้น

ในเรื่องเงื่อนไขนี้ถือว่าเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างหนึ่ง ซ้อยกเว้นในเรื่องเงื่อนไขถ้าหากจะมีก็จะต้องบัญญัติไว้โดยชัดเจนในกฎหมาย

(4) หลักความละมุนละม่อมและหลักความพอสมควรแก่เหตุ

ในการใช้อำนาจรัฐอันเป็นมาตรการเพื่อให้ภารกิจของรัฐมีความสมบูรณ์นั้น จำต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “หลักความละมุนละม่อม” (Grundsatz des schonendsten Eingriffs) กล่าวคือ ในการที่เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจรัฐกับบุคคลใด เจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ จำต้องกระทำให้กระทบต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องนั้นน้อยที่สุด³¹ ทั้งนี้ เพื่อความเสรีนิยมในการใช้อำนาจรัฐ

นอกจากนี้เพื่อความเป็นเสรีนิยมที่สมบูรณ์ในรัฐประชาธิปไตย การใช้อำนาจรัฐของเจ้าพนักงานของรัฐหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของ “หลักความ

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 78.

³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 99 และดู คณิศ ฅ นคร, อ้างไว้ *เชิงอรรถที่ 48*, น. 191-193.

พอสมควรแก่เหตุ” (Verhältnismässigkeitsgrundsatz) อีกด้วย กล่าวคือ การใช้อำนาจรัฐต้องเป็นการกระทำที่ไม่เกินความจำเป็นตามพฤติการณ์แห่งเรื่อง³²

อำนาจเจ้าพนักงานในการปฏิบัติการตามกฎหมายยาเสพติดเป็นอำนาจที่มาจากรัฐธรรมนูญ ที่มีผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล อันเป็นไปตามหลัก “นิติธรรม” ซึ่งมีผลกระทบต่อสิทธิพื้นฐานที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ได้แก่ สิทธิเสรีภาพ ในชีวิตร่างกาย ในเคหสถานความเป็นส่วนตัว ในทรัพย์สิน ในกระบวนการยุติธรรม เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นความจำเป็นที่ภาครัฐต้องกระทำการอันกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อยังให้เกิดการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดที่เป็นปัญหาสำคัญและมีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น โดยในรายละเอียดจะมีการออกกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดหลายฉบับ เพื่อเป็นข้อยกเว้นตามรัฐธรรมนูญ อันเป็น “เหตุที่ผู้กระทำมีอำนาจกระทำได้” รัฐธรรมนูญได้กำหนดหลักการและข้อยกเว้นไว้ในมาตรา 26 และ 29 ดังนี้

มาตรา 26 การใช้อำนาจโดยองค์กรของรัฐทุกองค์กรต้องคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ และเสรีภาพ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 29 การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้น

กฎหมายตามวรรคหนึ่ง ให้ตราได้เท่าที่จำเป็นและต้องมีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไปโดยไม่เจาะจงหรือมุ่งหมายให้ใช้บังคับแก่กรณีใดกรณีหนึ่งหรือแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง และ

ในกรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ตรากฎหมาย จำกัดสิทธิและเสรีภาพเฉพาะเพื่อการใด ให้ตรากฎหมายจำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เฉพาะเพื่อการที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้

บทบัญญัติในวรรคหนึ่งและวรรคสอง ให้นำมาใช้บังคับกับกฎที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้วยโดยอนุโลม

ตามความในมาตรา 29 แสดงให้เห็นแนวทางของรัฐธรรมนูญดังนี้

หลักการ การจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้จะกระทำมิได้ องค์กรของรัฐทุกประเภท เช่น หน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ จะต้องปฏิบัติหน้าที่หรือใช้อำนาจบังคับตามกฎหมายหรือตรากฎหมาย กฎ ข้อบังคับใด ๆ หรือการตีความหมายที่มีผลกระทบต่อประชาชน จะต้องตระหนักและเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ

³² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 86, 87 และดู คณิต ณ นคร, อ้างไว้เชิงอรรถที่ 48, น. 344-352.

ตามที่รัฐธรรมนูญนี้รับรองไว้โดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย แม้บุคคลจะถึงแก่ความตายไปแล้วศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์พึงได้รับความเคารพเช่นกัน หลักประกันนี้เป็นไปตามหลักประกันสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ตามปณิญาสาภกกว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ ค.ศ. 1948

ข้อยกเว้น เว้นแต่อาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งต้องไม่กระทบกระเทือนสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพนั้น มาตรา 29 มีเจตนารมณ์กำหนดเงื่อนไขการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล เพื่อเป็นหลักประกันสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ป้องกันมิให้รัฐดำเนินการใด ๆ เพื่อจำกัดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนจนเกินสมควรและกระทบสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพเงื่อนไขของการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลมี 5 ประการ ดังนี้

1. ต้องอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมาย และระบอบบทบัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจ
2. จำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เฉพาะเพื่อการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ
3. จำกัดสิทธิและเสรีภาพได้เท่าที่จำเป็น
4. จะกระทบสาระสำคัญของสิทธิและเสรีภาพไม่ได้
5. มีผลใช้บังคับเป็นการทั่วไป

การรับฟังพยานหลักฐานเป็นขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและมีความสำคัญยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับประเทศที่มีระบบกฎหมายเน้นหนักไปในทางรูปแบบกระบวนการนิติธรรม ถึงแม้ว่ารูปแบบนี้จะเป็นรูปแบบในอุดมคติที่นักนิติศาสตร์แสวงหา และรูปแบบนี้ยังไม่มี ความกระจ่างอยู่ในตัวเองว่ามีความหมายเพียงใดก็ตาม แต่ความหมายในแง่หนึ่งซึ่งได้รับการยอมรับกันแล้วนั้น หมายถึง การที่บรรดาผู้บัญญัติกฎหมายอาญา ผู้บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอาญา ผู้ใช้กฎหมายอาญาจะต้องเคารพต่อกฎหมายด้วย จะไม่ยอมให้มีการฝ่าฝืนส่วนใดส่วนหนึ่งของกฎหมายเพื่อบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายส่วนอื่น ๆ ซึ่งหมายความว่า ในการที่รัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำการใดก็ต้องยึดถือ กฎหมายสารบัญญัติ (Substantive Law) ของรัฐโดยเคร่งครัด และรัฐหรือเจ้าพนักงานของรัฐนั้นก็ต้องปฏิบัติตาม³³

ฉะนั้น โดยนัยนี้หากเจ้าพนักงานของรัฐได้แสวงหาพยานหลักฐานโดยใช้วิธีการอันมิชอบอันเป็นการล่วงละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชนแล้ว ศาลซึ่งเป็นผู้ใช้กฎหมายและ

³³Verman Rich, Law and The Administration of Justice, (New York: John Wiley & Sons, Inc., 1975), pp.16-17.

บังคับการให้เป็นไปตามกฎหมายอาญา ก็ไม่อาจที่จะยอมรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยวิธีการอันมิชอบนั้นได้ ซึ่งจะมีผลเป็นการให้ความคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนด้วย

2.5 การรับฟังพยานหลักฐาน (Admissibility of Evidence)

การรับฟังพยานหลักฐาน หมายถึง ขั้นตอนในการที่ศาลจะวินิจฉัยหรือคัดเลือกพยานหลักฐานขึ้นใดสามารถนำสืบหรือนำเข้าสู่สำนวนได้โดยชอบด้วยกฎหมาย³⁴ ซึ่งแตกต่างกับการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ดังจะได้อธิบายต่อไป

ในการรับฟังพยานหลักฐานของศาลนั้นมีได้หมายความว่า หากพยานหลักฐานขึ้นใดได้ถูกเสนอต่อศาลแล้ว ศาลจะรับฟังพยานหลักฐานขึ้นนั้น ๆ ได้เสมอไป ทั้งนี้เพราะพยานหลักฐานที่ศาลจะรับฟังได้นั้นมีหลักเกณฑ์อันเป็นข้อจำกัดกล่าวคือ ในเบื้องต้น พยานหลักฐานนั้นต้องเป็นพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงอันเป็นประเด็นแห่งคดีเสียก่อน³⁵ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ต้องเป็นพยานหลักฐานซึ่งน่าจะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลยได้ หรือเป็นพยานหลักฐานอันเกี่ยวกับเหตุลดโทษ หรือเหตุบรรเทาโทษหรือเหตุอันควรรอการลงโทษก็ได้ หากพยานหลักฐานขึ้นใดไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นหรือไม่ตรงประเด็นดังกล่าวแล้วย่อมเป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้โดยเอง ซึ่งในการพิจารณาว่าพยานหลักฐานขึ้นใดเกี่ยวข้องกับประเด็นหรือไม่นั้น เป็นเรื่องของการใช้เหตุผลทางตรรกวิทยา แต่ถ้าพิจารณาได้ในเบื้องต้นว่าพยานหลักฐานนั้นเกี่ยวกับประเด็นแล้ว กรณีก็ยังอยู่ในบังคับแห่งกฎหมายว่าด้วยการรับฟังพยานหลักฐานด้วย หากมิได้ดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการนี้แล้ว พยานหลักฐานนั้นแม้จะเกี่ยวกับประเด็นก็รับฟังไม่ได้³⁶ กล่าวโดยสรุปก็คือ พยานหลักฐานที่รับฟังได้หมายถึงพยานหลักฐานซึ่งเกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีและไม่ถูกห้ามรับฟังโดยกฎหมายหรือกฎเกณฑ์ใด ๆ

กฎหมายว่าด้วยการรับฟังพยานหลักฐาน คือบัญญัติว่าพยานหลักฐานอย่างไรใดรับฟังได้หรือไม่ได้ หรืออีกนัยหนึ่งเป็นการกำหนดว่าพยานหลักฐานใดนำสืบได้พยานหลักฐานใดนับสืบไม่ได้ หลักกฎหมายเกี่ยวกับการรับฟังพยานหลักฐานอาจพิจารณาได้ทั้งทางด้านปฏิฐานอันเป็นทางรับหรืออาจพิจารณาทางด้านปฏิเสธก็ได้ เช่น หลักที่ว่าพยานหลักฐานต้องเกี่ยวกับ

³⁴โสภณ รัตนากกร, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2544), น. 53, 147.

³⁵คณิง ภาไชย, พยาน, (กรุงเทพมหานคร: เรือนแก้วการพิมพ์, 2523), น.47.

³⁶เพ็ญอ้าง, น. 45.

ประเด็นแห่งคดี อาจกล่าวในทางรับว่าพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับข้อเท็จจริงในประเด็นรับฟังได้ หรืออาจกล่าวในทางปฏิเสธว่า พยานหลักฐานนอกประเด็นหรือไม่เกี่ยวกับประเด็นรับฟังไม่ได้³⁷ เป็นต้น

หลักในเรื่องการนำสืบพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประเด็นแห่งคดีนี้เป็นหลักสากล ตรงกับกฎหมายคอมมอนลอว์เรื่อง Relevancy กล่าวคือ ในระบบการพิจารณาคดีเพื่อรับฟัง พยานหลักฐานจากคู่ความนั้นไม่มีระบบการพิจารณาคดีใดในโลกที่จะยอมให้คู่ความนำเสนอ พยานหลักฐานต่อศาลได้โดยไม่จำกัด ศาลย่อมต้องการที่จะรับฟังเรื่องที่เกี่ยวข้องในคดีเท่านั้น³⁸ คู่ความจะถือโอกาสระบายเรื่องราวต่าง ๆ ให้ศาลรับรู้ไม่ได้ การพิจารณาว่าพยานหลักฐานใด เกี่ยวถึงข้อเท็จจริงในคดีส่วนใหญ่พิจารณาจากประเด็นข้อพิพาทเป็นหลัก ซึ่งกฎหมาย คอมมอนลอว์เรียกว่า Materiality หรือ In Issue สำหรับพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับประเด็น ข้อพิพาทนี้อาจมีปัญหาชวนให้คิดว่า ในคดีอาญามีประเด็นเพียงว่าได้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น และจำเลยเป็นผู้กระทำผิดหรือไม่ จึงอาจทำให้สงสัยได้ว่าคู่ความจะเสนอพยานหลักฐานเพื่อ ประกอบดุลพินิจในการลงโทษได้หรือไม่ ปัญหาดังกล่าวนี้นี้มีหลักว่าการลงโทษผู้กระทำความผิดนั้น เกี่ยวเนื่องกับการวินิจฉัยว่าจำเลยมีความผิด ดังนั้นพยานหลักฐานที่นำเสนอเพื่อประกอบดุลพินิจ ในการลงโทษจึงรับฟังได้³⁹

2.5.1 การรับฟังพยานหลักฐานกับทฤษฎีรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปแล้วว่า ในสังคมประชาธิปไตยนั้นประสิทธิภาพในการ ป้องกันอาชญากรรมมิใช่เป้าหมายเพียงประการเดียวของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา หากแต่ ยังมีสิ่งซึ่งสำคัญอย่างเท่าเทียมกันก็คือ การให้ความคุ้มครองต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหา

³⁷ โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 34, น.53.

³⁸ เกี่ยวกับข้อเท็จจริงที่ห้ามนำสืบนี้ในคดีอาญาเคยมีคำพิพากษาฎีกาที่ 633/2475 วินิจฉัยว่า “จำเลยถูกฟ้องฐานอนาจารโจทก์ต่อหน้าธารกำนัลโดยจับนมโจทก์ จำเลยจะขอ นำสืบว่าเคยจับนมโจทก์มาแล้วและโจทก์เป็นหญิงเสเพล ศาลไม่อนุญาตเพราะข้อที่จำเลยขอสืบนั้นมุ่ง ประจานโจทก์ แม้ได้ความจริงจำเลยก็ไม่พ้นผิดเพราะการกระทำอนาจารต่อหน้าธารกำนัลจะอ้าง ความยินยอมให้พ้นผิดไม่ได้”

³⁹ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ยูแพด จำกัด, 2538), น.106-113.

อย่างเพียงพอ คำกล่าวนี้แม้จะได้รับการยอมรับในทางวิชาการแต่ก็มักก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติเสมอ ๆ เนื่องจากความขัดแย้งของค่าอันเป็นพื้นฐานของระบบความยุติธรรมทางอาญา 2 ประการ อันได้แก่ ค่าของสิทธิและเสรีภาพส่วนบุคคลและค่าของประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมายกล่าวคือ ในขณะที่ผู้ถูกกล่าวหาในอารยประเทศจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและโดยยุติธรรม ในขณะที่เดียวกันสังคมก็มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะจับกุมและนำผู้กระทำผิดมาลงโทษ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นการยากสำหรับผู้บัญญัติกฎหมายและกำหนดนโยบายที่จะสร้างความสมดุลอย่างเหมาะสมระหว่างค่า 2 ประการดังกล่าว

ศาสตราจารย์ เฮร์เบิร์ต แพคเกอร์ (Professor Herbert Packer) นักอาชญวิทยาชาวอเมริกัน ได้กล่าวถึงรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่แตกต่างกันอย่างตรงข้ามไว้ 2 รูปแบบ⁴⁰ คือ

1. The Crime Control Model
2. The Due Process Model

ทั้งนี้แต่ละรูปแบบต่างก็มีเหตุผลสนับสนุนแนวคิดของตนเอง ซึ่งอาจพิจารณารายละเอียดได้ดังนี้

1. The Crime Control Model

รูปแบบนี้อาจกล่าวในภาษาไทยได้ว่า “รูปแบบที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ”⁴¹ รูปแบบนี้ถือว่าการควบคุมปราบปรามอาชญากรรมเป็นหน้าที่อันสำคัญที่สุดของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การที่จะรักษาความสงบสุขของสังคมไว้ได้จะต้องมีการควบคุมอาชญากรรมอย่างแน่นหนากระบวนการดำเนินการต้องเป็นไปอย่างรวดเร็ว เจียบพลัน ภารกิจที่จำเป็นในการจัดการผู้กระทำผิดคือ ภารกิจของตำรวจ เกี่ยวกับรูปแบบดังกล่าวนี้ มีผู้อธิบายว่า

คดีอาญาทั้งหลายทั้งปวงซึ่งเข้ามาสู่ระบบความยุติธรรมตามกฎหมายนี้จะดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอไม่หยุดชะงัก ดังนั้นจึงมีผู้เรียกว่า กระบวนการกลั่นกรอง (Screening Process) ในแต่ละขั้นตอนดังนี้ การสืบสวนก่อนทำการจับกุม การจับกุม การสืบสวนภายหลังการจับกุม การเตรียมคดีเพื่อฟ้องยังศาล การพิจารณาคดี การพิพากษา

⁴⁰ Herbert Packer, The Limit of the Criminal Sanction, (California : Stanford University Press, 1968), pp.149-173.

⁴¹ สุพิศ ปราณิตพลกรัง, “การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพผู้ต้องหาโดยองค์กรตุลาการในชั้นการพิจารณา : ศึกษาเปรียบเทียบกรณีไทยและสหรัฐอเมริกา,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528), น.11-12.

ลงโทษผู้กระทำผิดและการปลดปล่อยจำเลย ขึ้นตอนต่าง ๆ จะดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและเป็นการปฏิบัติงานประจำ

ส่วนการกลั่นกรองคดีจะดำเนินตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้นตามลำดับ และวิธีการที่ถือว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดได้แก่ การวินิจฉัยคดีให้เสร็จสิ้นไปตั้งแต่ขั้นตอนต้น ๆ ของกระบวนการอาทิจน ผู้ต้องหาที่มีพยานหลักฐานอ่อน หรือพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะลงโทษได้ หรือไม่ทราบแน่ชัดว่ากระทำผิดก็ให้ปล่อยตัวไปแทนที่จะนำตัวผู้ต้องหามาดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ จนเสร็จสิ้นกระบวนการแล้วศาลพิพากษายกฟ้องปล่อยตัวจำเลยไป เป็นต้น

ในกรณีที่ผู้ต้องหาเป็นผู้บริสุทธิ์เขาก็จะถูกกลั่นกรองออกไป ส่วนผู้ที่กระทำผิดก็จะถูกดำเนินคดีอย่างรวดเร็ว ทฤษฎีนี้เชื่อว่าตำรวจและอัยการสามารถที่จะวินิจฉัยความถูกต้องของขั้นตอนได้ ความมุ่งหมายของทฤษฎีนี้ก็คือขั้นตอนในกระบวนการยุติธรรมจะต้องรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ และต้องยอมรับว่าการค้นหาข้อเท็จจริงในชั้นตำรวจและอัยการเพียงพอที่จะเชื่อถือได้⁴²

จากแนวคิดของรูปแบบแรกนี้จะเห็นได้ว่าเน้นหนักที่การควบคุมและปราบปรามอาชญากรรมอย่างเต็มที่ ส่วนเรื่องการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลนั้นถือว่าเป็นเรื่องรองลงไป

2. The Due Process Model

รูปแบบนี้มีผู้เรียกในภาษาไทยว่า “รูปแบบที่ยึดกฎหมายเป็นสำคัญ”⁴³ บางครั้งก็เรียกว่า “รูปแบบที่ยึดถือการคุ้มครองเสรีภาพของประชาชน” หรือ “ทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม”⁴⁴ ซึ่งความหมายแห่งถ้อยคำต่างก็ใกล้เคียงกัน

รูปแบบกระบวนการนิติธรรมนี้เป็นรูปแบบที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลเป็นสำคัญ ดังนั้นอำนาจของเจ้าพนักงานและกระบวนการของรัฐจะต้องถูกควบคุมต่อต้านการใช้อำนาจโดยไม่ชอบ โดยการจำกัดอำนาจของรัฐซึ่งกล่าวได้ว่ารูปแบบนี้มีค่านิยมในเรื่องความเป็นธรรมตามขั้นตอนต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมที่ตรงกันข้ามกับรูปแบบแรก อย่างไรก็ตามก็ยังมีผู้อธิบายว่า

⁴² ประธาน วัฒนพานิช, “ระบบความยุติธรรมทางอาญา : แนวความคิดเกี่ยวกับการควบคุมอาชญากรรมและกระบวนการนิติธรรม,” วารสารนิติศาสตร์, ปีที่ 9, ฉบับที่ 2, น. 151, (กันยายน-พฤศจิกายน 2520).

⁴³ สุพิศ ปราณีตพลกรัง, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 41, น.32.

⁴⁴ ประธาน วัฒนพานิช, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 42, น. 152.

ทั้งนี้ มิได้หมายความว่าอุดมการณ์ของทฤษฎีนี้แตกต่างจากทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม แต่ทว่าทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมยึดถือหลักกฎหมายหรือหลักนิติธรรมมากกว่าความคิดในเรื่องการควบคุมอาชญากรรมนั้นจะมีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง โดยเฉพาะการค้นหาข้อเท็จจริง ซึ่งกระทำโดยเจ้าหน้าที่ตำรวจและอัยการหรือฝ่ายปกครองจะเชื่อถือได้เพียงใด เพราะวิธีปฏิบัติของตำรวจและอัยการเป็นการดำเนินงานในทิวทัศน์ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการล่อลวง ชู่เชิญ และการสร้างพยานหลักฐานขึ้นใหม่ได้ ดังนั้น แนวความคิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมจึงไม่เห็นพ้องด้วยการแสวงหาข้อเท็จจริงอย่างไม่เป็นทางการของทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม และต้องการให้มีการพิจารณาคดี หรือไต่สวนข้อกล่าวหาของผู้ต้องหาอย่างเป็นทางการและเปิดเผยในศาลสถิตยุติธรรมทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายต่อหน้าองค์กรคณะผู้พิพากษาที่เป็นกลางไม่ลำเอียงเข้ากับฝ่ายใด ⁴⁵

เมื่อพิจารณาแนวคิดของรูปแบบทั้งสองแล้วจะเห็นได้ว่า ต่างก็มีเป้าหมายหลักที่ตรงกันคือ มุ่งที่จะรักษาความสงบเรียบร้อยและความปลอดภัยของสังคมเป็นส่วนรวม แต่วิถีทางที่จะนำไปสู่เป้าหมายหลักนั้นแตกต่างกันซึ่งความแตกต่างระหว่างความคิดของทฤษฎีกระบวนการนิติธรรมและการควบคุมอาชญากรรมอยู่ที่วิธีปฏิบัติหรือวิธีพิจารณาความ (Procedure) ในทางทฤษฎีความคิดทางด้านการควบคุมอาชญากรรมอาจเป็นผลทำให้สังคมยอมรับการปฏิบัติที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายของเจ้าหน้าที่บางประการ เช่น การจับกุมโดยมิชอบ การค้นโดยมิชอบ การสอบสวนโดยใช้กำลังบังคับ ชู่เชิญและล่อลวงหรืออื่น ๆ ส่วนกระบวนการนิติธรรมเน้นทางด้านข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้ ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือละเมิดกฎหมาย ศาลจะใช้ดุลพินิจให้ปล่อยตัวจำเลยหรือให้พิจารณาคดีใหม่ได้ ⁴⁶

การแยกรูปแบบกระบวนการทางอาญาออกเป็น 2 รูปแบบดังกล่าวนี้อาจกล่าวได้ว่าไม่มีระบบกฎหมายของประเทศใดที่ปฏิบัติตามแนวความคิดของรูปแบบทั้งสอง แบบใดแบบหนึ่งเพียงแบบเดียว แม้ประเทศสหรัฐอเมริกาก็ได้ยึดถือปฏิบัติรูปแบบดังกล่าวนี้ รูปแบบกระบวนการทางอาญาที่ใช้กันอยู่จริงจะเป็นแบบผสมผสานรูปแบบทั้งสองเข้าด้วยกัน แต่มีข้อน่าสังเกตว่ารูปแบบกระบวนการนิติธรรม อาจเป็นระบบในอุดมคติที่นักนิติศาสตร์แสวงหา ซึ่งกระบวนการทางอาญาของสหรัฐอเมริกานั้นอาจกล่าวได้ว่ามีหลักการใกล้เคียงกับแนวความคิดทางรูปแบบกระบวนการนิติธรรมมากกว่าระบบของประเทศอื่น ⁴⁷

⁴⁵ เฟิ่งอ๋าง, น.152.

⁴⁶ เฟิ่งอ๋าง, น.153.

⁴⁷ เฟิ่งอ๋าง, น.153.

การจะกล่าวว่ากฎหมายของประเทศใดใช้รูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 2 รูปแบบ ดังที่ศาสตราจารย์เฮอริเบิร์ต แพคเกอร์จำแนกไว้ นั้น ไม่น่าจะกล่าวเช่นนั้นได้ ทั้งนี้เพราะในการดำเนินคดีอาญาของประเทศใดก็ตามจะต้องเป็นเรื่องของความขัดแย้งกันระหว่างประโยชน์รัฐ (Public Interest) และประโยชน์เอกชน (Individual Interest) อยู่ตลอดเวลา ซึ่งประโยชน์รัฐ ในที่นี้ คือ ความสงบเรียบร้อยภายในรัฐ ส่วน ประโยชน์เอกชน ก็คือ สิทธิและเสรีภาพของบุคคลนั่นเอง⁴⁸ ดังนั้นในเนื้อหาของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของแต่ละประเทศจึงต้องเป็นเรื่องของการประสานระหว่างประโยชน์ 2 ประการดังกล่าวนี้ เพื่อให้เกิดความสมดุลกันซึ่งก็ขึ้นอยู่กับว่ากฎหมายของประเทศใดจะให้ความสำคัญต่อประโยชน์ประการใดมากกว่ากัน หรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีอารยประเทศใดที่ใช้รูปแบบที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญหรือรูปแบบกระบวนการนิติธรรมอย่างแท้ ๆ แต่จะต้องมีการผสมผสานกันอยู่ เพียงแต่ว่าจะเน้นหนักไปในรูปแบบใดมากกว่ากันเท่านั้นเอง

สำหรับรูปแบบการดำเนินคดีอาญาในประเทศไทยนั้น เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้วจะเห็นได้ว่า ให้อำนาจเจ้าหน้าที่ตำรวจปฏิบัติการได้อย่างกว้างขวาง เช่น การออกหมายจับ หมายค้น สามารถออกได้โดยองค์การของตำรวจเองซึ่งเป็นการมุ่งถึงความรวดเร็วเด็ดขาดและคล่องตัวและในทางปฏิบัติก็มีการเน้นหนักที่ความเฉียบพลัน การปราบปรามอย่างเด็ดขาดเป็นหลัก จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยเน้นหนักไปในทางรูปแบบที่มุ่งการควบคุมอาชญากรรมเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามในขณะเดียวกันก็มีหลักการในทางรูปแบบกระบวนการนิติธรรมอยู่บ้าง เช่น การสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ ดังนั้นการปฏิบัติต่อผู้ถูกกล่าวหาจึงต้องคำนึงถึงฐานะความเป็น “ประธาน” ในคดีด้วย กล่าวคือ ไม่ถือว่าจำเลยคือวัตถุ (Object) แห่งการถูกซักฟอกอีกต่อไป

2.5.2 พยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟัง

พยานหลักฐานที่ต้องห้ามมิให้รับฟังแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ พยานหลักฐานที่ต้องห้ามโดยกฎหมายว่าด้วยการยื่นพยานหลักฐาน กับพยานหลักฐานที่ต้องห้ามโดยว่าด้วยการรับฟังพยานหลักฐาน⁴⁹

⁴⁸ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.115.

⁴⁹ ไสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 34, น.65.

1. พยานหลักฐานที่ต้องห้ามโดยกฎหมายว่าด้วยการยื่นพยานหลักฐาน เช่น ก่อนการสืบพยานจะต้องมีการยื่นบัญชีระบุพยานล่วงหน้า หรือการส่งสำเนาเอกสารล่วงหน้า เป็นต้น

2. พยานหลักฐานที่ต้องห้ามโดยกฎหมายว่าด้วยการรับฟังพยานหลักฐาน เป็นพยานหลักฐานที่รับฟังไม่ได้ตามลักษณะหรือคุณค่าของพยานเอง พยานหลักฐานที่ต้องห้ามตามข้อนี้เป็นการจำกัดอำนาจศาลในการรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งตามกฎหมายพยานหลักฐานของอังกฤษแต่เดิมส่วนใหญ่มักจะมีกฎหมายห้ามรับฟังพยานหลักฐาน (Exclusionary Rules)⁵⁰ ทั้งนี้ เพราะปัจจัย 3 ประการคือ การพิจารณาคดีโดยใช้ระบบลูกขุน (Jury) การที่พยานจะต้องสาบานตัวและการพิจารณาคดีใช้ระบบคู่กรณี (Adversary System) นอกจากนั้นยังกล่าวกันว่าจะมีการสร้างพยานหลักฐานเท็จ จึงมีกฎเกณฑ์ควบคุมการรับฟังพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัดสำหรับพยานหลักฐานที่ต้องห้ามประเภทนี้ตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้แก่⁵¹

2.1 พยานซึ่งไม่สามารถเข้าใจและตอบคำถามได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 95 (1))

2.2 พยานหลักฐานที่ฟุ่มเฟือย ประวิงคดี หรือไม่เกี่ยวกับประเด็น (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 86 วรรคสอง)

2.3 พยานหลักฐานที่ต้องห้ามโดยกฎหมายปิดปาก (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 154, 148, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39 (4), 46)

2.4 การนำสืบพยานบุคคลแทนพยานเอกสาร และนำสืบเพิ่มเติมตัดทอนเปลี่ยนแปลง แก้ไขเอกสาร (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 94)

2.5 พยานหลักฐานชั้นสอง อันได้แก่ สำเนาเอกสาร และพยานบอกเล่า (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 93, 95 (2))

2.6 จำเลยไม่อาจเป็นพยานใจทักในคดีอาญา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 232)

⁵⁰The Exclusionary Rule ตามความเข้าใจของนักกฎหมายอเมริกันมักจะเน้นในเรื่องพยานหลักฐานที่ได้มาโดยวิธีการอันมิชอบ โดยถือว่าเป็นหลักคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ.

⁵¹โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญพรที่ 34, น.55.

2.7 พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ พยานหลักฐานในข้อนี้อาจแบ่งพิจารณาได้ 2 กรณีคือ

ก. พยานหลักฐานที่มีได้เกิดขึ้นโดยสมัครใจ อันเป็นการฝ่าฝืนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134, 135 และ 226

ข. พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบประการอื่น เช่น พยานหลักฐานที่ได้มาจากการจับ คั่น ยึด โดยมิชอบ

ในปัจจุบันพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย ดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 226 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้มีความเห็นของนักกฎหมายหลายท่านที่แตกต่างกันออกไป ดังนี้

อาจารย์ยั้งศักดิ์ กฤษณะจินดา มีความเห็นว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 เป็นเรื่องของการห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบด้วยกฎหมาย⁵²

ศาสตราจารย์ โสภณ รัตนกร มีความเห็นว่า พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบนั้น ความไม่ชอบอาจมีความร้ายแรงไม่เท่ากัน บางกรณีเป็นการผิดกฎหมาย บางกรณีเพียงแต่ไม่ปฏิบัติตามขั้นตอนของกฎหมาย บางกรณีเพียงแต่ไม่เป็นธรรม หรือ เอาเปรียบจำเลยเท่านั้น การที่จะรับฟังพยานหลักฐานเหล่านั้นหรือไม่ จึงน่าจะต้องพิจารณาถึงความร้ายแรงดังกล่าวด้วย⁵³

ศาสตราจารย์ ดร.คณิต ณ นคร มีความเห็นว่า บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 ได้วางหลักการไว้ว่า พยานหลักฐานทุกชนิดสามารถรับฟังได้ เว้นแต่จะเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ⁵⁴

อาจารย์ คัมภีร์ แก้วเจริญ มีความเห็นว่า ผลของการห้ามมิให้อ้างพยานหลักฐานที่ได้มาจากการจับ การคั่นโดยมิชอบย่อมทำให้คดีที่ผู้ถูกจับ หรือ ถูกคั่นเป็นผู้ต้องหาปราศจากพยานหลักฐานในส่วนที่เกี่ยวกับตัว เจ้าพนักงานผู้จับ หรือ คั่น และวัตถุของกลางที่ยึดได้นั้นไปเลยหาใช่ว่าจะต้องนำพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบมาพิจารณาซึ่งน้ำหนักแต่อย่างใดไม่ บทบัญญัติแห่งมาตรา 226 จึงมีลักษณะเป็นกฎแห่งการลบล้างพยานหลักฐาน ซึ่งเจ้าพนักงาน

⁵² ยั้งศักดิ์ กฤษณะจินดา, วุฒิพงษ์ เวชยานนท์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดพิมพ์อักษร, 2541), น.571.

⁵³ โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 34, น.188.

⁵⁴ คณิต ณ นคร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 48, น.72.

ผู้ใช้กฎหมายพึงถือตามโดยเคร่งครัด ในทำนองเดียวกับคำพิพากษาของศาลสูงสหรัฐ ที่มีลักษณะ บังคับ (stare decisis) ⁵⁵

รองศาสตราจารย์ ดร.เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์ มีความเห็นว่า หากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ ทำการฝ่าฝืนบทบัญญัติของกฎหมายที่มุ่งประสงค์จะคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ผลก็คือ หากได้พยานวัตถุ หรือพยานเอกสารมาจากการจับ หรือการค้นที่มีขอบดังกล่าวพยานหลักฐาน เหล่านั้นก็จะ “รับฟัง” มิได้ ⁵⁶ เพราะกรณีดังกล่าวศาลจะใช้ดุลพินิจไม่ได้เลย ⁵⁷

รองศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล มีความเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 226 มีขึ้นทั้งนี้ เพื่อให้ศาลปฏิเสธการรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบศาลจึงมีบทบาทในการ คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนโดยแท้ ⁵⁸ และพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่จะนำมาอ้างได้นี้ ไม่ว่า จะเป็นพยานประเภทใดก็ตาม จะต้องเป็นพยานที่ได้มาโดยบริสุทธิ์ ⁵⁹

อาจารย์ พรเพชร วิชิตชลชัย มีความเห็นว่า พยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบ (Illegally obtained evidence) เป็นหลักการของกฎหมายมหาชนที่มุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของ บุคคลไม่ให้ถูกล่วงละเมิดโดยเจ้าหน้าที่ของรัฐ ส่วนคุณค่าของพยานหลักฐานประเภทนี้ เช่น อาวุธ ปืนของกลางที่ได้จากการค้นโดยมิชอบก็ดี ถ้อยคำของบุคคลที่ไปแอบดักฟังทางโทรศัพท์ที่ฝ่าฝืน ต่อกฎหมายก็ดี ไม่ได้มีคุณค่าในทางพยานหลักฐานลดน้อยลงในเรื่องความน่าเชื่อถือแต่อย่างใด ดังนั้นความพยายามในการโยงเรื่องพยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบกับได้มาโดยมิชอบ เข้าด้วยกันจึงน่าจะไม่ต้อง ⁶⁰

⁵⁵ คัมภีร์ แก้วเจริญ, “จับ ค้น:ผลของการละเมิดสิทธิส่วนบุคคลในแง่พยานหลักฐาน,” วารสารอัยการ, ปีที่ 2, ฉบับที่ 13, น.66, (2512).

⁵⁶ เกียรติขจร วัจนะสวัสดิ์, คำอธิบายหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการดำเนินคดีในชั้นตอนก่อนการพิจารณา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร : จีระวิชาการพิมพ์, 2549), น.15.

⁵⁷ เพ็ญอ้าง, น. 17.

⁵⁸ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “แถลงการณ์เรื่อง การดักฟังทางโทรศัพท์,” รฟสว, ปีที่ 4, ฉบับที่ 14, น.36, (มกราคม-มีนาคม, 2539).

⁵⁹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญฉบับอ้างอิง, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2549), น.333.

⁶⁰ พรเพชร วิชิตชลชัย, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเนโกรรจำกัด, 2542), น.412.

ศาสตราจารย์ เชื้อชัย ชูติวงศ์ มีความเห็นว่า สำหรับกฎหมายไทย แม้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 จะห้ามรับฟังพยานชนิดที่ “เกิดขึ้น” โดยมีชอบ แต่ก็มิได้หมายความว่าความรวมถึง พยานที่ “เกิดขึ้น” โดยชอบแต่ “ได้มา” โดยมีชอบ⁶¹

อาจารย์ ธีสุภรณ์ พันธุ์ฤทธิ์ มีความเห็นว่า ตามกฎหมายไทยมาตรา 226 วางหลักทั่วไปให้รับฟังพยานหลักฐานซึ่งน่าจะพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยได้ เว้นแต่พยานหลักฐานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบเท่านั้น มาตรา 226 ตอนท้ายนี้ เป็นข้อยกเว้นในการรับฟังพยานหลักฐานซึ่งต้องตีความอย่างเคร่งครัด จำกัดอยู่ในเฉพาะแต่ที่บัญญัติอยู่ในตัวบทเท่านั้นจะขยายความให้นอกเหนือจากที่ปรากฏในตัวบทมิได้ โดยข้อความในตัวบทเองไม่มีบทบัญญัติถึงการห้ามมิให้รับฟังพยานหลักฐานซึ่งได้มาโดยมิชอบจึงต้องเข้าใจว่า กฎหมายไม่ห้ามรับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาโดยมิชอบแต่อย่างใด ทั้งนี้ตามกฎหมายไทยได้มีการแยกปัญหาการได้มาซึ่งพยานหลักฐานกับปัญหาการรับฟังพยานหลักฐานออกจากกันโดยการได้มาอย่างไรวินิจฉัยไม่เป็นข้อสำคัญในขั้นตอนการรับฟังพยานหลักฐาน

ลักษณะของคดียาเสพติดหรืออาชญากรรมยาเสพติด ซึ่งเป็นอาชญากรรมทางเศรษฐกิจประเภทหนึ่งที่สร้างเงินได้อย่างมหาศาล จึงเป็นมูลเหตุจูงใจให้คนเข้ามากระทำความผิด โดยคิดว่าเสี่ยงเพียงครั้งเดียวจะทำให้ร่ำรวยไปตลอดชีวิต และเงินที่ได้จำนวนมหาศาลนี้ถูกนำไปสร้างอิทธิพลให้แก่ผู้กระทำความผิด เงินเหล่านี้ยังเป็นตัวขัดขวางกระบวนการยุติธรรมเพราะอาจนำไปให้หรือเป็นสินบนแก่เจ้าหน้าที่บ้านเมืองเพื่อสร้างความแข็งแกร่งให้แก่ขบวนการอาชญากรรมของตน ถ้าไม่มีเงินเหล่านี้มาจุนเจือก็จะทำให้ขบวนการอาชญากรรมไม่อาจคงอยู่ได้ นอกจากนั้นเงินส่วนหนึ่งจะนำไปใช้เป็นต้นทุนในการค้าหรือผลิตยาเสพติด เพราะในการซื้อขายยาเสพติดแต่ละครั้งจะต้องใช้เงินสดจำนวนมาก ถ้าไม่มีเงินสดก็ซื้อไม่ได้ จะใช้บัตรเครดิตก็ทำไม่ได้ สรุปได้ว่าอาชญากรรมยาเสพติด มีลักษณะพิเศษดังนี้⁶²

ประการแรก อาชญากรรมยาเสพติดเป็นอาชญากรรมที่มีบุคคลหลายคนเข้ามาเกี่ยวข้องหรือเป็นขบวนการ ซึ่งบุคคลที่อยู่เบื้องหลังที่แท้จริงมักจะเข้าสู่กระบวนการบังคับใช้กฎหมายได้ยาก มีการตัดตอนกัน ผู้กระทำความผิดที่ถูกจับเป็นเพียงตัวเล็กตัวน้อย

⁶¹ เชื้อชัย ชูติวงศ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะพยาน, พิมพ์ครั้งที่ 7 (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), น.253.

⁶² วีระพงษ์ บุญโญภาส, “การสัมมนาประชาพิจารณ์ ณ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เรื่องการปรับปรุงแก้ไขวิธีการพิจารณาคดียาเสพติด,” กรุงเทพมหานคร 13 มิถุนายน 2546.

ประการที่สอง อาชญากรรมยาเสพติดเป็นอาชญากรรมที่ให้ผลตอบแทนสูง มักเป็นมูลเหตุให้เกิดการตัดสินใจที่จะกระทำผิดได้ง่ายจากเงินได้มหาศาลกับการเสี่ยงเพียงครั้งเดียวหรือสองครั้ง ก่อให้เกิดการกระทำผิดในลักษณะตัวตายตัวแทนขึ้นมา

ประการที่สาม อาชญากรรมยาเสพติดเป็นส่วนหนึ่งของอาชญากรรมข้ามชาติด้วย ผู้กระทำความผิดมักจะหาทางที่จะผันแปรทรัพย์สินของตนเองให้พ้นจากการถูกจับกุมเพราะผู้กระทำความผิดทราบว่าสถาบันการเงินเป็นแหล่งในการให้ข้อมูลกับหน่วยงานของรัฐ ระยะเวลาที่ปรากฏนี้มีการนำเอาทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไปใช้โดยไม่ผ่านสถาบันการเงิน เช่น นำเงินที่ได้จากการค้ายาบ้าไปซื้อรถยนต์คันที่ หรือไปซื้อทองรูปพรรณหรืออัญมณี หรือซื้อสัตว์เศรษฐกิจทั้งหลาย เช่น จระเข้ นกกระเจียวเทศ เป็นต้น

ประการที่สี่ อาชญากรรมยาเสพติดเป็นอาชญากรรมที่จำเป็นต้องใช้มาตรการพิเศษในการดำเนินการ เช่น ใช้มาตรการสมคบกันกระทำความผิด การผลักดันการพิสูจน์ให้แก่จำเลย การล่อให้กระทำความผิด มาตรการควบคุมการนำส่ง การดักฟังทางโทรศัพท์ การคุ้มครองพยาน การชะลอการฟ้อง การต่อรองคำรับสารภาพ เป็นต้น

นอกจากนั้น อาชญากรรมยาเสพติดยังมีลักษณะพิเศษที่สำคัญอีกประการหนึ่ง กล่าวคือ คดีอาญาทั่วไปมักจะปรากฏตัวผู้เสียหายอย่างชัดเจน เช่น ผู้เสียหายในความผิดฐานลักทรัพย์ วิ่งราวทรัพย์ ชิงทรัพย์ หรือปล้นทรัพย์ คือเจ้าของหรือผู้ครอบครองทรัพย์ ผู้เสียหายในความผิดฐานทำร้ายร่างกาย คือ ผู้ถูกทำร้าย สำหรับคดียาเสพติดเป็นคดีที่ปราศจากผู้เสียหาย ผู้เสพซึ่งเป็นเหยื่อของยาเสพติดจะได้รับผลร้ายจากยาเสพติด โดยสภาพแล้วควรจะเป็นผู้เสียหาย แต่ก็กลายเป็นผู้กระทำความผิด ดังนั้น ไม่ว่าผู้ผลิต จำหน่าย มีไว้ครอบครอง และผู้เสพซึ่งยาเสพติดให้โทษ จึงเป็นผู้กระทำความผิดหมดทุกคน แม้กระทั่งเจ้าพนักงานหากมียาเสพติดไว้ในครอบครองก็จะมีผลผิด ดังนั้น การดำเนินคดียาเสพติดจึงต้องมีมาตรการคุ้มครองเจ้าพนักงานทางกฎหมาย เช่น การอำพรางล่อซื้อ การส่งมอบยาเสพติดภายใต้การควบคุม เป็นต้น

ในการประชุมศุลกากรและตำรวจสากล ระหว่างวันที่ 16-19 กันยายน 1985 ได้วิเคราะห์ลักษณะพิเศษของอาชญากรรมยาเสพติดซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากอาชญากรรมอื่น ๆ ดังนี้⁶³

⁶³Report of the customs Cooperation Council custom/police Controlled Delivery Seminar.

ประการแรก วงจรการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นกว้าง แต่ละกิจกรรมแต่ละขั้นตอนที่ประกอบขึ้นมาเป็นกระบวนการกระทำความผิดในแต่ละฐานความผิดนั้นอาจมีความผิดอยู่ในตัวหรืออาจจะไม่มี ความผิดก็ได้ ตัวอย่างเช่น ความผิดฐานส่งยาเสพติดออกนอกราชอาณาจักรในกระบวนการกระทำความผิดฐานนี้ มีขั้นตอนที่สำคัญ คือ

- 1) ขั้นตอนการเจรจาตกลงกับนักค้าในต่างประเทศ ในขั้นนี้ถ้าประเทศนั้นมีกฎหมายที่มีความผิดฐานสมคบ (Conspiracy) การกระทำขั้นนี้มีความผิดฐานสมคบ
- 2) ขั้นเจรจาตกลงกันระหว่างนักค้าในประเทศกับชายงานการค้าของชนกลุ่มน้อยในขั้นนี้ก็ผิดฐานสมคบ
- 3) ขั้นเตรียมการและส่งมอบยาเสพติด ในขั้นนี้ผู้ส่งมอบอาจมีความผิดฐานครอบครองหรือครอบครองเพื่อจำหน่ายและจำหน่าย ส่วนผู้รับมอบอาจมีความผิดฐานเตรียมการหรือพยายามกระทำความผิด
- 4) ขั้นเตรียมการส่งออกนอกประเทศ ในขั้นนี้อาจมีความผิดฐานครอบครองเพื่อจำหน่ายและอาจมีความผิดฐานเตรียมการด้วย
- 5) ขั้นส่งมอบยาเสพติดให้นักค้าต่างประเทศ ถ้ากระทำในประเทศไทย ผู้ส่งมอบอาจมีความผิดฐานครอบครอง ครอบครองเพื่อจำหน่าย จำหน่าย แต่ถ้าส่งมอบกันนอกประเทศที่นักค้าในประเทศไทยต้องนำไปส่งให้ยังต่างประเทศ ก็มีความผิดฐานนำออกนอกราชอาณาจักร

ประการที่ 2 ในกระบวนการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดแต่ละครั้ง มีผู้ร่วมกระทำความผิดจำนวนมาก มีการจัดส่งเครือข่ายการกระทำความผิดที่ค่อนข้างจะซับซ้อน กล่าวคือ

- 1) มีนายทุนใหญ่หรือผู้กระทำความผิดที่แท้จริง
- 2) มีผู้ประสานงานหรือตัวแทนการค้า จะเป็นผู้เจรจาการค้าหรือดำเนินกิจการแทนนายทุน ผู้ประสานงานหรือตัวแทนการค้าจะมีระดับขึ้นอยู่กับขนาดของชายงาน ถ้าชายงานใหญ่ก็มีหลายระดับ
- 3) นายหน้าทำหน้าที่คล้ายพนักงานขายจะออกไปติดต่อหาตลาดลูกค้า
- 4) มือขนจะทำหน้าที่ขนยาเสพติดไปส่งมอบตามจุดที่กำหนด
- 5) ผู้จัดการด้านการเงินจะทำหน้าที่จ่ายเงิน รับเงิน ฟอกเงิน ซึ่งอาจดำเนินการผ่านช่องทางธุรกิจปกติ หรือผ่านทางธุรกิจผิดกฎหมายอื่น ๆ

แต่ละชายงานการค้าจะจัดองค์กรในลักษณะปิดลับซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

1) ใช้ระบบตัดความสัมพันธ์ (Cut out) พยายามจำกัดความสัมพันธ์ของผู้ร่วมกระทำความผิดให้อยู่ในวงจำกัดที่สุด เพื่อไม่ให้พยานหลักฐานการกระทำความผิดพียงถึงผู้อื่น โดยเฉพาะบุคคลผู้เป็นตัวการใหญ่ คือ ทุกคนจะไม่รู้จักกัน จะไม่ติดต่อกัน จะติดต่อเฉพาะบุคคลที่จะต้องร่วมงานกันจริง ๆ เท่านั้น เช่น ระหว่างนายหน้ากับมือชน หรือระหว่างนายหน้ากับตัวแทนการค้า แต่มือชนจะไม่รู้จักตัวแทนการค้าหรือนายทุนใหญ่

2) ใช้วิธีการให้รับรู้ข่าวสารเท่าที่จำเป็น (Need to Know) ในการกระทำความผิดแต่ละครั้ง ผู้เกี่ยวข้องจะรู้ข้อมูลจำกัดเท่าที่จะต้องดำเนินการเท่านั้น โดยเฉพาะในระดับล่างที่จะต้องเป็นผู้กระทำผิดและใกล้ชิดกับการกระทำความผิด เช่น มือชนก็จะรู้แต่ว่าตัวเองขับรถจากที่ไหนไปไหน แต่จะไม่รู้ว่าเอาไปให้ใคร ต้องติดต่อกับใคร อยู่ที่ไหน ชื่ออะไร

3) ใช้ธุรกิจหรือกิจกรรมอื่น ๆ บังหน้า เครือข่ายเหล่านี้อาจจัดตั้งในรูปธุรกิจปกติ เช่น ธุรกิจการท่องเที่ยว ธุรกิจการค้า หรืออาจทำในรูปสมาคม หรือองค์การกุศล เพื่ออาศัยเป็นช่องทางในการกระทำความผิดกฎหมาย

4) ใช้รหัสในการติดต่อ (Code) ซึ่งในการติดต่อจะใช้รหัสตามช่องทางธุรกิจที่กำหนดไว้

ประการที่ 3 อาชญากรรมยาเสพติดเป็นอาชญากรรมระหว่างชาติ (International Criminology)

เนื่องจากแหล่งผลิตยาเสพติดนั้นมีเฉพาะบางพื้นที่ แหล่งที่สำคัญคือ บริเวณสามเหลี่ยมทองคำ แต่ผู้บริโภคนั้นมีอยู่ทั่วโลกและเป็นสินค้าที่ผู้บริโภคขาดไม่ได้และทำกำไรมหาศาลให้แก่ผู้ค้า จึงก่อให้เกิดเครือข่ายการค้าเพื่อเชื่อมต่อระหว่างผู้ผลิตกับผู้บริโภคเกิดขึ้นทั่วโลก การกระทำความผิดในแต่ละจุด แต่ละประเทศนั้นเป็นเพียงกลไกหนึ่งของการค้ายาเสพติดของโลก การดำเนินการจับกุมหรือทำลายเพียงจุดหนึ่งจุดใดไม่สามารถหยุดยั้งปัญหาได้เพราะจะมีคนอื่น ๆ เข้ามาทำผิดแทน

จะเห็นได้ว่าจากลักษณะของอาชญากรรมยาเสพติดที่มีความพิเศษแตกต่างจากอาชญากรรมอื่น ๆ ดังกล่าวข้างต้น ในการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาจะพบว่าในการสืบสวนจับกุมผู้กระทำความผิดในคดียาเสพติดหากจะจับกุมบุคคลหนึ่งบุคคลใดในการกระทำความผิดเพียงขั้นตอนหนึ่งขั้นตอนใด ซึ่งส่วนใหญ่ก็จะจับกุมได้เฉพาะผู้กระทำความผิดในระดับล่าง เช่น มือชนหรือนายหน้า เพราะเป็นผู้กระทำความผิดโดยตรง โดยไม่สืบสวนจับกุมทำลายให้ได้ทั้งขบวนการแล้วแทบจะไม่ส่งผลใด ๆ ต่อการผลิตหรือการค้ายาเสพติดของโลกเลย และไม่สามารถหยุดยั้งการกระทำผิดได้

เพราะตราใบที่นายทุนใหญ่ยังอยู่ ตัวแทนยังอยู่ ข่ายงานการค้ายังอยู่ ก็สามารถหานายหน้าหรือมือชนขึ้นมาใหม่และกระทำความผิดต่อไปได้อีก

2.6 การดำเนินคดียาเสพติดและลักษณะกฎหมายยาเสพติด

กฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติความผิดและกำหนดโทษไว้ ซึ่งโทษทางอาญามี 5 ประเภท คือ ประหารชีวิต จำคุก กักขัง ปรับ และริบทรัพย์สิน ดังนั้น กฎหมายใดที่มีลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นกฎหมายอาญา และให้นำหลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 มาปรับใช้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 17 ที่บัญญัติไว้ว่า “บทบัญญัติในภาค 1 แห่งประมวลกฎหมายนี้ให้ใช้ในกรณีแห่งความผิดตามกฎหมายอื่นด้วย เว้นแต่กฎหมายนั้น ๆ จะได้บัญญัติไว้เป็นอย่างอื่น” จะเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดเป็นกฎหมาย ที่มีโทษทางอาญา อันได้แก่พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 พระราชบัญญัติวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาท พ.ศ. 2518 พระราชกำหนดป้องกันการใช้สารระเหย พ.ศ. 2533 หรือพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ดังนั้น หลักเกณฑ์ที่กำหนดในประมวลกฎหมายอาญา ภาค 1 ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเจตนา ตัวการ ผู้สนับสนุน ฯลฯ จะต้องนำมาใช้ในกฎหมายว่าด้วยยาเสพติดด้วย ยกเว้นกรณีที่กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดได้บัญญัติไว้เป็นเฉพาะจึงไม่ต้องนำบทบัญญัติในภาค 1 ของประมวลกฎหมายอาญามาใช้บังคับ

ลักษณะพิเศษของกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด มีลักษณะที่สำคัญ⁶⁴ คือ บทสันนิษฐานความผิด การสนับสนุนการกระทำความผิด การพยายามกระทำความผิดเงื่อนไขในการดำเนินคดีความผิดฐานสมคบสนับสนุนช่วยเหลือ บทบัญญัติเกี่ยวกับโทษและบทบัญญัติขยายเขตอำนาจศาล

2.6.1 บทสันนิษฐานความผิด

หลักทั่วไปแล้ว ในคดีอาญาเป็นหน้าที่โจทก์ที่จะต้องนำสืบพิสูจน์ว่าจำเลยได้กระทำความผิด หลังจากนั้นจำเลยก็นำสืบแก้ข้อกล่าวหา แต่สำหรับคดียาเสพติดมีบทบัญญัติที่มี

⁶⁴สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, สำนักปราบปรามยาเสพติด, ส่วนพัฒนาการบังคับใช้กฎหมาย, การประสานงานและการรวบรวมพยานหลักฐานคดียาเสพติด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545), น. 12.

ลักษณะพิเศษบางประการกำหนดบทสันนิษฐานเรียกว่า บทสันนิษฐานเด็ดขาดซึ่งหากสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้กระทำผิดได้กระทำการนั้น ๆ เป็นกระทำการผลิต นำเข้า ส่งออก ครอบครอง และยาเสพติดของกลางมีปริมาณเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดแล้ว ก็เพียงพอที่จะให้ศาลรับฟังได้เลยว่าการกระทำความผิดเป็นการกระทำเพื่อจำหน่าย โดยไม่ต้องนำสืบถึงพฤติการณ์ของผู้กระทำผิดอีก และผู้กระทำผิดจะได้เถียงว่าไม่ได้เป็นการกระทำเพื่อจำหน่ายไม่ได้ซึ่งบทบัญญัติในลักษณะดังกล่าวนี้ บัญญัติอยู่ในหลายมาตราใน พระราชบัญญัติยาเสพติด พ.ศ. 2522 เช่น

มาตรา 15 วรรค 3 “การผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 ตามปริมาณดังต่อไปนี้ ให้ถือว่าเป็นการผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย

(1) เด็กซ์โตรัลเซอไรด์ หรือ แอล เอส ดี มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ตั้งแต่ศูนย์จุดเก้าห้ามิลลิกรัมขึ้นไป หรือมียาเสพติดที่มีสารดังกล่าวผสมอยู่จำนวนสิบห้าหน่วยการใช้ขึ้นไป หรือ มีน้ำหนักสุทธิตั้งแต่สามร้อยมิลลิกรัมขึ้นไป

(2) แอมเฟตามีนหรืออนุพันธ์แอมเฟตามีน มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ตั้งแต่สามเจ็ดสิบห้ามิลลิกรัมขึ้นไป หรือมียาเสพติดที่มีสารดังกล่าวผสมอยู่จำนวนสิบห้าหน่วยการใช้ขึ้นไป หรือมีน้ำหนักสุทธิตั้งแต่หนึ่งจุดห้ากรัมขึ้นไป

(3) ยาเสพติดให้โทษในประเภท 1 นอกจาก (1) และ (2) มีปริมาณคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ตั้งแต่สามกรัมขึ้นไป”

มาตรา 17 วรรค 2 “การมียาเสพติดให้โทษประเภท 2 ไว้ในครอบครองคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ได้ตั้งแต่หนึ่งร้อยกรัมขึ้นไปให้ถือว่ามียาไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย”

มาตรา 26 วรรค 2 “การมียาเสพติดให้โทษในประเภท 4 หรือในประเภท 5 ไว้ในครอบครองมีปริมาณตั้งแต่สิบกิโลกรัมขึ้นไปให้ถือว่ามียาไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย”

กรณีข้อสันนิษฐานเด็ดขาดนี้ มีข้อโต้แย้งว่าพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33 ที่กำหนดว่า ในคดีอาญาต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนผู้กระทำผิดมิได้ หรือไม่ ซึ่งได้มีคำวินิจฉัยที่ 11/2544 ของศาลรัฐธรรมนูญ วินิจฉัยเอาไว้แล้ว โดยศาลรัฐธรรมนูญ เห็นว่า วัตถุประสงค์ของการตราพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 เพื่อให้การปราบปรามและควบคุมยาเสพติดให้โทษเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นไปตามอนุสัญญาระหว่างประเทศว่าด้วยยาเสพติดให้โทษที่ประเทศไทยเป็นภาคีสมาชิกอยู่ด้วย ทั้งนี้ เพราะปัญหา ยาเสพติดให้โทษในปัจจุบันเป็นปัญหา

สำคัญร่วมกันของนานาประเทศ ประกอบกับยาเสพติดให้โทษเป็นภัยร้ายแรงต่อสุขภาพและชีวิตของมนุษย์ จึงต้องมีบทลงโทษที่หนักกว่าปกติ รวมทั้งต้องมีมาตรการลงโทษขั้นเด็ดขาด ที่กฎหมายกำหนดปริมาณสารเสพติดให้โทษประเภท 1 เป็นจำนวนที่ชัดเจน ตามมาตรา 15 วรรคสอง นั้น มุ่งประสงค์เพื่อลงโทษผู้ผลิต นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 1 ซึ่งคำนวณเป็นสารบริสุทธิ์ได้ตั้งแต่ยี่สิบกรัมขึ้นไป เสมือนว่าการกระทำเช่นนั้น เป็นไปเพื่อการจำหน่าย เนื่องจากยาเสพติดให้โทษประเภท 1 นั้น เป็นภัยต่อสังคมอย่างใหญ่หลวง บุคคลไม่พึงเสพและไม่พึงผลิต จำหน่าย นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครอง หากการผลิต จำหน่าย นำเข้า ส่งออก หรือมีไว้ในครอบครอง มีปริมาณมากเท่าใด ผลกระทบอันเป็นภัยต่อสังคมก็จะยิ่งมีมากขึ้นตามไปด้วย การที่กฎหมายกำหนดปริมาณสารเสพติดให้โทษในประเภท 1 เป็นเพียงเกณฑ์เปรียบเทียบสำหรับฐานความผิดที่จะนำไปสู่การลงโทษเท่านั้น หมายความว่า ผู้ที่จะได้รับโทษตามที่กฎหมายดังกล่าวบัญญัติจะต้อง ผ่านการพิสูจน์หรือนำสืบของโจทก์แล้วว่า เป็นผู้กระทำความผิดจริง โดยศาลจะเป็นผู้วินิจฉัย หรือพิพากษาชี้ขาด และกำหนดโทษ แต่รัฐธรรมนูญ มาตรา 33 เป็นบทบัญญัติที่รองรับหลักการขั้นพื้นฐานของกฎหมายอาญานานาประเทศ มีเจตนารมณ์เพื่อรับรองและคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล ซึ่งตกเป็น ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาทั่วไป ซึ่งมีหลักว่าในคดีอาญาโจทก์มีภาระต้องนำสืบการกระทำผิดของจำเลยให้ครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยจำเลยไม่ต้องนำ หลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตน ตราบใดที่ยังไม่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุดว่าได้กระทำผิด บุคคลนั้นจะได้รับความคุ้มครองตลอดไป เจ้าหน้าที่ของรัฐจะปฏิบัติต่อผู้ต้องหาหรือจำเลยเสมือนเป็นผู้กระทำผิดมิได้

ศาลรัฐธรรมนูญจึงวินิจฉัยว่า พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 15 วรรคสอง ไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ มาตรา 33

นอกจากบทสันนิษฐานเด็ดขาดแล้ว ยังมีบทสันนิษฐานไม่เด็ดขาดได้แก่ มาตรา 20 วรรคท้าย แห่งพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 ที่บัญญัติว่า “การมีไว้ในครอบครองซึ่งยาเสพติดให้โทษประเภท 3 เกินจำนวนที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการ ให้สันนิษฐานว่ามีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย” ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข (ฉบับที่ 181) พ.ศ. 2544 เรื่องกำหนดจำนวนยาเสพติดให้โทษประเภท 3 ดำรับที่มีโคเดอินเป็นส่วนผสมเกินจำนวน 250 มิลลิกรัม หรือ 30 เม็ด หรือ 30 แคปซูลให้สันนิษฐานว่ามีไว้ในครอบครองเพื่อจำหน่าย

2.6.2 การสนับสนุนการกระทำความผิด

การสนับสนุนการกระทำความผิดนั้นโดยหลักทั่วไปของประมวลกฎหมายอาญาแล้ว ต้องเป็นการกระทำที่เป็นการช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกก่อนหรือขณะกระทำความผิด ซึ่งผู้สนับสนุนการกระทำความผิดต้องระวางโทษสองในสามส่วนของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดที่สนับสนุน (ดูประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 86) แต่ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 6 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ในความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ผู้ใดกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการในความผิดนั้น

- (1) สนับสนุนหรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด
 - (2) จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ยานพาหนะ สถานที่ หรือวัตถุใด ๆ เพื่อประโยชน์หรือให้ความสะดวกแก่การกระทำความผิด หรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ
 - (3) จัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ที่ประชุม ที่พำนัก หรือที่ซ่อนเร้นเพื่อช่วยเหลือหรือให้ความสะดวกแก่ผู้กระทำความผิด หรือเพื่อช่วยให้ผู้กระทำความผิดพ้นจากการจับกุม
 - (4) รับเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดจากผู้กระทำความผิดเพื่อประโยชน์หรือให้ความสะดวกแก่การกระทำความผิด หรือเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดถูกลงโทษ
 - (5) ปกปิด ซ่อนเร้นหรือเอาไปเสียซึ่งยาเสพติดหรือวัตถุใด ๆ ที่ใช้ในการกระทำความผิดเพื่อช่วยเหลือผู้กระทำความผิด
 - (6) ชี้แนะ หรือติดต่อบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิด
- ผู้ใดจัดหาหรือให้เงินหรือทรัพย์สิน ที่พำนัก หรือที่ซ่อนเร้น เพื่อช่วยบิดา มารดา บุตร สามี หรือภริยาของตน ให้พ้นจากการถูกจับกุม ศาลจะไม่ลงโทษผู้นั้นหรือลงโทษผู้นั้นน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเพียงใดก็ได้

จากบทบัญญัติดังกล่าวได้แสดงให้เห็นถึงหลักเกณฑ์ของการสนับสนุนในคดีความผิดตามกฎหมายฉบับนี้ ซึ่งแตกต่างจากหลักเกณฑ์ทั่วไปตามประมวลกฎหมายอาญาคือการสนับสนุนการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้น ผู้สนับสนุนจะต้องระวางโทษเช่นเดียวกับตัวการ

2.6.3 การพยายามกระทำความผิด

ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 80 กำหนดโทษสำหรับผู้พยายามกระทำความผิดให้ต้องรับโทษสองในสามส่วนของโทษที่กฎหมายกำหนด แต่ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 7 กำหนดไว้ว่า ผู้ใดพยายามกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องระวางโทษตามที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้นเช่นเดียวกับผู้กระทำความผิดสำเร็จ

2.6.4 เงื่อนไขในการดำเนินคดีความผิดฐานสมคบสนับสนุนช่วยเหลือ

ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ได้บัญญัติเงื่อนไขการดำเนินคดีความผิดฐานสนับสนุนช่วยเหลือ (มาตรา 6) และความผิดฐานสมคบกันเพื่อกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด (มาตรา 8) ไว้มาตรา 14 ของกฎหมายฉบับดังกล่าว ดังนี้

มาตรา 14 การจับกุมหรือการแจ้งข้อหาต่อผู้กระทำความผิดตามมาตรา 6 หรือมาตรา 8 ต้องได้รับอนุมัติจากเลขาธิการก่อน และเมื่อดำเนินคดีตามที่ได้รับอนุมัติแล้วให้รายงานให้เลขาธิการทราบทันที

การขออนุมัติ การอนุมัติ และการรายงานตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง

จะเห็นได้ว่า หลักเกณฑ์ดังกล่าวมีลักษณะที่แตกต่างจากการกระทำความผิดอาญาทั่วไป ในความผิดอาญาทั่วไปเมื่อมีการกระทำความผิด เจ้าพนักงานสามารถจับกุมและแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดได้ทันที แต่ในฐานความผิดสนับสนุนช่วยเหลือ และความผิดฐานสมคบกันเพื่อกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีการวางเงื่อนไขให้ต้องมีการจับกุม หรือขออนุมัติแจ้งข้อหาจากเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (เลขาธิการ ป.ป.ส.) ก่อน ซึ่งขั้นตอนการขออนุมัติจับกุมหรือแจ้งข้อหาเป็นไปตามกฎกระทรวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

กฎกระทรวง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งออกตามความในมาตรา 14 วรรค 2 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 นั้น พอสรุปลสาระสำคัญเกี่ยวกับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขในการขออนุมัติคำสั่งอนุมัติและการรายงานเกี่ยวกับการจับกุมหรือแจ้งข้อหาดังต่อไปนี้

1. ผู้มีสิทธิยื่นคำขออนุมัติ

กรณีขออนุมัติจับกุม (แบบ ป.ป.ส. 4-51) ได้แก่ หัวหน้าพนักงานสอบสวน หัวหน้าชุดสืบสวน ข้าราชการพลเรือน (ระดับ 3 ขึ้นไป)

2. หลักเกณฑ์การยื่นคำขอ

กรณีขออนุมัติจับกุม จะต้องปรากฏว่าผู้กระทำความผิดยังไม่ได้ถูกจับกุมหรือถูกจับกุมในความผิดอื่นแล้ว แต่ไม่อยู่ระหว่างการควบคุมของเจ้าพนักงาน

ส่วนกรณีการขออนุมัติแจ้งข้อหา นั้น ต้องปรากฏว่าผู้กระทำความผิดได้ถูกจับกุมและอยู่ระหว่างการควบคุมในความผิดฐานอื่น ซึ่งไม่ใช่ความผิดความมาตรา 6 หรือมาตรา 8 เมื่อมีการขออนุมัติจับกุมแล้ว ไม่จำเป็นต้องมาขออนุมัติแจ้งข้อหาซ้ำอีก

3. การยื่นคำขออนุมัติ

การยื่นคำขออนุมัติจับกุม หรือแจ้งข้อหาต่อเลขาธิการ ป.ป.ส. นั้น อาจกระทำได้โดยการส่งไปรษณีย์ลงทะเบียนหรืออาจนำส่งโดยตนเอง ซึ่งการยื่นคำขอทั้ง 2 กรณีนั้น ให้ทำโดยส่งแบบเอกสารลับ และระบุหน้ามุมของว่า “มาตรา 14” เพื่อให้เจ้าหน้าที่สารบรรณ หรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่รับเรื่องทราบว่าเป็นเรื่องการขออนุมัติจับกุมหรือแจ้งข้อหาซึ่งเป็นเรื่อง “ลับ” ไม่สามารถที่จะเปิดเผยได้ด้วยตนเอง ต้องนำไปให้เจ้าหน้าที่ส่วนพัฒนาการบังคับใช้กฎหมาย สำนักปราบปรามยาเสพติด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโดยตรง

ตามระเบียบกรมตำรวจ ว่าด้วยอำนาจการสอบสวน (ฉบับที่ 12) ลงวันที่ 20 ตุลาคม 2535 กำหนดให้ตำรวจหน่วยอื่นที่ไม่ใช่ตำรวจกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด ซึ่งพบการกระทำความผิดฐานสนับสนุนช่วยเหลือตามมาตรา 6 หรือฐานสมคบตามมาตรา 8 และยังไม่สามารถจับกุมตัวได้ ก็ให้แจ้งพนักงานสอบสวนกองบังคับการสอบสวนกองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด เป็นผู้พิจารณาดำเนินการก่อนส่งคำขออนุมัตินั้นมาให้เลขาธิการ ป.ป.ส. พิจารณาต่อไป

4. อำนาจเลขาธิการ ป.ป.ส. ในการพิจารณาคำขอ

กฎหมายให้อำนาจเลขาธิการ ป.ป.ส. ที่จะเรียกพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ผู้สืบสวน พนักงานสอบสวน หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ถ้อยคำ ส่งพยานหลักฐานเพิ่มเติมเพื่อประกอบการพิจารณา ซึ่งในทางปฏิบัติได้มีการประสานงานในระดับเจ้าหน้าที่อยู่เป็นประจำเมื่อมีคำขอมาถึงเลขาธิการ ป.ป.ส. โดยส่วนพัฒนาการบังคับใช้กฎหมาย สำนักปราบปรามยาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส. จะเป็นผู้ประสานงานขอให้ผู้ยื่นคำขอนั้นส่งพยานหลักฐานเพิ่มเติม นอกเหนือจากที่ส่งมา

ในการพิจารณาคำขอ เลขานุการ ป.ป.ส. ต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 5 วันทำการ นับแต่รับคำขอวันแต่มีเหตุจำเป็นต้องขยายเวลาออกไปอีกได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ครั้งละไม่เกิน 5 วัน รวมกันทั้งหมดต้องไม่เกิน 15 วัน และทุกครั้งที่ขยายเวลาออกไป เลขานุการ ป.ป.ส. ต้องบันทึกเหตุจำเป็นไว้ด้วย

คำสั่งของ เลขานุการ ป.ป.ส. ถ้าเป็นเรื่องการขออนุมัติให้จับกุมก็จะเป็นไปตามแบบ ป.ป.ส. 4-53 แต่ถ้าเป็นคำสั่งอนุมัติให้แจ้งข้อหา ก็จะเป็นไปตามแบบ ป.ป.ส. 4-54

5. การรายงานหลังจากเลขานุการ ป.ป.ส. มีคำสั่งอนุมัติ

กฎหมายมีกำหนดให้ผู้ที่มีคำขอมิหน้าที่จะต้องรายงานผลการดำเนินการภายหลังที่เลขานุการ ป.ป.ส. ได้มีคำสั่งอนุมัติแล้ว ดังนี้

การดำเนินการจับกุม หรือแจ้งข้อหาแล้ว ก็ให้ผู้ยื่นคำขอนั้นรายงานให้เลขานุการ ป.ป.ส. ทราบโดยเร็วแต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 วันนับแต่วันจับกุม หรือแจ้งข้อหาทั้งนี้เป็นไปตามแบบ ป.ป.ส. 4-55 หรือ ป.ป.ส. 4-56 แล้วแต่กรณี

ถ้าเป็นกรณีที่ไม่สามารถดำเนินการได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันได้แจ้งคำสั่งอนุมัติ ก็ให้รายงานให้เลขานุการ ป.ป.ส. ทราบโดยเร็ว แต่ทั้งนี้ต้องไม่เกิน 3 วันนับแต่วันที่ครบกำหนดดังกล่าว ทั้งนี้เป็นไปตามแบบ ป.ป.ส. 4-57

6. กรณีออกหมายจับ

ถ้าคดีที่จะขอให้เลขานุการ ป.ป.ส. พิจารณาอนุมัติจับกุม หรือแจ้งข้อหาตามมาตรา 6 หรือมาตรา 8 มีการออกหมายจับไว้ก่อนแล้วก็ดี หรือขณะที่อยู่ระหว่างดำเนินการขออนุมัตินั้น ได้มีการออกหมายจับก็ดี ในกรณีเหล่านี้กฎหมายบังคับให้ผู้ขออนุมัติส่งสำเนาหมายจับให้เลขานุการ ป.ป.ส. ทราบโดยเร็ว ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการที่จะนำมาเป็นข้อมูลพิจารณาประกอบความเห็นอื่น ๆ เพื่อมีคำสั่งต่อไป

2.6.5 บทบัญญัติเกี่ยวกับโทษ

1. ระวังโทษ กรณีเจ้าพนักงานกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนั้นกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดหลายฉบับกำหนดให้ระวังโทษเป็น 3 เท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น เช่น

1) พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 มาตรา 17 “กรรมการ เลขานุการ รองเลขานุการ เจ้าพนักงานผู้ใดกระทำความผิดใด ๆ ตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดเสียเอง ต้องระวังโทษเป็นสามเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

2) พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ. 2522 มาตรา 100 “กรรมการและพนักงานเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ หรือข้าราชการหรือพนักงานองค์การ หรือหน่วยงานของรัฐผู้ใด ผลิต จำหน่าย นำเข้าหรือส่งออกซึ่งยาเสพติดให้โทษอันเป็นการกระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ หรือร่วมมือ สนับสนุนในการกระทำความผิดดังกล่าว ไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม ต้องระวางโทษเป็นสามเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนี้”

3) พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 10 “กรรมการหรืออนุกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ หรือตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด เจ้าพนักงาน สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งรัฐ สมาชิกสภาจังหวัด สมาชิกสภาเทศบาล หรือสภาท้องถิ่นอื่น ข้าราชการ พนักงานส่วนท้องถิ่น พนักงานองค์การหรือหน่วยงานของรัฐ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจผู้ใด กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือกระทำความผิดตาม มาตรา 42 ต้องระวางโทษเป็นสามเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

มาตรา 11 “กรรมการหรืออนุกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ หรือกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด เจ้าพนักงานหรือข้าราชการผู้ใด กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรมตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายอาญา เกี่ยวเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ต้องระวางโทษเป็นสามเท่าของโทษที่กำหนดไว้สำหรับความผิดนั้น”

ข้อสังเกต

1) บทบัญญัติดังกล่าวจำเป็นต้องเลือกใช้ให้ถูกต้องโดยคำนึงถึงผู้กระทำความผิดตลอดจนฐานความผิดต่าง ๆ

2) บทบัญญัติดังกล่าวทำให้ผู้กระทำความผิดต้องรับโทษหนักขึ้นไม่ใช่บทเพิ่มโทษ

2. การเพิ่มโทษ กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดมีบทบัญญัติในการเพิ่มโทษต่างจากประมวลกฎหมายอาญา เช่น พระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษฯ มาตรา 97 ผู้ใดต้องโทษจำคุกตามพระราชบัญญัตินี้ ถ้ากระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้อีกในระหว่างต้องรับโทษอยู่หรือภายใน 5 ปี นับแต่วันพ้นโทษ หากศาลจะลงโทษครั้งหลังให้จำคุกให้เพิ่มโทษกึ่งหนึ่งของโทษครั้งหลัง

3. ทรัพย์สินที่ถูกริบ

ตามปกติทรัพย์สินที่ศาลให้ริบจะตกเป็นของแผ่นดิน ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 35 สำหรับความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดฯ มาตรา 31 บัญญัติให้ตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติดซึ่งกองทุนสามารถนำทรัพย์สินไปใช้เพื่อป้องกันและปราบปราม

ยาเสพติดต่อไป ซึ่งมาตรการริบทรัพย์สินตามพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าวแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1) การริบทรัพย์สินของกลางในคดียาเสพติด ตามมาตรา 30 แห่งพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอาจเปลี่ยนสภาพไปเป็นทรัพย์สินอื่นได้ พระราชบัญญัตินี้จึงบัญญัติให้ศาลมีอำนาจสั่งริบได้และให้ตกเป็นของกองทุนฯ

2) การริบทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

(1) ลักษณะทั่วไป

ทรัพย์สินที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหมายถึง เงิน หรือทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิด และรวมถึงเงินหรือทรัพย์สินที่ได้มาโดยการใช้เงินหรือทรัพย์สินดังกล่าวซื้อ หรือกระทำโดยประการใด ๆ ให้เงินหรือทรัพย์สินนั้น เปลี่ยนสภาพไปจากเดิม ไม่ว่าจะเปลี่ยนสภาพไปกี่ครั้งก็ตาม ขบวนการตรวจสอบทรัพย์สินไปจนถึงการริบทรัพย์สิน มีลักษณะพิเศษจากการริบทรัพย์สินตามกฎหมายแพ่งหรือกฎหมายอาญา ดังนี้

ก. การตรวจสอบทรัพย์สินกระทำโดยคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สินต่างจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาให้พนักงานสอบสวนเป็นผู้ตรวจสอบ

ข. คดีตรวจสอบทรัพย์สินเป็นคดีอุปกรณ์ของคดีอาญา หากคดีอาญาอัยการพนักงานอัยการมีคำสั่งไม่ฟ้อง หรือศาลยกฟ้องในคดีอาญาซึ่งเป็นความผิด ประธานแล้ว จะทำให้การยึดหรืออายัดทรัพย์สินสิ้นสุดลง

(2) วิธีพิจารณาคดีเพื่อริบทรัพย์สินในชั้นศาล ใช้วิธีไต่สวนพนักงานอัยการสืบเพียงว่าคดีมีมูลว่าทรัพย์สินเกี่ยวข้องเนื่องกับการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ให้เข้าข้อสันนิษฐานตามมาตรา 29 วรรค 2 เท่านั้น ส่วนจำเลยต้องพิสูจน์ให้เห็นว่าทรัพย์สินไม่เกี่ยวข้องการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือตนได้มาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทนหรือได้มาตามสมควร ในทางศีลธรรมอันดี หากพิสูจน์ไม่ได้ศาลก็จะสั่งริบทรัพย์สินนั้น

(3) ทรัพย์สินที่ศาลสั่งริบตามพระราชบัญญัตินี้จะตกเป็นของกองทุนป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด

2.6.6 บทบัญญัติขยายเขตอำนาจศาล

โดยทั่วไป หากกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรไม่สามารถลงโทษในราชอาณาจักรได้ เว้นแต่จะเข้าข้อยกเว้นตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 7, 8, 9 แต่ตามพระราชบัญญัติ

มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดฯ ขยายเขตอำนาจศาลไปถึงการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดนอกราชอาณาจักรได้ ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรโดยคนไทยหรือคนต่างด้าวตามประมวลกฎหมายอาญาสามารถลงโทษได้เฉพาะความผิดบางประเภทเท่านั้น ซึ่งไม่ใช่ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด แต่อย่างไรก็ตามมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัติดังกล่าวได้บัญญัติขยายเขตอำนาจศาลไว้ชัดเจนว่าหากผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้กระทำความผิดที่บัญญัติไว้ในมาตราดังกล่าว ก็สามารถดำเนินคดีในราชอาณาจักรได้ แต่การดำเนินคดียาเสพติดนั้นก็ต้องอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น ต้องผ่านการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนที่มีอำนาจหน้าที่ มิฉะนั้นอัยการจะฟ้องคดียาเสพติดต่อศาลไม่ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่าคดียาเสพติดนั้นมีลักษณะพิเศษที่มีความแตกต่างจากคดีอาญาทั่วไป ดังนั้นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐาน จะใช้วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานตามหลักการทั่วไปคงจะไม่ได้ผล จึงจำเป็นต้องมีการนำเทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษเข้ามาใช้ ซึ่งก่อนที่จะศึกษาถึงการแสวงหาพยานหลักฐานโดยใช้เทคนิคการสืบสวนสอบสวนพิเศษนั้น จะศึกษาถึงการดำเนินคดียาเสพติดก่อน

2.7 การดำเนินคดียาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกา

การดำเนินคดียาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกามีวิธีการเหมือนกับการดำเนินคดีอาญาทั่ว ๆ ไป โดยเริ่มตั้งแต่การจับกุมผู้กระทำความผิด ผู้มีอำนาจจับกุมตัวผู้กระทำความผิด คือ ตำรวจสหรัฐอเมริกาซึ่งหน่วยงานตำรวจของสหรัฐอเมริกามีอยู่ 3 ระดับ คือ ตำรวจในระดับรัฐบาล มีอยู่ 50 แห่ง ตำรวจระดับมลรัฐ มีอยู่ 200 แห่ง และตำรวจระดับท้องถิ่น มีอยู่ 39,750 แห่ง รวมเป็นหน่วยงานทั้งสิ้น 40,000 หน่วย ซึ่งต่างเป็นอิสระต่อกัน⁶⁵

1) การสอบสวน หน่วยงานของตำรวจที่มีหน้าที่สอบสวนคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดคือ หน่วยงานสืบสวนสอบสวนทั่วไป (General Assignment) นอกจากนั้นอัยการ

⁶⁵ ประเสริฐ เมฆมณี, ตำรวจและกระบวนการยุติธรรม, (กรุงเทพมหานคร: บพิธ, 2519), น. 57, 229, 327, อ้างใน เกรียงชัย จันทรวะเกษม, “มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น. 214.

ท้องถิ่น (District Attorneys) ก็มีอำนาจในการสอบสวนและควบคุมตรวจสอบการสอบสวนของตำรวจ เว้นแต่คดีไม่ร้ายแรง (Less Serious Crimes)

2) การฟ้องคดี ผู้มีอำนาจฟ้องคดี คือ พนักงานอัยการ

3) การพิจารณาพิพากษาคดี ผู้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี คือ ศาล ศาลในสหรัฐอเมริกา มี 2 ประเภทคือ

(1) ศาลสหรัฐ (Federal Courts) เป็นศาลของรัฐบาลกลาง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ และความผิดกฎหมายแห่งรัฐ สนธิสัญญา กฎหมายทางทะเล และคดีพิพาทระหว่างมลรัฐต่าง ๆ มี 3 ชั้น คือศาลชั้นต้น (District Courts) ศาลอุทธรณ์ (Courts of Appeals) และศาลฎีกา (Supreme Court)

(2) ศาลมลรัฐ (State Courts) เป็นศาลของแต่ละมลรัฐจัดตั้งขึ้นเอง มีอำนาจพิพากษาคดีแพ่งและคดีอาญาที่เกิดขึ้นภายในมลรัฐนั้น ๆ ศาลมลรัฐนี้แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา ศาลชั้นต้นแบ่งเป็นหลายประเภทเช่น ศาลแขวง ศาลจรรยา ศาลครอบครัว ฯลฯ

นอกจากนั้นศาลในสหรัฐอเมริกายังมีศาลยาเสพติด ซึ่งเป็นศาลสำหรับบำบัดผู้ติดยาเสพติด เริ่มจากปลายทศวรรษที่ 1980 ศาลต่าง ๆ ในประเทศสหรัฐอเมริกาประสบปัญหาคดีล้นศาล เพราะมีการจับกุมคดียาเสพติดมากขึ้น ปัญหาคดีล้นศาลทำให้คนล้นคุกหรือเรือนจำ ระบบศาลในสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเมืองไมอามีเองเริ่มนำผู้กระทำผิดเข้าสู่โครงการบำบัดยาเสพติดมากขึ้น เพื่อเป็นทางเลือกอื่นที่จะไม่นำตัวผู้กระทำความผิดที่ติดยาเสพติดเข้าสู่เรือนจำ ทางเลือกนี้เรียกว่า “ศาลยาเสพติด” ในปี ค.ศ. 1994 สหรัฐอเมริกามีศาลยาเสพติด 12 ศาล แต่ปัจจุบันนี้มีมากกว่า 1,200 ศาล

การเข้าร่วมโครงการศาลยาเสพติดต้องเป็นไปด้วยความสมัครใจของจำเลย และจำเลยต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ เช่น จำเลยเกี่ยวข้องกับสุรา หรือยาเสพติดหรือไม่ จำเลยมีถิ่นที่อยู่ในเขตอำนาจศาลยาเสพติดหรือไม่ เป็นต้น หากปรากฏว่าจำเลยมีคุณสมบัติที่เหมาะสมตามกฎหมายแล้ว ก็จะได้รับ การปฏิบัติเพื่อการบำบัดรักษาด้วยการตรวจสอบทางการแพทย์ โดยจำเลยจะต้องตอบแบบสอบถามที่กำหนดไว้ ถ้าจำเลยเป็นผู้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมต่อศาลยาเสพติด จำเลยต้องตกลงเข้าร่วมโครงการและปฏิบัติตามกฎระเบียบ กล่าวคือ จำเลยต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของศาล โดยศาลยาเสพติดจะให้ฝึกงาน หรือการศึกษาเพิ่มเติม และเมื่ออยู่ภายใต้การกำกับดูแลอีกอย่างน้อย 1 ปี เมื่อจำเลยบำบัดรักษาสำเร็จแล้ว จำเลยจะได้รับโทษที่เบา กว่าปกติ หรือได้รับการยกฟ้องและปล่อยตัวไป หรือการคุมประพฤติจะสิ้นสุดก่อนเวลาที่กำหนดไว้

อย่างไรก็ตามศาลยาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกาจะมีมาตรฐานการดำเนินงานที่แตกต่างกัน เนื่องจากแต่ละมลรัฐมีกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังนั้น ในปี 1996 กระทรวงยุติธรรมและสมาคมผู้ชำนาญการด้านศาลยาเสพติดแห่งชาติ (The National Association of Drug Court Professional) ได้กำหนดมาตรฐานเบื้องต้นสำหรับศาลยาเสพติด โดยทำเป็นคู่มือคำนิยามศาลยาเสพติดออกเผยแพร่ (Defining Drug Courts : The key Components) ⁶⁶

หน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติดของประเทศสหรัฐอเมริกา

ยาเสพติดเริ่มแพร่ระบาดเข้าไปในประเทศสหรัฐอเมริกา ประมาณ พ.ศ. 2490 รัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้ตระหนักถึงอันตรายที่เกิดจากยาเสพติด ในปี พ.ศ. 2512 จึงได้จัดตั้งหน่วยงานปราบปรามยาเสพติดขึ้น เรียกชื่อว่า Bureau of Narcotics and Dangerous Drugs เพื่อทำหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดอย่างจริงจัง ในเวลาต่อมาได้ปรับปรุงหน่วยงานนี้เสียใหม่เพื่อให้มีขอบเขตในการปราบปรามยาเสพติดอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเรียกชื่อหน่วยงานที่ได้ปรับปรุงและจัดตั้งขึ้นใหม่นี้ว่า Drug Enforcement Administration (DEA) ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2516 เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบันนี้ ⁶⁷

ลักษณะของการจัดตั้ง Drug Enforcement Administration (DEA)

- 1) เป็นหน่วยงานของกระทรวงยุติธรรมสหรัฐอเมริกา (United States Department of Justice) และเป็นหน่วยงานของรัฐบาลกลาง (Federal Government)
- 2) จัดแบ่งออกเป็นพื้นที่รับผิดชอบ (Region) เพื่อให้สอดคล้องกับเส้นทางเข้าออกและบริเวณที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด โดยมีผู้อำนวยการ (Director) เป็นผู้รับผิดชอบ
- 3) ในเขตพื้นที่ (Region) ถ้าพื้นที่ของเขตกว้างขวาง ก็จะแบ่งออกเป็นพื้นที่ย่อย (Sub-Region) เพื่อให้มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบได้เพียงพอกับความต้องการโดยมีหัวหน้าเขตพื้นที่ย่อย (Special Agent-in-Charge) เป็นผู้รับผิดชอบ

⁶⁶ บุญญวิจักขณ์ เหล่ากอทิ, “ศาลยาเสพติดในสหรัฐอเมริกา,” เอกสารประกอบการสัมมนาประชาพิจารณ์กฎหมายวิธีพิจารณาคดียาเสพติด, โรงแรมสยามซิตี้กรุงเทพมหานคร, 13 มิถุนายน 2546 อ้างใน วิศิษฐ์ วิศิษฐ์สรอรรถ, กระบวนการค้นหามันของกระบวนการยุติธรรมในการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2547), น. 120-123.

⁶⁷ Drug Enforcement Administration, (U.S.A : Government Printing Office, 1973), p.3 อ้างใน เกรียงชัย จันทรวงเกษม, “มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น. 168-171.

4) การพิจารณาจัดอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ดี เครื่องมือเครื่องใช้ในสำนักงานก็ดี รวมทั้งงบประมาณและยานพาหนะต่าง ๆ DEA จะเป็นผู้จัดทำงบประมาณเพื่อเสนอไปยังกระทรวงยุติธรรมแต่ละปีแต่ละปี

5) ในกรณีที่มีปัญหาพาดพิงไปถึงผู้นำทางการเมือง นักการเมือง ข้าราชการประเทศต่าง ๆ DEA ต้องเสนอความเห็นไปยังกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐอเมริกา ผ่านเอกอัครราชทูตประจำกระทรวงฝ่ายกิจการยาเสพติด เพื่อให้กระทรวงการต่างประเทศสหรัฐช่วยดำเนินการทางการเมือง เพราะการปราบปรามยาเสพติดเกี่ยวข้องกับการเมืองระหว่างประเทศด้วย

แนวทางการปราบปรามยาเสพติดของ DEA

1) เมื่อมีการจับกุมเกี่ยวกับคดียาเสพติด ไม่ว่าโดยหน่วยงานใดก็ตามจะต้องแจ้งให้ DEA ทราบโดยด่วน

2) หน่วยงานที่จับกุมได้จะดำเนินคดีต่อไปก็ได้ หรือจะให้ DEA ดำเนินคดีแทนก็ได้ โดยมอบเรื่องทั้งหมดให้ DEA ที่ตั้งขึ้นในเขตพื้นที่ที่มีการจับกุม

3) DEA มีอำนาจซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านยาเสพติดทำการว่าความคดียาเสพติดโดยเฉพาะ

4) ในกรณีที่บทลงโทษตามกฎหมายของมลรัฐสูงกว่าบทลงโทษตามกฎหมายของรัฐบาลกลาง อาจส่งผู้ต้องหามาฟ้องที่ศาลมลรัฐแทนที่จะส่งไปฟ้องที่ศาลของรัฐบาลกลาง (Federal Court)

5) จัดตั้งหน่วยการข่าวผสม (Unified Intelligence Command) ซึ่งประกอบด้วย DEA ในเขตพื้นที่ เจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตรวจคนเข้าเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำมลรัฐ เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำเขต เจ้าหน้าที่สรรพากร เจ้าหน้าที่กรมการบินพลเรือน เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำมลรัฐ และอาจรวมถึงเจ้าหน้าที่สรรพาสาไมต์ เจ้าหน้าที่ปราบปรามการลักลอบค้าอาวุธและเจ้าหน้าที่ทหาร ทำการรวบรวมข่าวสารการเคลื่อนไหวของพ่อค้ายาเสพติดในพื้นที่แต่ละแห่ง ซึ่งมักจะทำเป็นรูปของการดำเนินงานเป็นขบวนการ (Organize Crime)

6) จัดตั้งหน่วยปราบปรามผสม (Task Force) ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำเมือง เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำมลรัฐ เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำเขต และเจ้าหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดประจำพื้นที่ การจัดหน่วยปราบปรามผสมดังกล่าวจะแบ่งกำลังออกเป็นชุดปราบปรามย่อย แบ่งเขตรับผิดชอบคนในพื้นที่ทั้งหมดสำหรับการบังคับบัญชานั้นมีการมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ DEA บ้าง เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำเมืองบ้าง เจ้าหน้าที่ตำรวจประจำ

มลรัฐบ้าง หรือเจ้าหน้าที่ศาลการบ้าง เป็นหัวหน้าชุดปราบปรามผสม โดยจัดตั้งสำนักงานขึ้นที่ DEA ประจำเขต การจัดตั้งชุดปราบปรามผสมขึ้นมีความมุ่งหมายที่จะระดมกำลัง เครื่องมือ เครื่องใช้และขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่แต่ละหน่วยมาปฏิบัติงานร่วมกัน เป็นการลดการทำงานซ้ำซ้อนกัน แก่งแย่งกันแต่เนื่องจากการจัดตั้งหน่วยปราบปรามผสมจะต้องได้รับความร่วมมือและสนับสนุนด้านงบประมาณจากหน่วยที่มาาร่วมด้วยเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ในบางพื้นที่ ความร่วมมือดังกล่าวยังไม่ดีพอ จึงยังจัดตั้งไม่ได้ หรือบางพื้นที่จัดตั้งไปแล้วเกิดความความขัดแย้ง หรือขาดความร่วมมืออย่างจริงจังในภายหลังก็ยุบเลิกไปหลายแห่ง ฉะนั้น ความสำเร็จของหน่วยงานปราบปรามผสม จึงต้องขึ้นอยู่กับผู้บัญชาของแต่ละหน่วยงานที่จะให้การสนับสนุนอย่างจริงจังเท่านั้น

7) ใช้มาตรการรักษาความปลอดภัยของสำนักงานและตัวบุคคลอย่างเข้มงวด กวดขัน เพื่อให้ปลอดภัยจากการกระทำของฝ่ายตรงข้าม โดยใช้ระบบรักษาความปลอดภัยดังนี้

(1) ระบบใช้บัตรผ่าน เป็นระบบที่ใช้สำหรับทุกสำนักงานของ DEA เพราะถือว่า เขตหวงห้าม ผู้จะเข้าไปในสำนักงาน DEA จะต้องได้รับการตรวจเสียก่อน

(2) ระบบใช้บัตรเปิดประตูของที่ทำการ ระบบนี้อาศัยการทำงานของเครื่อง คอมพิวเตอร์ ซึ่งจะกำหนดรหัสของบัตรชนิดต่าง ๆ สำหรับเปิดประตูแทนกุญแจ

(3) ระบบใช้กุญแจ เป็นระบบรักษาความปลอดภัยตามปกติ

(4) ระบบตรวจสอบบุคคลผ่านเข้าออกโดยโทรทัศน์วงจรปิด ช่วยทำให้ทราบ การเคลื่อนไหวของบุคคลแปลกหน้าที่ลอบเข้ามาในสำนักงานได้เป็นอย่างดี

8) การดำเนินการในด้านการปรับปรุงขีดความสามารถของเจ้าหน้าที่ทุกระดับอยู่เสมอ เช่น การฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับยาเสพติด การฝึกการตรวจค้น การป้องกันตนเอง การใช้ อาวุธชนิดต่าง ๆ รวมทั้งการรักษาสุขภาพ เพื่อให้เจ้าหน้าที่มีขีดความสามารถสูง

9) การสร้างห้องทดลองเพื่อตรวจยาเสพติดที่ทันสมัยไว้ทุกสำนักงาน⁶⁸

⁶⁸สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, สำนักงานศูนย์ปราบปรามยาเสพติดให้โทษ, เอกสาร ราชการเรื่อง การปราบปรามยาเสพติดในสหรัฐอเมริกา, น. 16-19 อ้างใน เกรียงชัย จันทรเวชเกษม, “มาตรการทางกฎหมายในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด,” (วิทยานิพนธ์ นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น. 169-171.

2.7.1 การสืบสวนและการแสวงหาพยานหลักฐานคดียาเสพติดในประเทศสหรัฐอเมริกา

2.7.1.1 การอำพราง (Under Cover)

หลักที่ถือปฏิบัติในต่างประเทศในเรื่องการรับฟังพยานหลักฐาน ซึ่งสอดคล้องกับศาลไทยนั้น คือ โดยทั่วไปศาลจะไม่รับฟังพยานหลักฐานที่ได้มาด้วยวิธีอื่นไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น พยานหลักฐานที่เกิดขึ้นจากแรงจูงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชื้อ หลอกลวงหรือโดยมิชอบด้วยประการอื่น แต่บางครั้งเจ้าพนักงานตำรวจอาจประสบความยุ่งยากในการแสวงหาหลักฐานในความผิดบางประเภทที่มีการแอบทำกันอย่างลับ เช่น การซื้อขายยาเสพติด หรือของที่ผิดกฎหมายประเภทอื่น เป็นต้น การจับผู้กระทำความผิดขณะกระทำความผิดพร้อมของกลางนั้นเป็นสิ่งที่ยากลำบาก เจ้าพนักงานตำรวจจึงมักปลอมตัวหรืออาศัยสายลับไปกระทำการล่อซื้อสินค้าที่ผิดกฎหมายนั้นเองเพื่อให้ได้พยานหลักฐานมาดำเนินคดีต่อไป เช่น การล่อซื้อยาเสพติด, การล่อซื้อสินค้า ผิดกฎหมาย เป็นต้น ซึ่งหากการล่อลวงดังกล่าวมิได้เป็นการใส่ร้ายป้ายสีหรือยัดเยียดความผิดให้จำเลย หรือเป็นฝ่ายใช้อุบายชักชวนให้บุคคลอื่นเกิดความคิดและกระทำความผิดขึ้น แต่เป็นการใช้สายลับติดต่อกับพยานหลักฐานจับกุมผู้ที่กำลังกระทำความผิดอยู่เองแล้ว ในทางปฏิบัติศาลถือว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นเพียงวิธีการเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ไม่เป็นการแสวงหาหลักฐานโดยมิชอบ ทั้งไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชนจึงรับฟังโทษจำเลยได้ ในทางกลับกันถ้าเจ้าพนักงานตำรวจไม่มีเหตุสงสัยว่าผู้ใดกำลังจะกระทำความผิดอยู่แต่ได้ใช้อุบายชักชวนให้ ผู้นั้นเกิดความคิดและกระทำความผิดขึ้น ถือว่าเจ้าพนักงานตำรวจเป็นฝ่ายริเริ่มให้มีการกระทำความผิดขึ้นเอง จึงไม่อาจรับฟังพยานหลักฐานเช่นนั้นได้⁶⁹

ในสหรัฐอเมริกา การปฏิบัติกลับในการอำพราง เป็นการปฏิบัติที่ถูกต้องตามกฎหมาย⁷⁰ และเป็นเทคนิคที่จำเป็นสำหรับการสืบหาพยานหลักฐานและการสืบสวน ซึ่งการใช้เทคนิคการสืบสวนดังกล่าวเจ้าพนักงานของรัฐจะต้องใช้ด้วยความระมัดระวัง เนื่องจากลักษณะของการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา จะต้องใช้การปฏิบัติเกี่ยวกับ

⁶⁹ สุทธิพล ทวีชัยการ, หมายเหตุคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4301/2543 คำพิพากษาศาลฎีกา เล่มที่ 9, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานยุติธรรม, 2544), น.106.

⁷⁰ Guidelines for Ins Undercover Operation, (United States of America), 28 U.S.C. 509, 510, 533 และ 8 U.S.C. 1103.

การสืบสวนอาชญากรรมที่ได้กำหนดไว้ สำหรับในกรณีที่เป็นโอกาสที่เหมาะสม หรือกรณีที่การสืบสวนด้วยวิธีการปกติธรรมดาแล้วแต่ไม่เป็นผล

การดำเนินการตามมาตรการอำพรางจะทำได้ภายใต้แนวทางที่กำหนดโดยสำนักงานอัยการสูงสุดซึ่งอยู่ในเงื่อนไขอย่างหนึ่งอย่างใดต่อไปนี้

1. การปฏิบัติการได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการในการให้ความเห็นชอบกับผู้ช่วยอัยการกองคดีอาชญากรรม
2. การปฏิบัติการได้ให้อำนาจแก่คณะกรรมการประจำภาคท้องถิ่นตามที่เห็นสมควร
3. การปฏิบัติการได้ได้รับความเห็นชอบโดยผู้อำนวยการเขตหรือหัวหน้าเจ้าหน้าที่เห็นสมควร

ในกรณีฉุกเฉินที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์จากอิทธิพลภายนอก การปฏิบัติการอำพรางสายลับต้องได้รับการเห็นชอบจากคณะกรรมการที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลก่อน หรือคณะกรรมการเกี่ยวข้องกับการบังคับกฎหมายกับการเห็นพ้องของผู้ช่วยอัยการสูงสุดของกองอาชญากรรมหรือผู้ที่ถูกกำหนดไว้

การร้องขอต่อสำนักงานกลางในการปฏิบัติการ โดยต้องมีการร้องขอใช้มาตรการนี้ทุกครั้งต่อสำนักงานกลาง จากผู้อำนวยการเขตหรือหัวหน้าหน่วยงานเห็นชอบให้มีการปฏิบัติการได้ การขยายระยะเวลา การเริ่มทำงานใหม่ หรือการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในการปฏิบัติตามมาตรการอำพรางจะต้องมีรายละเอียดดังนี้

ก. การบรรยายจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติการอำพราง รวมถึงการปกปิดข้อมูลจำเพาะ ได้มีการจ้างและผู้แจ้งข่าวใด หรือความร่วมมือจากบุคคลเฉพาะ ซึ่งเป็นผู้ช่วยในการปฏิบัติการและรายละเอียดการดำเนินการ ตลอดทั้งช่วงเวลาสำหรับการปฏิบัติการอำพราง

ข. ผู้แจ้งข่าวได้ร้องขอและเชื่อว่าเทคนิคการสืบสวนที่เป็นวิธีปกติธรรมดาไม่บรรลุผล

ค. รายการเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นเหตุผล และปัจจัยการปฏิบัติการที่เป็นไปได้รวมทั้งข้อดีของการปฏิบัติการอำพราง

ง. พนักงานอัยการหรือหัวหน้าหน่วยปราบปราม เห็นด้วยกับการปฏิบัติการและเป็นการดำเนินการที่ชอบด้วยกฎหมาย

สำหรับการควบคุมการปฏิบัติการอำพราง ควบคุมตรวจสอบโดยอัยการสูงสุดหรือหัวหน้าหน่วยปราบปราม ที่จะพิจารณาถึงความเหมาะสมในการวิธีปฏิบัติการอำพรางในแต่ละสถานการณ์

แนวคำพิพากษาฎีกาในประเทศสหรัฐอเมริกาวินิจฉัยว่า การใช้สายลับปฏิบัติการอำพรางเข้าไปคลุกคลีกับผู้กระทำผิดเพื่อเป็นสายให้ตำรวจรู้เบาะแสของคนร้ายจนสามารถติดตามจับกุมได้ เป็นเรื่องที่ถูกต้องตามกฎหมาย ศาลยอมรับพยานหลักฐานที่ได้มาจากตำรวจที่เป็นสายลับใดที่ตำรวจไม่ได้ก่อให้เกิดให้ผู้กระทำผิดกระทำความผิดโดยที่เขาไม่ได้ตั้งใจมาก่อน โดยตามบรรทัดฐานจากคำพิพากษาศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกา อาจแบ่งลักษณะออกเป็นการที่สายลับใช้เครื่องลอบดักฟัง หรือเครื่องบันทึกเสียงติดตัวเข้าไปด้วยและใช้บันทึกเสียง หรือมีเครื่องส่งข่าวสารสัญญาณเสียงให้แก่ตำรวจภายนอกเคหสถานได้ทราบการสนทนานั้น ๆ หรือสถานที่ที่สายลับเข้าไป (Bugged Agent) กรณีหนึ่ง และการที่สายลับอำพรางตนเข้าไปพบผู้กระทำผิดโดยไม่มีเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ติดตัวเข้าไป แต่คนร้ายเข้าใจผิดว่าสายลับเป็นพวกเดียวกับตน เลยบอกความลับที่อาจพิสูจน์ความผิดของคนร้ายให้สายลับคนนั้นทราบ (Unbugged Agent) อีกกรณีหนึ่ง ทั้งสองกรณี ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกายอมรับฟังเป็นพยานหลักฐานที่สายลับนำมาแสดงต่อศาลดังตัวอย่างต่อไปนี้

ก. สายลับที่ลอบนำเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์เข้าไปกับตนในคดี *Lee v. U.S.*⁷¹ นักค้ายาเสพติดเชื้อเชิญเจ้าพนักงานผู้อำพรางตนเป็นสายลับให้เข้าไปคุยกันในเรื่องราคายาเสพติด สายลับตำรวจเข้าไปในบ้านจำเลยโดยมีอุปกรณ์เครื่องส่ง ใช้ส่งสัญญาณเสียงการสนทนาให้ตำรวจภายนอกอาคารรับทราบการสนทนาด้วย เมื่อนักค้ายาเสพติดคุยเกี่ยวกับการค้ายาเสพติด การสนทนาได้ถูกดักฟังและบันทึกเสียงโดยตำรวจภายนอกทั้งหมด ตำรวจจึงได้เข้าจับนายลีในข้อหาค้ายาเสพติด ศาลสูงสุดโดยมติ 5 : 4 ยอมรับฟังพยานหลักฐานที่นายลีพูดปรักปรำตนเอง และไม่ถือว่ามี การค้นหรือยึดตามบทกฎหมายแก้ไขรัฐธรรมนูญมาตรา 4 ของรัฐธรรมนูญสหรัฐแต่อย่างใด เพราะสายลับไม่ได้บุกรุกเข้าไปในบ้านนายลี นายลีชักชวนสายลับเข้าไปเอง

ในคดี *Lopez v. U.S.*⁷² ศาลยอมรับหลักฐานจากเครื่องบันทึกเสียง (Recorder) ที่ผู้อำพรางตนลอบเข้าไปอัดเสียงจำเลยขณะที่กล่าวถึงแผนการ หรือขั้นตอนการกระทำผิดอาญาต่าง ๆ

ในคดี *U.S. v. White*⁷³ เจ้าพนักงานผู้อำพรางตนได้นำเครื่องลอบดักฟังเข้าไปคุยกับตัวแทนขายยาเสพติดมีการดักฟังเสียงหลายครั้ง หลายสถานที่ทั้งในร้านอาหารบ้านของจำเลยและรถของสายตำรวจ ศาลยอมรับฟังพยานหลักฐานซึ่งตำรวจที่ลอบฟังการสนทนาอยู่ภายนอก

⁷¹ 343 U.S. 747, 1952.

⁷² 373 U.S. 427, 1963.

⁷³ 404 U.S. 745, 1971.

อาคารสถานที่ต่าง ๆ ให้การต่อศาล เพราะเมื่อคนไว้วางใจคนผิดตัวไป เขาไม่มีสิทธิที่จะได้รับสิทธิในทางส่วนตัว (no expectation of privacy) และบทแก้ไขรัฐธรรมนูญครั้งที่ 4 ไม่ใช่บังคับกับกรณีนี้เพราะสายไม่ได้บุกเข้าไปในบ้านของจำเลยดังที่ศาลในคดี Lee พิพากษาไว้ หากแต่เป็นการที่จำเลยเชื่อเชิญสายเข้าไปโดยเข้าใจผิดว่าเจ้าหน้าที่ผู้อำพรางตนเป็นพวกของตน จำเลยต้องยอมรับความเสี่ยงจากการที่คนที่ตนพูดด้วยว่าอาจจะนำสิ่งที่ตนเองพูดไปบอกกับคนอื่นเอง (Possible Risk of Disclosure)

ข. สายลับที่ฝ่ายรัฐให้อำพรางตัวเข้าไปติดต่อกับผู้กระทำความผิด ได้รับฟังเรื่องของผู้กระทำผิด โดยไม่ได้ใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ใด ๆ ศาลในคดี *Lewis v. U.S.*⁷⁴ สายลับตำรวจเข้าอำพรางตนเข้าตีสนิทกับนายฮอฟฟาและพวกคนคุ้นเคยกันดีไปมาหาสู่กับนายฮอฟฟาหลายครั้ง จนกระทั่งนายฮอฟฟาคิดว่าสายอำพรางผู้นั้นคือพวกเดียวกับตน วันหนึ่งนายฮอฟฟาชวนจำเลยมาคุยกับตนและพวก ในห้องพักของนายฮอฟฟาที่โรงแรมแห่งหนึ่ง นายฮอฟฟา บอกกับพวกของตนว่าพยายามชักจูงใจลูกขุน โดยให้สินบนกับลูกขุนคนหนึ่ง ศาลสูงสุดของสหรัฐอเมริกาอ้างหลักว่า ฮอฟฟาไม่ได้ถูกล่อลวงละเมิดสิทธิ ของบทแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญซึ่งบทบัญญัติดังกล่าวไม่คุ้มครองผู้กระทำความผิดจากการไว้วางใจคนผิดตัวว่า คนที่ได้รับฟังเรื่องที่เป็นความลับของตน จะไม่นำไปเปิดเผยกับคนอื่นต่อไป สิ่งที่ฮอฟฟาพูดกับเพื่อน ๆ เป็นความสมัครใจของนายฮอฟฟาเอง สายไม่จำเป็นต้องแสดงตัวให้นายฮอฟฟารู้ว่าตนเป็นสายลับอำพรางตัวมาสืบคดีอย่างที่ทนายความของนายฮอฟฟาอ้าง ผู้อำพรางตนอาจจะสร้างแสดงตนว่าเป็นเพื่อน หรือเสแสร้งว่าตนสนับสนุนร่วมมือกับผู้กระทำความผิดได้

ดังนั้น การใช้วิธีการสืบสวนด้วยการปฏิบัติการอำพราง เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องกระทำด้วยความชอบด้วยกฎหมายเคร่งครัด ซึ่งโดยหลักที่ว่าต้องไม่มีการบุกรุกเกิดขึ้น จำเลยเชื่อเชิญสายลับเข้าไปในบ้านหรือที่ทำงานของตนเอง จำเลยเล่าเรื่องความผิดหรือแผนการกระทำผิดให้สายลับฟังเองโดยสมัครใจ แม้ว่าสายลับอาจจะหลอกให้เล่าก็ตาม ศาลสหรัฐอเมริกาใช้หลักวางใจคนผิดไม่เป็นข้อแก้ตัว (Misplacing the Trust is not a Defence) พยานหลักฐานที่สายได้รับมารับฟังได้โดยชอบในศาล ไม่ว่าจะมีการลักลอบดักฟัง โดยใช้เครื่องมือสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์หรือสายฟังคำกล่าวของจำเลยมาโดยตรง ผลไม่ต่างกันแต่อย่างใดแต่หากการกระทำของเจ้าพนักงาน ได้กระทำโดยฝ่าฝืนต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ที่มุ่งคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลแล้ว พยานหลักฐานที่ได้มาก็ไม่สามารถใช้เป็นประโยชน์ในศาลได้

⁷⁴ 385 U.S. 293, 1966.

2.7.1.2 การครอบครองยาเสพติดภายใต้การควบคุม (Controlled Delivery)

มาตรการ การครอบครองยาเสพติดภายใต้การควบคุม เป็นมาตรการทางการสืบสวนที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่งในการรวบรวมพยานหลักฐาน เพื่อพิสูจน์การกระทำความผิดของผู้เป็นตัวการใหญ่ในการลักลอบค้ายาเสพติด ซึ่งสหประชาชาติก็ได้พยายามผลักดันให้ทุกประเทศได้ใช้มาตรการนี้หรือให้ความร่วมมือกับประเทศอื่น ๆ ที่จะใช้มาตรการนี้อย่างเต็มที่ นับแต่ได้มีอนุสัญญาเกี่ยวกับยาเสพติด ค.ศ. 1961 ถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สนับสนุนให้ทุกประเทศร่วมมือกันต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติด ก่อให้เกิดมาตรการ Controlled Delivery จนถึงปี ค.ศ. 1988 ได้มีบทบัญญัติว่าด้วยเรื่องมาตรการ Controlled Delivery โดยตรงแต่ก็ยังมีบางประเทศที่ยังมิได้มีการนำมาตรการนี้ไปใช้อย่างจริงจัง เพราะยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายและระเบียบวิธีปฏิบัติภายในประเทศของตน

ในขณะเดียวกันก็มีประเทศเป็นจำนวนมากที่ได้นำมาตรการนี้ไปบัญญัติเป็นกฎหมาย และประสบผลสำเร็จเป็นอย่างมาก⁷⁵ ซึ่งสามารถแยกออกได้เป็น 2 กลุ่ม

1. ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Common Law

ประเทศที่ใช้ระบบ Common Law เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น ถือคำพิพากษาของศาลเป็นหลัก เมื่อประเทศของตนยอมรับที่จะปฏิบัติตามสัญญาหรืออนุสัญญาระหว่างประเทศแล้วก็สามารถจะใช้เป็นกฎหมายได้เลย ศาลจะยึดถือสัญญาหรืออนุสัญญาในการพิจารณาและพิพากษาคดี ต่อมาแนวคำพิพากษานั้น ๆ ก็จะกลายเป็นแนวปฏิบัติของเจ้าหน้าที่หน้าผู้เกี่ยวข้องเช่นประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย และอังกฤษ ต่างก็ยึดเอาบทบัญญัติของมาตรา 35 ในอนุสัญญาเกี่ยวกับยาเสพติด ค.ศ. 1961 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม เมื่อปี 1971 เป็นแนวทางปฏิบัติซึ่ง

มาตรา 35 บัญญัติไว้ว่า “การดำเนินการต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติด ประเทศภาคีทั้งหลายได้ตระหนักถึงรัฐธรรมนูญ ระบบกฎหมาย และระบบการบริหารราชการของตนตามสมควรและตกลงจะ

(1) จัดให้มีความร่วมมือระดับชาติ เพื่อป้องกันและปราบปรามการลักลอบค้ายาเสพติด และเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนี้ประเทศภาคีทั้งหลายอาจมอบอำนาจให้หน่วยงานที่เหมาะสมมีหน้าที่รับผิดชอบในการประสานงานดังกล่าว

⁷⁵ ภิญโญ ทองชัย, “การส่งมอบยาเสพติดภายใต้การควบคุม,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 64-74.

- (2) ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการรณรงค์ต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติด
- (3) ร่วมมือกันโดยใกล้ชิดกับประเทศอื่น ๆ และกับองค์การระหว่างประเทศที่มีอำนาจหน้าที่ในเรื่องนี้ซึ่งตนเป็นสมาชิกอยู่ เพื่อร่วมมือกันรณรงค์ต่อต้านการลักลอบค้ายาเสพติด
- (4) ประกันว่าความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่เหมาะสมของนานาประเทศจะดำเนินไปในลักษณะการอันจับใจ..”⁷⁶

2. ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law

ประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil Law เช่น ประเทศญี่ปุ่น ฝรั่งเศส เป็นต้น ในการบังคับใช้กฎหมายจะยึดถือบทกฎหมายที่บัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ก่อนที่จะนำเอา มาตราการ CD มาใช้นั้น กฎหมายเดิมที่มีอยู่มักจะบัญญัติไว้กว้าง ๆ และเมื่อรับเอามาตราการ CD มาใช้ตามอนุสัญญาระหว่างประเทศ ก็จะใช้การวินิจฉัยตีความกฎหมายที่มีอยู่เดิมเพื่อปรับใช้ให้ สอดคล้องกับมาตราการกฎหมายใหม่ ซึ่งก็มักจะประสบปัญหาในการดำเนินการตามกฎหมาย หลายประการ

ประการแรก ปัญหาในการดำเนินการตามกฎหมาย เนื่องจากไม่มีกฎหมาย บัญญัติให้อำนาจไว้อย่างชัดเจน จากการตีความจากตัวกฎหมายที่มีอยู่เดิม ว่าเมื่อไม่มีกฎหมาย ห้ามหรือไม่มีกฎหมายขัดหรือแย้ง ก็ตีความว่าสามารถจะทำได้ ก่อให้เกิดความขัดแย้งแก่ส่วน ราชการที่บังคับใช้กฎหมายในแต่ละฉบับที่เกี่ยวข้องและตีความกฎหมายที่แตกต่างกัน ดังเช่น ประเทศญี่ปุ่นและประเทศฝรั่งเศสต่างก็เกิดปัญหาความขัดแย้งเหมือนกันระหว่างเจ้าหน้าที่หน่วย ปราบปรามยาเสพติด ศาลการและตรวจคนเข้าเมือง เพราะปฏิบัติตามกฎหมายคนละฉบับและมีความเห็นทางกฎหมายที่แตกต่างกัน ทำให้การใช้มาตราการ CD ต้องหยุดชะงัก ความล้าช้าไหล ไม่สามารถสืบสวนต่อไปได้

ประการที่สอง ไม่สามารถใช้มาตราการส่งมอบยาเสพติดให้ครอบคลุมทุกวิธีการ โดยเฉพาะการส่งมอบยาเสพติดโดยใช้สารอื่นทดแทน (Clean Controlled Delivery) เช่นใน ประเทศญี่ปุ่น⁷⁷ เนื่องจากบทบัญญัติความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดที่กำหนดไว้เดิมไม่ถือว่าบุคคลใด

⁷⁶สำนักงาน ปปส., คำแปลอนุสัญญาเกี่ยวกับด้วยยาเสพติด ค.ศ.1961 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติมเมื่อปี 1971 อ้างใน ภิญญู ทองชัย, “การส่งมอบยาเสพติดภายใต้การควบคุม,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 65-66.

⁷⁷Tatsuya Saduma, “Act Regarding Exception, etc., of the Narcotics Transqilizer Control act to Prevent Action, etc of promotion malpractice in connection with restriced drug under the international co. อ้างใน ภิญญู ทองชัย, “การส่งมอบยาเสพติด

ที่ได้รับมอบสิ่งของหรือสารอื่นที่ใช้ทดแทนยาเสพติดโดยไม่มียาเสพติดแท้จริงอยู่เลยเป็นความผิด ดังนั้น เมื่อมีการใช้มาตรการ CD โดยใช้สารอื่นทดแทนจนสามารถพิสูจน์ได้ว่ามีผู้ใดบ้าง เข้ามาร่วมกระทำความผิด แต่เนื่องจากสิ่งที่เขาได้รับมอบหรือเข้ามาเกี่ยวข้องกับกำกับการมอบไม่ใช่ ยาเสพติด จึงไม่มีการกระทำใด ๆ ที่เป็นความผิด จึงไม่สามารถจับกุมผู้กระทำผิดที่แท้จริงเหล่านั้น มาดำเนินคดีและลงโทษได้

ประการที่สาม บทบัญญัติกฎหมายที่มีอยู่ไม่คุ้มครองเจ้าหน้าที่และสายลับที่ เข้าไปมีส่วนร่วมในการกระทำความผิด

เนื่องจากวิธีการสืบสวนโดยมาตรการ CD จะมีลักษณะพิเศษคือ มีเจ้าหน้าที่ หรือสายลับเข้าไปอำพรางอยู่ในกลุ่มนักค้า และในบางครั้งจำเป็นต้องร่วมในการกระทำความผิด ด้วย เช่น อาจจะเป็นผู้ครอบครองยาเสพติด หรือเป็นผู้ขนย้ายยาเสพติด หรือเป็นผู้นำยาเสพติด ออกนอกประเทศ

ประเทศฝรั่งเศส ก่อนที่จะบัญญัติกฎหมายเลขที่ 91-1264 ในมาตรา 1 ให้แทรก มาตรา L 627-7 ลงในกฎหมายว่าด้วยเรื่องสุขภาพและอนามัยประชาชนเจ้าหน้าที่ไม่มีอำนาจที่จะมีไว้ในครอบครอง ขนส่ง หรือส่งต่อซึ่งยาเสพติดหรือพืช และผลผลิตที่ผิดกฎหมาย แต่ภายหลัง จากได้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายแล้ว เจ้าหน้าที่มีอำนาจที่จะกระทำได้นอกจากนั้น ประเทศฝรั่งเศส ได้บัญญัติกฎหมายที่ให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่อย่างกว้างขวางตามกฎหมายว่าด้วยเรื่องสุขภาพ อนามัยของประชาชน มาตรา L 627-7 ซึ่งเจ้าหน้าที่สามารถเก็บ กักตุน รักษา ส่งต่อ ยาเสพติดได้ หากกระทำเพื่อการแสวงหาพยานหลักฐาน ดังนั้น ประเทศฝรั่งเศสจึงมีมาตรการควบคุม ที่ค่อนข้างเคร่งครัด

1) การควบคุมการส่งมอบ จะดำเนินการได้โดยการควบคุมและประสานงาน ของศาล

2) เจ้าหน้าที่ผู้จะใช้มาตรการ CD จะต้องขออนุมัติต่ออัยการพร้อมรายละเอียด ในการดำเนินการ (แผนการดำเนินงาน) และเมื่อศาลได้รับข้อมูลดังกล่าวแล้วจะต้องส่งข้อมูลไปยัง หน่วยงานกลางในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (O.C.R.T.I.S.) หรืออาจส่งไปยัง สำนักงานป้องกันกระทำความผิดทางการเงิน (O.C.R.G.D.F.) และหน่วยสืบสวนของกรมศุลกากร (D.N.R.E.D.)

3) ในกรณีที่เจ้าหน้าที่จะต้องเข้าไปร่วมในการสืบสวน โดยการอำพรางตัวอยู่ในหน่วยงานของนักค้า ซึ่งอาจจะเข้าข่ายว่าทำผิดกฎหมาย หรือตกเป็นผู้สมรู้ร่วมคิดได้ ก่อนดำเนินการต้องให้หัวหน้าหน่วยสืบสวนของอนุมัติต่อศาลเป็นลายลักษณ์อักษรก่อน และต้องแจ้งวิธีการหรือรูปแบบที่จะใช้ในการปฏิบัติการ (แผนของหน่วยงาน มิใช่แผนส่วนบุคคล) และศาลจะต้องแจ้งให้หน่วยปราบปรามยาเสพติดหรือหน่วยป้องกันการกระทำผิดทางการเงิน (กรณีที่เกี่ยวข้องกับการเงิน) และศุลกากรเพื่อให้หน่วยงานดังกล่าวได้คอยตรวจสอบและเฝ้าดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่เหล่านั้นอย่างใกล้ชิด

สหรัฐอเมริกาสามารถนำมาตรการ CD ไปใช้โดยมิได้มีการบัญญัติกฎหมายขึ้นมารองรับเนื่องจากว่าได้มีกฎหมายเฝ้าอำนวยการอยู่ คือ Controlled Substances Act. ฉบับปรับปรุงแก้ไขเมื่อ 1 มิถุนายน 1991 มาใช้หรือถูกนำมาเกี่ยวข้องกับการใช้ยาเสพติด ทั้งในเรื่องของการผลิต การจำหน่าย การนำเข้า การส่งออก และการครอบครอง โดยเฉพาะในมาตรา 952 บัญญัติว่า “การนำสารที่ควบคุมเข้ามาในประเทศถือว่าการกระทำที่ผิดกฎหมายเว้นแต่จะเข้าในกรณีดังต่อไปนี้

(1) ผื่นดิบ ยางผื่น ใบโคคา ถ้าหากอัยการสูงสุดเห็นว่าจำเป็นเพื่อใช้ในการทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ หรือเพื่อวัตถุประสงค์ในทางกฎหมายโดยประการอื่น ๆ ...

(2) สารเคมีควบคุมประเภท 1 หรือ 2 หรือยาเสพติดประเภท 3, 4 หรือ 5 (เฮโรอินจัดเป็นสารควบคุมประเภท 1) ที่อัยการสูงสุดเห็นว่าจำเป็นต้องนำเข้าเพื่อประโยชน์ทางการแพทย์ ทางวิทยาศาสตร์ และโดยวัตถุประสงค์ของกฎหมายโดยประการอื่น ๆ ...”

และในมาตรา 878 ได้บัญญัติถึงอำนาจเจ้าพนักงาน อำนาจของหน่วยงานปราบปรามยาเสพติดของสหรัฐอเมริกา (Drug Enforcement Administration, DEA) และเจ้าหน้าที่ของรัฐต่าง ๆ ในเรื่องการตรวจค้น จับกุม การกระทำผิดกฎหมายยาเสพติดและกฎหมายอื่น ๆ โดยเฉพาะในอนุมาตรา (5) ว่าสามารถดำเนินการในการสืบสวนปราบปรามใด ๆ ที่อัยการสูงสุดมอบหมาย

จากบทบัญญัติของกฎหมายทั้ง 2 มาตรา ทำให้เจ้าหน้าที่สามารถใช้วิธีการสืบสวนโดยมาตรการ CD สามารถอนุญาตให้นำเข้า ส่งออก หรือนำผ่านยาเสพติดที่ผิดกฎหมายได้เป็นการเฝ้าอำนวยการต่อการใช้มาตรการ CD หรือให้ความร่วมมือกับประเทศต่าง ๆ ในการทำ CD เป็นอย่างยิ่ง

ประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น มีมาตรการควบคุมในการใช้ CD ซึ่งจะต้องมีการขออนุมัติต่อผู้บังคับบัญชาเป็นลำดับขั้นถึงผู้บังคับบัญชาสูงสุดที่กรุงวอชิงตัน และจะต้องรายงานผลการปฏิบัติงานทุกระยะและทุกชั้นตอนต่อผู้บังคับบัญชา

หากต้องใช้เทคนิคอื่นประกอบ เช่น การดักฟังโทรศัพท์หรือเทคนิคอื่น ๆ ที่ละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะต้องขออนุญาตต่ออัยการหรือศาลแล้วแต่กรณี ในกรณีที่ทำ CD โดยใช้สื่ออื่นทดแทน เจ้าหน้าที่ผู้ดำเนินการจะต้องนำยาเสพติดที่นำออกมาพร้อมรายงานรายละเอียดของกลางนำส่งแผนกเก็บรักษาของกลางโดยทันทีที่จะเก็บรักษาไว้ที่ตัวเจ้าหน้าที่ที่ได้โดยเด็ดขาด และเมื่อจำเป็นจะต้องนำออกใช้ให้ขออนุญาตเป็นคราว ๆ ไป

2.7.1.3 การดักฟัง (Wiretapping)

การดักฟังทางโทรศัพท์ (Wiretapping) ตาม Black's Law Dictionary หมายถึง รูปแบบหนึ่งของการลอบฟังด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ภายใต้คำสั่งศาล เจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายจะแอบลอบฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ กฎหมายของสหรัฐ (Crime Control and Safe Streets Act, 18 U.S. C. A. sec.2510 etseq.) และกฎหมายของมลรัฐจะกำหนดพฤติการณ์และวิธีพิจารณาที่จะอนุญาตให้มีการดักฟังทางโทรศัพท์ได้⁷⁸

รัฐธรรมนูญของสหรัฐอเมริกามีได้มีบทบัญญัติให้การรับรองสิทธิในการสื่อสารของบุคคลไว้โดยชัดแจ้ง คงมีแต่บทบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 4 (The Fourth Amendment) บัญญัติว่า “สิทธิของบุคคลที่จะมีความปลอดภัยมั่นคงในร่างกาย เคหสถาน เอกสาร และวัตถุสิ่งของต่อการค้น การยึด และการจับ ที่ไม่มีเหตุอันควร จะถูกล่วงละเมิดมิได้ และห้ามมิให้มีการออกหมาย เว้นแต่จะโดยมีเหตุอันควร ซึ่งได้มาโดยการสาบานหรือปฏิญาณตน และหมายนั้นจะต้องระบุเฉพาะเจาะจงถึงสถานที่ซึ่งจะถูกค้น ตัวบุคคลที่จะถูกจับและสิ่งของที่จะถูกยึด” ที่ศาลสูงของสหรัฐอเมริกานำมาตีความว่า บทบัญญัติรัฐธรรมนูญดังกล่าวได้ขยายความคุ้มครองถึงสิทธิส่วนบุคคล จากการที่เจ้าพนักงานทำการดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์⁷⁹

⁷⁸ กิติมา ประคุณคดี, “การดักฟังทางโทรศัพท์โดยเจ้าพนักงาน,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533), น. 25-26.

⁷⁹ สุชาติ ตระกูลเกษมสุข, “การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคลจากการดักฟังทางโทรศัพท์,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2543), น. 77-78.

สหรัฐอเมริกาได้ออกกฎหมาย The Omnibus Crime control and Safe Street Act of 1968 ขึ้นโดย Title III โดยมีบทบัญญัติให้อำนาจศาลในการอนุญาตให้เจ้าหน้าที่ผู้มีหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายแห่งสหรัฐ และมลรัฐดักฟังทางโทรศัพท์ และลอบฟังด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ในการสอบสวนคดีประเภทที่ระบุไว้⁸⁰ และกฎหมายดังกล่าวได้มีการแก้ไขหลายครั้ง การแก้ไขที่สำคัญที่สุดก็โดย The Comprehensive Crime Control Act ปี 1984

วัตถุประสงค์หลักของ Title III คือการลดอาชญากรรมโดยมีบทบัญญัติให้อำนาจเจ้าหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมาย ใช้วิธีการสะกดรอยด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ภายใต้การควบคุมของศาลและการควบคุมโดยวิธีพิจารณาที่รอบคอบเพื่อที่จะรวบรวมพยานหลักฐานในการต่อสู้กับอาชญากรรมหลัก ๆ หลายประเภท รวมถึงการประกอบอาชญากรรมที่เป็นลักษณะขององค์กรอาชญากรรม (organized crime)

The Omnibus Crime control and Safe Street Act 1968 มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่ การคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล (protecting the privacy of individuals) และการให้รัฐสามารถใช้วิธีการเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลจำเป็น เพื่อการบังคับใช้กฎหมายที่ได้ผล (Enabling the government to obtain information necessary for effective law enforcement)⁸¹

1) เหตุในการร้องขอให้ดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์

The Omnibus Crime control and Safe Street Act 1968 มาตรา 2511 บัญญัติห้ามดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล แต่มีการกำหนดเป็นข้อยกเว้นให้มีการดักฟังได้ เพื่อประโยชน์ในการสืบสวนสอบสวนและการป้องกันอาชญากรรมบางประเภท เมื่อได้มีการใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนโดยวิธีอื่น ๆ แล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จพร้อมกับแสดงเหตุผลด้วยว่า เหตุใดถึงจะไม่มีทางประสบความสำเร็จถ้าใช้วิธีการอื่น หรือจะมีอันตรายมากเกินกว่าเหตุ⁸²

2) องค์กรที่มีอำนาจอนุญาตให้ดักฟังและการพิจารณาคำร้องขอดักฟัง

การที่เจ้าพนักงานของรัฐจะกระทำการดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ได้จะต้องขออนุญาตจากศาลก่อน โดยคำร้องดังกล่าวจะต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรประกอบด้วย

⁸⁰Yale Kamisar and other , Basic Criminal Procedure,Cases,Comments and Question, p.40.

⁸¹สุชาติ ตระกูลเกษมสุข, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 79, น. 78.

⁸²เพ็ญอ้าง, น. 78.

คำสาบานหรือปฏิญาณต่อผู้พิพากษาที่มีเขตอำนาจศาลและจะต้องระบุอำนาจของผู้ร้องในการ
ทำคำร้องดังกล่าวด้วย⁸³

คำร้องจะต้องระบุรายละเอียดต่าง ๆ ดังต่อไปนี้⁸⁴

(1) ตัวเจ้าหน้าที่สืบสวนสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ผู้มีอำนาจในการบังคับใช้
กฎหมายที่ทำคำร้องขอค้นพื้และเจ้าหน้าที่ผู้อนุญาตตามคำร้อง

(2) รายละเอียดที่ครบถ้วนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ที่เกี่ยวกับคำร้องที่
ให้เหตุผลได้ถึงเหตุที่ศาลควรมีคำสั่งอนุญาต รวมทั้ง

ก. รายละเอียดเกี่ยวกับความผิดโดยเฉพาะซึ่งได้เกิดขึ้น กำลังเกิดขึ้นหรือกำลัง
จะเกิดขึ้น

ข. เว้นแต่ที่กฎหมายกำหนดไว้ในอนุมาตรา (11) รายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะ
และสถานที่ตั้งเครื่องดักฟัง

ค. รายละเอียดเกี่ยวกับประเภทของการสื่อสารที่จะดักฟัง

ง. รายละเอียดเกี่ยวกับบุคคลซึ่งการสื่อสารของเขาจะถูกดักฟัง ถ้าหากสามารถ
ระบุได้

(3) รายละเอียดที่แสดงว่าได้มีการสืบสวนสอบสวนด้วยวิธีอื่นแล้วแต่ไม่ประสบ
ผลสำเร็จหรือไม่อย่างไร และเหตุผลที่แสดงว่าจะไม่ประสบความสำเร็จหากใช้วิธีการอื่นหรือจะ
เป็นอันตรายเกินควร

(4) ระบุระยะเวลาที่ขออนุญาตดักฟัง ถ้าโดยลักษณะแห่งการดักฟังมีว่าการ
อนุญาตเพื่อดักฟังไม่อาจยุติโดยอัตโนมัติ เมื่อการสื่อสารประเภทที่ระบุไว้ได้รับแล้วในโอกาสแรก
รายละเอียดเกี่ยวกับข้อเท็จจริงโดยเฉพาะต้องระบุเหตุอันควรเชื่อได้ว่า จะมีการสื่อสารในประเภท
เดียวกันเพิ่มเติมอีกในภายหลัง

(5) รายละเอียดที่ครบถ้วนเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในเรื่องคำร้องที่ผ่านมาทั้งหมดที่
บุคคลผู้อนุญาตและทำคำร้องได้ทราบยื่นต่อผู้พิพากษาใด ๆ เพื่อขออนุญาตดักฟัง หรือเพื่อขอ
รับรองการดักฟังการสื่อสารทางสาย ทางคำพูดหรือทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งเกี่ยวข้องกับบุคคลใด ๆ
ที่อยู่ในกลุ่มเดียวกัน เครื่องอำนวยความสะดวก หรือสถานที่ที่ระบุในคำร้องและผู้พิพากษาสั่ง
คำร้องแต่ละฉบับอย่างไร และ

⁸³ เฟิงอ้าง, น. 83-84.

⁸⁴ เฟิงอ้าง, น. 84.

(6) กรณีที่เป็นคำร้องขอขยายระยะเวลาดักฟังจะต้องระบุว่าการดักฟังยังได้ข้อมูลไม่เป็นที่น่าพอใจ หรือคำอธิบายที่มีเหตุผลถึงการล้มเหลวที่จะได้รับการดักฟังที่ผ่านมา

อนึ่ง เมื่อเจ้าพนักงานได้ยื่นคำร้องต่อศาลขออนุญาตดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ ศาลจะพิจารณาคำร้องโดยอาศัยหลักเกณฑ์ในการพิจารณาดังต่อไปนี้⁸⁵

(1) มีเหตุอันควรเชื่อว่ามีบุคคลกำลังกระทำความผิด หรือได้กระทำความผิดเกี่ยวกับการกระทำความผิดเฉพาะที่ระบุไว้ในมาตรา 2516

(2) มีเหตุอันควรเชื่อว่าการสื่อสารที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดนั้นจะได้รับจากการดักฟัง

(3) ได้มีการพยายามใช้วิธีการสืบสวนสอบสวนทั่วไปแล้วและล้มเหลวหรือมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะไม่ประสบผลสำเร็จ แม้จะมีการพยายามหรือเสี่ยงอันตรายเกินควร

(4) เว้นแต่ตามที่บัญญัติไว้ในอนุมาตรา 11 มีเหตุอันควรเชื่อว่าย เครื่องอำนวยความสะดวก หรือสถานที่ที่จะทำการดักฟัง ได้กำลังใช้หรือกำลังจะถูกใช้เกี่ยวกับการกระทำความผิดหรือบุคคลดังกล่าวเป็นผู้เช่า มีชื่อเป็นเจ้าของ หรือใช้เป็นปกติ เมื่อศาลพิจารณาคำร้องแล้วเห็นควรอนุญาตให้ดักฟังทางโทรศัพท์ได้ คำสั่งศาลที่อนุญาตให้ดักฟังนั้น จะต้องระบุบุคคลซึ่งการสื่อสารของเขาจะถูกดักฟัง สถานที่ซึ่งอนุญาตให้ดักฟัง รายละเอียดเกี่ยวกับความผิดที่เกี่ยวข้องกับการดักฟัง หน่วยงานที่ได้รับอนุญาตให้ดักฟัง ระยะเวลาที่อนุญาตให้ดักฟัง สำหรับระยะเวลาที่ศาลจะอนุญาตให้มีการดักฟังได้นั้น จะต้องไม่เกินกว่าความจำเป็นในการบรรลุผลตามคำร้องขออนุญาตนั้น แต่ไม่ว่าอย่างไรก็ตาม ศาลจะอนุญาตเกินกว่า 30 วันไม่ได้ อย่างไรก็ตามแม้ศาลจะอนุญาตได้ไม่เกิน 30 วัน แต่หากมีกรณีจำเป็นต้องดักฟังต่อไปก็ต้องมีการยื่นคำร้องขออนุญาตต่อศาลโดยคำร้องก็ต้องระบุรายละเอียดและเหตุทำนองเดียวกับการขออนุญาตดักฟังในครั้งแรก และศาลก็จะพิจารณาขยายระยะเวลาการดักฟังโดยใช้เกณฑ์เหมือนกับการพิจารณาคำร้องขออนุญาตดักฟังในครั้งแรกเช่นกัน

อนึ่ง หากพิจารณาขั้นตอนกระบวนการในการขออนุญาตดักฟัง จะเห็นว่ามีขั้นตอนหลายอย่าง ซึ่งก็เพื่อควบคุมการดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์มิให้กระทำโดยไม่มีเหตุอันควร แต่อย่างไรก็ตาม The Omnibus Crime Control and Safe Street Act 1968 ก็เล็งเห็นว่าบางกรณีอาจมีความจำเป็นฉุกเฉินเร่งด่วนที่จะต้องดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ที่ไม่อาจรอให้ได้รับการอนุญาตจากศาลก่อน จึงได้มีบทบัญญัติในมาตรา 2518 (7) วางหลักเกณฑ์ให้เจ้าพนักงานของรัฐ

⁸⁵ เฟิงอ้วง, น. 78.

สามารถทำการดักฟังการสนทนาทางโทรศัพท์ก่อนที่จะได้รับอนุญาตจากศาลได้ ในกรณีมีความจำเป็นฉุกเฉินเร่งด่วน โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขต่อไปนี้⁸⁶

(1) จะมีอันตรายถึงแก่ชีวิตหรืออันตรายต่อร่างกายสาหัสต่อบุคคลใด ๆ โดยทันทีทันใด

(2) การสมคบกันกระทำการซึ่งเป็นการคุกคามต่อความมั่นคงแห่งรัฐหรือ

(3) การสมคบกันเป็นองค์การอาชญากรรม

แม้จะมีข้อเท็จจริงที่ต้องเงื่อนไขดังกล่าวข้างต้น ยังมีเงื่อนไขที่จะต้องพิจารณาอีกประการหนึ่งในการกรณีการดักฟังก่อนที่จะได้รับอนุญาตจากศาลก็คือ กรณีที่จะทำการดักฟังนั้นต้องเป็นกรณีที่ศาลอาจอนุญาตให้ดักฟังได้ นอกจากนั้นหลังจากได้มีการดักฟังแล้ว จะต้องขออนุญาตต่อศาลภายใน 48 ชั่วโมง หลังจากได้มีการเริ่มลงมือดักฟัง

การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะใช้อำนาจดักฟังทางเครื่องมือสื่อสารการปราบปรามอาชญากรรมแต่ละครั้ง จะต้องมีการขออนุญาตจากศาลทุกครั้ง กล่าวคือ จะต้องมีการขอหมายศาลก่อนที่จะใช้มาตรการดักฟังทุกครั้ง แต่ก่อนที่ศาลจะออกหมายให้ใช้มาตรการดักฟังนั้น ศาลจะต้องพิจารณาว่า กรณีที่เจ้าหน้าที่จะใช้อำนาจดักฟังจะต้องมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการประกอบอาชญากรรมจริง (Probable Cause) โดยขั้นตอนในการขออนุญาตจากศาลมีอยู่สามขั้นตอน

ขั้นตอนแรก เจ้าหน้าที่ที่ต้องการจะใช้มาตรการดักฟังจะต้องแสดงพยานหลักฐานต่าง ๆ เท่าที่มีอยู่เพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีดังกล่าวมีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการกระทำความผิดจริง และเป็นการแจ้งถึงความจำเป็นว่าวิธีการดักฟังทางเครื่องมือสื่อสารเป็นหนทางที่ทำให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานในการดำเนินคดี

ขั้นตอนที่สอง พนักงานอัยการจะต้องทำการเตรียมสำนวนของเจ้าหน้าที่ตำรวจเพื่อยื่นต่อศาลขอใช้อำนาจในการดักฟังทางเครื่องมือสื่อสาร สำนวนดังกล่าวจะมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ประการใดนั้น ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานที่ได้จากการสืบสวนสอบสวน (Affidavit) สำหรับกรณีที่เป็นความผิดในระดับสหรัฐ สำนวนที่ส่งให้ศาลจะต้องได้รับการตรวจสอบจากอัยการสูงสุดของสหรัฐ รองอัยการสูงสุด ผู้ช่วยอัยการสูงสุดในแผนกคดีอาญา หรือ

⁸⁶ เฟิ่งอ๋าง, น. 42.

ผู้ที่อัยการสูงสุดได้มอบหมาย⁸⁷ ในกรณีที่เป็นความผิดระดับมลรัฐ จะต้องส่งสำนวนคดีให้อธิบดีอัยการประจำมลรัฐ (State Attorney General) หรืออัยการประจำเขต (District Attorney or County Prosecutor)

ขั้นตอนที่สาม พนักงานอัยการจะยื่นสำนวนไปให้ศาลสหรัฐหรือศาลมลรัฐ โดยไม่ผ่านขั้นตอนการร้องคัดค้าน (ex parte : without an adversary hearing) โดยที่เจ้าหน้าที่ตำรวจไม่มีอำนาจในการยื่นสำนวนเพื่อขอหมายศาลจากศาลได้โดยตรง

ตามปกติในการพิจารณาเหตุอันควรเชื่อของการสำนวนการสอบสวน ศาลจะพิจารณาจากหลักฐานเบื้องต้นได้แก่ ผลจากการดักข้อมูลหมายเลขโทรศัพท์ของผู้ต้องสงสัย (DNR : Dial Number Recorder) เป็นหลัก อย่างไรก็ตาม Title III กำหนดองค์ประกอบของการขอให้ศาลออกหมายให้ใช้มาตรการดักฟังโดยชอบไว้ดังต่อไปนี้

- 1) การขอหมายจะต้องกระทำผ่านพนักงานอัยการผู้มีอำนาจตามที่กำหนดในกฎหมายนี้
- 2) ในสำนวนจะต้องปรากฏรายละเอียดแห่งคดีที่ชัดเจนเกี่ยวกับ รายงานการสืบสวนสอบสวนที่ได้ทำไปแล้ว ชื่อและข้อมูลการกระทำความผิดของผู้ต้องสงสัย อุปกรณ์ที่ใช้ในการดักฟัง และขั้นตอนที่ใช้ในการดักฟังอย่างละเอียด
- 3) เจ้าหน้าที่จะต้องพิสูจน์ว่า วิธีการแสวงหาพยานหลักฐานในการดำเนินคดีวิธีอื่นอาจเป็นอันตรายต่อเจ้าหน้าที่มากกว่าวิธีดักฟังข้อมูลการกระทำความผิด
- 4) เวลาที่คาดว่าจะใช้ในการดักฟังข้อมูลการกระทำความผิด โดยการขออำนาจศาลแต่ละครั้งจะใช้เวลา 30 วัน โดยถ้าจะขยายเวลาในการใช้มาตรการนี้ จะต้องขออนุญาตศาลอีกครั้ง
- 5) จะต้องแสดงพยานหลักฐานอื่น ๆ เท่าที่มี เพื่อแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นบุคคลคนเดียวกันที่เจ้าหน้าที่จะใช้มาตรการดักฟังข้อมูลการกระทำความผิดด้วย
- 6) เจ้าหน้าที่สามารถขออำนาจจากศาลให้ใช้มาตรการเพิ่มเติมจากที่ขอหมายไว้เดิมแล้วก็ได้

⁸⁷ Attorney General, Deputy Attorney General, Associate Attorney General, Assistant Attorney General. Or any Deputy Assistance General in the Criminal Division designated by the Attorney General.

2.8 การดำเนินคดียาเสพติดในประเทศไทย

ในการดำเนินคดียาเสพติดนั้น ใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเป็นหลัก นอกจากนั้นยังใช้กฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดโดยเฉพาะได้แก่ พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ในการปราบปรามยาเสพติด พระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำความผิดบางอย่างทางทะเล (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2534 เป็นต้น ซึ่งเป็นกฎหมายที่เน้นมาตรการเฉพาะเรื่องการดำเนินคดียาเสพติดเป็นวิธีการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ ซึ่งมีหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปราบปรามยาเสพติดหลายหน่วยงาน เช่น สำนักงานตำรวจแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานอัยการสูงสุด สำนักงานศาลยุติธรรม สำนักงานยาเสพติด กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม เป็นต้น แต่ละหน่วยงานก็มีภารกิจแตกต่างกันไป อย่างไรก็ตาม สามารถแบ่งขั้นตอนการดำเนินคดียาเสพติดออกเป็นขั้นสืบสวนและสอบสวน ขั้นพิจารณา และขั้นบังคับคดี

หน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดียาเสพติดนั้นนอกจากจะมีฝ่ายปกครองและตำรวจซึ่งมีอำนาจสืบสวนสอบสวนและมีพนักงานอัยการซึ่งมีอำนาจสั่งให้สอบสวนเพิ่มเติมคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาแต่ดั้งเดิมโดยตลอดแล้ว ปัจจุบันได้มีกฎหมายหลายฉบับที่บัญญัติไว้ให้อำนาจแก่หน่วยงานบางแห่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการสืบสวนสอบสวนคดียาเสพติด เช่น พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 พระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำความผิดบางอย่างทางทะเล (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2534 เป็นต้น

2.8.1 หน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดียาเสพติด

1) สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

ตำรวจเป็นสถาบันหลัก และเป็นสถาบันด่านแรกของกระบวนการยุติธรรมขั้นต้นในการดำเนินคดีอาญา ซึ่งจะทำหน้าที่ตั้งแต่รับคำร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ สืบสวน สอบสวน ค้นจับกุม ควบคุม ให้ประกันหรือปล่อยชั่วคราวตลอดจนรวบรวมพยานหลักฐาน ต่าง ๆ พร้อมทั้งสรุปสำนวนการสอบสวนเสนอความเห็นอันเป็นการเตรียมคดีให้อัยการดำเนินการพิจารณาสั่งฟ้อง

คดีต่อศาลหรือไม่ต่อไปสำหรับหน่วยงานในสังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการปราบปรามยาเสพติดโดยตรงคือ กองบัญชาการตำรวจปราบปรามยาเสพติด

เมื่อตำรวจทราบว่ามีผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตำรวจมีหน้าที่จับกุม ค้น และควบคุมผู้ต้องหาไว้เพื่อทำการสอบสวน ในระหว่างสอบสวนอาจอนุญาตให้ปล่อยให้ผู้ต้องหาชั่วคราวได้ เมื่อทำการสอบสวนเสร็จแล้วตำรวจก็มีหน้าที่ส่งคดี

การสืบสวนเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด ตำรวจอาจจัดให้มีสายสืบ ซึ่งเป็นบุคคลในแขนงวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีใช้ราชการตำรวจ โดยสายสืบเหล่านี้จะต้องขึ้นทะเบียนไว้กับสำนักงานตำรวจแห่งชาติ เพื่อสะดวกในการควบคุมและประสานงาน⁸⁸

พนักงานสอบสวนจะเป็นผู้รวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษตามประมวลกฎหมายอาญาวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11)

ขั้นตอนที่สำคัญที่สุดในกระบวนการยุติธรรมขั้นต้น ได้แก่ การสอบสวน เพราะการสอบสวนจะเป็นบันไดหรือเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางของการดำเนินการยุติธรรมในชั้นอื่น ๆ ต่อไป

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(11) บัญญัติไว้ว่า “การสอบสวน” หมายความว่า การรวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา เพื่อที่จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ

2) สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (สำนักงาน ป.ป.ส.)

สำนักงาน ป.ป.ส. เป็นองค์กรกลางในการควบคุมดูแลการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดทำหน้าที่ด้านบริหารในฐานะที่เป็นองค์กรกำหนดนโยบาย (Policy Making Body) ทั้งนี้จะพิจารณาได้จากอำนาจหน้าที่ตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 13 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519

คดียาเสพติดเป็นคดีที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์มหาศาล ของนายทุนซึ่งค้าหรือจำหน่ายยาเสพติดอาจใช้ทรัพย์สินที่ได้มาจากการกระทำความผิดไปในทางที่มีขอบในกระบวนการยุติธรรมได้ ซึ่งจะเป็นผลเสียหายอย่างร้ายแรงต่อการป้องกันและปราบปรามการดำเนินคดีผู้กระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของ

⁸⁸ อรรถ สุวรรณบุปผา และอำนวยการศิลป์ ชูวงศ์, การควบคุมยาเสพติดให้โทษในประเทศไทย, (ม.ป.ท., 2518), น.118.

กฎหมายดังที่ปรากฏในหมายเหตุท้ายพระราชบัญญัตินี้ รัฐจึงจำต้องเข้าควบคุมดูแลการดำเนินคดี เห็นได้จากการดำเนินคดีในรูปของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ซึ่งผู้มีหน้าที่และความรับผิดชอบจะอยู่ในขั้นตอนของฝ่ายบริหารเป็นกรรมการอยู่ด้วย เช่น อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เป็นต้น

สำนักงาน ป.ป.ส. มีอำนาจในการควบคุม (Control) การปฏิบัติหน้าที่ของ เจ้าพนักงานในการสืบสวน สอบสวน การฟ้องคดี โดยมีนายกรัฐมนตรีเป็นผู้รับผิดชอบและเป็นประธาน สำนักงาน ป.ป.ส. โดยตำแหน่งตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 5 แห่งพระราชบัญญัตินี้⁸⁹

การดำเนินคดียาเสพติดนอกจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจเป็นผู้มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว ยังมีกรรมการเลขาธิการ รองเลขาธิการ ป.ป.ส. และเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 14 ด้วย โดยผู้ดำรงตำแหน่งระดับกรรมการ ป.ป.ส. เป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูง ซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบหลักในการกำหนดนโยบายและแผนงานในการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด จึงไม่อาจใช้อำนาจในการปฏิบัติการปราบปรามและดำเนินคดีโดยตรงได้ ผู้ที่เป็นกลไกหลักในการปฏิบัติการปราบปรามและดำเนินคดีคือ เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ซึ่งอาจแยกการดำเนินคดีตามที่ปรากฏตามมาตรา 14 เป็นขั้นตอน ได้ดังนี้

(1) ชั้นสืบสวนจับกุม

ชั้นสืบสวนจับกุมประกอบด้วยมาตรา 14 (1) (2) (3) (5) และมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 เฉพาะอำนาจตามอนุมาตรา 1 2 และ 3 เป็นอำนาจพิเศษต่างจากอำนาจในลักษณะเดียวกันตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการจับและการค้น โดยเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. สามารถปฏิบัติได้โดยไม่ต้องมีหมายค้น แต่ต้องเป็นกรณีตามมาตรา 14(1)

⁸⁹พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ.2519 มาตรา 5 ให้มีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เรียกโดยย่อว่า “ป.ป.ส.” ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายกรัฐมนตรีมอบหมายรัฐมนตรีกระทรวงว่าการกลาโหม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงยุติธรรม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข อัยการสูงสุด ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ อธิบดีกรมศุลกากรเป็นกรรมการโดยตำแหน่งและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิที่คณะรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินหกคนและเลขาธิการเป็นกรรมการและเลขานุการ

นอกจากนี้เจ้าพนักงานผู้มีอำนาจจับกุมตามมาตรา 14(3) ยังมีอำนาจตามมาตรา 15 ซึ่งสามารถควบคุมผู้ถูกจับกุมไว้เพื่อทำการสอบสวนได้เป็นเวลาไม่เกิน 3 วัน ทั้งนี้ เพื่อรวบรวมพยานหลักฐานเบื้องต้นสำหรับสนับสนุนการดำเนินคดีในชั้นสอบสวน

(2) ชั้นสอบสวน

การดำเนินคดีในชั้นนี้ปรากฏในมาตรา 14(6) ซึ่งบัญญัติเกี่ยวกับอำนาจ “สอบสวนผู้ต้องหาในคดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด”

กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการ และเจ้าพนักงาน ผู้ได้รับมอบหมายให้มีอำนาจตามมาตรา 14(3) เป็นพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

สรุปแนวทางในการสอบสวนมีดังนี้

(1) รวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ ในการสอบสวนดำเนินคดีความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติดเพื่อพิสูจน์การกระทำความผิด

(2) รับคำกล่าวโทษคดียาเสพติด

(3) ตรวจสอบยืนยันหรืออายัดยาเสพติด หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ได้ใช้ หรือจะใช้ในกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรืออาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

(4) สอบสวนผู้ต้องหา ผู้จับกุม และพยาน

(5) ตรวจสอบประวัติผู้ต้องหา

(6) เก็บรักษาของกลางยาเสพติด และนำส่งยาเสพติดของกลางเพื่อตรวจพิสูจน์

(7) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใดหรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการใด ๆ มาให้ถ้อยคำ หรือให้ส่งบัญชีเอกสารหรือวัตถุใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือประกอบการพิจารณา

(8) สรุปสำนวนส่งพนักงานอัยการพร้อมความเห็นประกอบสำนวนการสอบสวนตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(9) ควบคุมผู้ต้องหาไว้ในระหว่างสอบสวนไม่เกิน 3 วัน

(10) ติดตามผลคดีเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงวิธีการสอบสวน

3) กองควบคุมวัตถุเสพติด สำนักคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

กองควบคุมวัตถุเสพติดมีหน้าที่ความรับผิดชอบ เช่น ดำเนินงานด้านใบอนุญาต และทะเบียนตำรับวัตถุเสพติด ดำเนินงานด้านพิธีการ และอนุญาตว่าด้วยวัตถุ

เสพติด ปรับปรุง แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับยาเสพติดให้โทษ วัตถุออกฤทธิ์ และสารระเหย เป็นต้น

4) ทหารเรือ

ในปัจจุบันมีการลักลอบนำเข้าในหรือส่งออกป็นอกราชอาณาจักรซึ่งยาเสพติดทางทะเลและทางลำน้ำซึ่งออกสู่ทะเลได้ ซึ่งเดิมเมื่อทหารเรือตรวจพบก็ไม่มีอำนาจที่จะปราบปราม แต่ปัจจุบันมีพระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำผิดบางอย่างทางทะเล (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2534 ให้อำนาจทหารเรือในการดำเนินคดีอาญารวมทั้งคดียาเสพติดได้

2.8.2 การแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานคดียาเสพติดในประเทศไทย

การกระทำผิดคดียาเสพติดมีหลายฐานความผิด ตั้งแต่ความผิดเล็กน้อย เช่น ความผิดฐานเสพยาเสพติด ฐานครอบครองยาเสพติด ซึ่งเป็นความผิดไม่มีปัญหาด้านพยานหลักฐานในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิด เนื่องจากจับกุมได้ในขณะกำลังกระทำความผิดในทันที จึงไม่จำเป็นต้องแสวงหาพยานหลักฐานอย่างอื่นมาเพื่อสนับสนุน แต่การกระทำผิดใน 5 ฐานหลัก คือ ผลิต นำเข้า ส่งออก ครอบครองเพื่อจำหน่าย จำหน่าย และความผิดฐานสมคบ สนับสนุนหรือช่วยเหลือฯ ตามพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 มาตรา 8 และมาตรา 6 มีความจำเป็นต้องหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์สนับสนุนในการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดนั้น ๆ เพื่อให้เป็นไปตามองค์ประกอบของความผิดหรือข้อสันนิษฐานของกฎหมาย การจับยาเสพติดส่วนใหญ่มุ่งเน้นไปที่ปริมาณของตัวยาสเสพติดของกลางทำให้ในบางครั้งจับกุมได้เฉพาะที่ครอบครองหรือลำเลียงยาเสพติดเท่านั้น ทำให้การปราบปรามยาเสพติดไม่ได้ผลเท่าที่ควรเพราะการค้ายาเสพติดทำกันเป็นขบวนการเป็นเครือข่ายที่ซับซ้อน มีนายทุนหรือผู้มีอิทธิพลอยู่เบื้องหลัง อีกทั้งมีการตัดตอนแบ่งงานของการทำงานเป็นช่วง ๆ ทำให้พยานหลักฐานต่าง ๆ มีไม่เพียงพอที่จะเอาตัวการใหญ่หรือนายทุนที่อยู่เบื้องหลังการกระทำความผิดมารับโทษตามกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีการสืบสวนรวบรวมพยานหลักฐานและรายละเอียดต่าง ๆ มาใช้ยืนยันเพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงเกี่ยวพันกับการกระทำความผิดว่าเกี่ยวพันในรูปลักษณะใดอย่างสมเหตุสมผลและน่าเชื่อถือ

การพิจารณาว่าเป็นผู้กระทำความผิดร้ายสำคัญหรือนายทุนหรือเป็นตัวการใหญ่ มีหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณา ดังนี้⁹⁰

1. ลักษณะการกระทำความผิดเป็นขบวนการหรือองค์การอาชญากรรมหรือไม่ (Organized Crime) อาจเป็นขบวนการในประเทศหรือระหว่างประเทศก็ได้
2. จำนวนยาเสพติดที่มีการค้าขายกันมากน้อยเพียงใด
3. จำนวนเงินหรือทรัพย์สินที่มีการจ่ายในการค้าขายยาเสพติดมีมากน้อยเพียงใด
4. ตรวจสอบประวัติหรือรายงานข่าวสารของผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดจากแหล่งต่าง ๆ

5. ตรวจสอบอาชีพและรายได้ของผู้ต้องหาว่าเกินฐานะหรือความสามารถในการประกอบอาชีพหรือกิจกรรมอื่นโดยสุจริตหรือไม่

ฉะนั้น การดำเนินคดียาเสพติดกับผู้กระทำความผิดร้ายสำคัญหรือที่มีความร้ายแรงนั้น ในการที่จะจับกุมตัวการใหญ่นายทุนผู้อยู่เบื้องหลังขบวนการค้ายาเสพติดมารับโทษตามกฎหมายได้จะต้องมีการสืบสวนเพื่อแสวงหารวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ มาก่อนจะมีการดำเนินการจับกุม และในขณะนี้ได้มีกฎหมายวิธีพิจารณาคดียาเสพติดโดยเฉพาะออกมาใช้บังคับเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์การสืบสวน โดยใช้เทคนิคการสืบสวนพิเศษใช้ร่วมกับพระราชบัญญัติมาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ซึ่งเปิดโอกาสให้สามารถจับกุมผู้กระทำความผิดในข้อหาสมคบ สนับสนุน หรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิดได้ทำการสืบสวนเพื่อแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานกระทำได้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น

2.8.2.1 การแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสืบสวน

1) ความหมายของการการสืบสวน (Investigation)

การสืบสวน (Investigation) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา มาตรา 2(10) หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติไปตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนและเพื่อที่จะ

⁹⁰หลักในการพิจารณาคำขออนุมัติจับกุมหรือแจ้งข้อหาแก่ผู้กระทำความผิดตามมาตรา 6 หรือมาตรา 8 แห่ง พ.ร.บ. มาตรการในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด พ.ศ. 2534 ของเลขาธิการ ป.ป.ส. ตามมาตรา 14

ทราบรายละเอียดแห่งความผิด การสืบสวนคดียาเสพติดทำได้ทั้งก่อนการจับกุม ขณะทำการจับกุม และหลังทำการจับกุม การสืบสวนมีด้วยกันหลายวิธี เช่น การสะกดรอย การตรวจสอบทางทะเบียนและการเงิน การตรวจสอบทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์ การใช้สายลับและแหล่งข่าวอื่น ๆ ซึ่งในบางครั้งต้องใช้เทคนิคพิเศษ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. 2550 มาตรา 7 ถึงมาตรา 10 เพื่อสืบสวนรวบรวมพยานหลักฐาน

ฉะนั้น การสืบสวนจึงเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญในการดำเนินคดีที่มีโทษอาญา เพราะการสืบสวนมีผลโดยตรงต่อกระบวนการเชิงยุติธรรม หากการสืบสวนไม่มีประสิทธิภาพขาดหลักการ การดำเนินคดีจะดำเนินไปสู่ความยุติธรรมย่อมเป็นไปได้ยาก

เจ้าพนักงานผู้สืบสวนคดียาเสพติดนอกจากพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแล้ว การกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดยังมีเจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (เจ้าพนักงาน ป.ป.ส.) คือผู้ซึ่งเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (เลขาธิการ ป.ป.ส.) แต่งตั้งให้อำนาจปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 โดยพิจารณาอนุมัติให้ความเห็นชอบจากคณะกรรมการ (มาตรา 3 ประกอบ มาตรา 13)

คุณสมบัติของผู้ที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. มีดังนี้⁹¹ คือ

1. เป็นข้าราชการตั้งแต่ระดับสามหรือเทียบเท่าหรือชั้นสัญญาบัตรขึ้นไป
2. เป็นผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้บังคับบัญชาหัวหน้าหน่วยงานให้มีหน้าที่ปราบปรามผู้กระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด
3. เป็นผู้ที่ไม่เคยมีประวัติมัวหมอง เช่น มัวหมองเกี่ยวกับยาเสพติดหรือการทุจริตและการประพฤติมิชอบในทางราชการ เป็นต้น

เมื่อผู้ใดได้รับการแต่งตั้งให้เป็นพนักงาน ป.ป.ส. และผู้นั้นผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ตามหลักสูตรที่เลขาธิการ ป.ป.ส. กำหนดแล้วให้เลขาธิการออกบัตรประจำตัวให้แก่ผู้นั้น⁹² เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. จึงมีสถานะเป็นพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 2 (16) ดังนั้น ในการใช้อำนาจปฏิบัติหน้าที่จึงต้องปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย 3 ฉบับ ได้แก่

⁹¹ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ส. ว่าด้วยการแต่งตั้งการปฏิบัติหน้าที่และการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. พ.ศ.2545 ข้อ 7.

⁹²ระเบียบคณะกรรมการ ป.ป.ส. ว่าด้วยการแต่งตั้งการปฏิบัติหน้าที่และการกำกับดูแลการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. พ.ศ.2545 ข้อ 11.

1. พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519
2. ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
3. พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ. 2550
- 2) อำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด (เจ้าพนักงาน ป.ป.ส.)

อำนาจตามพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 มาตรา 14 เพื่อดำเนินการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดตามกฎหมายเกี่ยวกับยาเสพติด ให้กรรมการ เลขาธิการ รองเลขาธิการ และเจ้าพนักงานมีอำนาจดังต่อไปนี้

(1) เข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่เพื่อตรวจค้นเมื่อมีเหตุอันสมควรสงสัยตามควรว่ามีบุคคลที่มีเหตุอันควรสงสัยว่ากระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหลบซ่อนอยู่ หรือมีทรัพย์สินซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้ใช้หรือใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือซึ่งอาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้ ประกอบกับมีเหตุอันควรเชื่อว่าการเนิ่นช้ากว่าจะเอาหมายค้นมาได้ บุคคลนั้นจะหลบหนีไปหรือทรัพย์สินนั้นจะถูกโยกย้าย ซุกซ่อน ทำลาย หรือทำให้เปลี่ยนสภาพไปจากเดิม

(2) ค้นบุคคล หรือพยานพาหนะใด ๆ ที่มีเหตุอันควรสงสัยตามสมควรว่ามียาเสพติดซุกซ่อนอยู่โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(3) จับกุมบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

(4) ยึดหรืออายัดยาเสพติดที่มีไว้โดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย หรือทรัพย์สินอื่นใดที่ได้ใช้หรือจะใช้ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด หรือที่อาจใช้เป็นพยานหลักฐานได้

(5) ค้นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

(6) สอบสวนผู้ต้องหาในคดีความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด

(7) มีหนังสือสอบถามหรือเรียกบุคคลใด ๆ หรือเจ้าหน้าที่ของหน่วยราชการใด ๆ มาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งบัญชี เอกสาร หรือวัตถุใด ๆ มาเพื่อตรวจสอบหรือประกอบการพิจารณา

เพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ปราบปรามยาเสพติดมาตรา 14 แห่ง พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ให้ถือว่าเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ซึ่งได้รับมอบหมายให้มีอำนาจตามมาตรา 14 (3) คือ อำนาจในการจับกุมบุคคลใด ๆ ที่กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดมีอำนาจหน้าที่เช่นเดียวกับพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ทั่วราชอาณาจักรและในมาตรา 15 บัญญัติให้มีอำนาจ

ควบคุมผู้ถูกจับกุมตามมาตรา 14 (3) เพื่อทำการสอบสวนได้เป็นเวลาไม่เกินสามวัน เมื่อครบกำหนดเวลาดังกล่าวหรือก่อนนั้นตามที่เห็นสมควรให้ส่งตัวผู้ถูกจับไปยังพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อดำเนินการต่อไป ทั้งนี้ โดยมีให้ถือว่าการควบคุมผู้ถูกจับดังกล่าวเป็นการควบคุมของพนักงานสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

นอกจากอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 14 วรรคแรก (1) - (7) แห่งพระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ที่กล่าวในข้างต้นแล้วเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ยังมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ในการป้องกันและปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด กล่าวคือ

1. ในกรณีที่น่าจะเป็นและมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่ามีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใดเสพยาเสพติดในสถานใด ๆ หรือพาหนะ ให้เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. มีอำนาจตรวจหรือทดสอบหรือสั่งให้รับการตรวจหรือทดสอบว่ามีบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นมีสารเสพติดอยู่ในร่างกายหรือไม่ (มาตรา 14 ทวิ)

2. การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ในการปราบปรามผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติด เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. สามารถขอให้บุคคลใดช่วยเหลือการปฏิบัติหน้าที่ได้โดยให้ถือว่าบุคคลนั้นมีอำนาจช่วยการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ได้ (มาตรา 14 ตร)

3. เจ้าพนักงาน ป.ป.ส. มีอำนาจในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ในกรณีที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่า เอกสารหรือข้อมูลข่าวสารอื่นใด ซึ่งส่งทางไปรษณีย์ โทรเลข โทรศัพท์ โทรสาร คอมพิวเตอร์ เครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการสื่อสาร สื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือสื่อทางเทคโนโลยีสารสนเทศ ถูกใช้หรืออาจถูกใช้เพื่อประโยชน์ในการกระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดได้ (มาตรา 14 จัตวา)

ในขณะนี้จึงมีบุคคลซึ่งสังกัดในหลายหน่วยงานที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ได้แก่ บุคคลที่สังกัดในหน่วยงานสำนักงานตำรวจแห่งชาติ กองทัพบก กองทัพเรือ กองทัพอากาศ กรมศุลกากร กรมสรรพสามิต กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย และสำนักงาน ป.ป.ส. การใช้อำนาจเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ตำแหน่งใดและระดับใดมีอำนาจตามที่กำหนดไว้ใน พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามยาเสพติด พ.ศ. 2519 ให้เป็นไปตามที่เลขาธิการ ป.ป.ส. กำหนดด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการโดยทำเอกสารระบุมอบหมายให้ไว้ประจำตัวเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ผู้นั้น

ในการปฏิบัติเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. ยังต้องยึดถือหลักเกณฑ์ที่กำหนดในระเบียบคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดว่าด้วยการแต่งตั้งการปฏิบัติหน้าที่และการดูแล

การปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. พ.ศ. 2545 และระเบียบสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดว่าด้วยการออกบัตรประจำตัวและการรายงานการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าพนักงาน ป.ป.ส. พ.ศ. 2546 ด้วย

การสืบสวนเพื่อแสวงหาพยานหลักฐานคดียาเสพติดก่อนทำการสืบสวนผู้สืบสวนจะต้องมีความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องพยานหลักฐานพอสมควรว่าพยานหลักฐานใดสามารถใช้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ พยานหลักฐานใดมีน้ำหนัก น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด และพิจารณาว่าควรใช้พยานหลักฐานใดบ้างเพื่อให้ครบองค์ประกอบความผิดในแต่ละฐานความผิด ทำให้ผู้สืบสวนสามารถวางแผนการสืบสวนในการแสวงหาพยานหลักฐานนั้น ๆ เพื่อนำไปพิสูจน์ความผิดในชั้นพิจารณาคดีทำให้ศาลรับฟังใช้ประกอบดุลพินิจวินิจฉัยลงโทษจำเลยได้ เพราะก่อนที่ศาลจะพิพากษาลงโทษจำเลยศาลจะต้องใช้ดุลพินิจวินิจฉัยพยานหลักฐานจนกว่าจะแน่ใจว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามที่ถูกฟ้อง เมื่อเป็นที่สงสัยว่าจำเลยได้กระทำความผิดจริงหรือไม่ให้ยกประโยชน์แห่งความสงสัยนั้นให้เป็นคุณแก่จำเลยโดยพิพากษายกฟ้อง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227)

ดังนั้น ก่อนการปฏิบัติการสืบสวน เจ้าพนักงานสืบสวนจึงควรมีการวางแผนการสืบสวนและกำหนดแนวทางปฏิบัติเพื่อให้การสืบสวนบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมายในการสืบสวน
2. การกำหนดวิธีการสืบสวน
3. การวิเคราะห์พยานหลักฐาน

1. การกำหนดเป้าหมายในการสืบสวน ต้องชัดเจนว่าเมื่อทำการสืบสวนสิ้นสุดลงจะสามารถทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ การกำหนดเป้าหมายจะต้องพิจารณาจากข่าวสารที่ได้รับว่ามีความสมบูรณ์มากน้อยเพียงใด และจะต้องแสวงหาข้อเท็จจริงใดเพิ่มเติมในการปฏิบัติตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย เช่นการสืบสวนเพื่อหาข่าว การสืบสวนเพื่อจับกุม นอกจากนี้ต้องคำนึงถึงข้อกฎหมายว่าจะดำเนินคดีกับเป้าหมายในความผิดฐานใด ตัวการสมคบ หรือสนับสนุนช่วยเหลือเพราะจะได้ทราบว่ารวบรวมพยานหลักฐานอะไรบ้างเพื่อให้ครบองค์ประกอบความผิด

2. การกำหนดวิธีการสืบสวน คือ การกำหนดขั้นตอนที่เหมาะสมกับภารกิจที่ได้รับมอบหมายเพื่อให้บรรลุผลในการสืบสวนโดยพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้⁹³

⁹³สิทธิชัย ไชยดง, “เอกสารประกอบการบรรยายเรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานคดียาเสพติดชั้นสืบสวนสอบสวน,” (กรุงเทพมหานคร: สำนักงาน ป.ป.ส., 2544), น.14-17.

ก. จำนวนและขีดความสามารถของเจ้าพนักงานในการสืบสวน

เมื่อกำหนดเป้าหมายในการสืบสวนได้แล้วจะต้องกำหนดจำนวนเจ้าพนักงานที่จะใช้มาน้อยเพียงใด โดยคำนึงถึงด้านงบประมาณและการปกปิดการปฏิบัติการ คำนึงถึงขีดความสามารถของเจ้าพนักงานว่ามีความสามารถมากน้อยแค่ไหนในการเข้าถึงเป้าหมายเพื่อจะมอบหมายภารกิจ ที่ได้รับมอบหมายให้ตรงกับความสามารถของเจ้าพนักงานได้ถูกต้องเพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์

ข. ประสิทธิภาพของอุปกรณ์การสืบสวน

ในบางครั้งภารกิจที่ได้รับมอบหมายนอกจากจะต้องใช้เจ้าพนักงานที่มีขีดความสามารถสูงแล้วยังจะต้องใช้อุปกรณ์ในการสืบสวนที่มีประสิทธิภาพสูงเพื่อช่วยในการปฏิบัติการสำเร็จลุล่วง เนื่องจากนักค้ายาเสพติดมีอำนาจด้านการเงินสูงสามารถหาอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการลำเลียงยาเสพติดและหลบหลีกต่อต้านการจับกุมของเจ้าพนักงาน ฉะนั้นเจ้าพนักงานผู้สืบสวนต้องพัฒนาศักยภาพตัวเองให้ทันกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ตลอดจนจัดหาอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการสืบสวน หากไม่มีการนำอุปกรณ์และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้กับการสืบสวนอยู่ตลอดเวลาจะทำให้การสืบสวนไม่ประสบผลสำเร็จ

ค. เครื่องมือสื่อสาร

ปัจจุบันการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของการสืบสวน เพราะหากไม่มีการสื่อสารที่ดีการปฏิบัติการสืบสวนจะไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ การสื่อสารจะทำให้เกิดการประสานงานที่ดีในการปฏิบัติการสั่งการ นอกจากนี้การขอความช่วยเหลือกรณีมีเหตุฉุกเฉินก็สามารถดำเนินการได้ทันทั่วทั้งที่จะทำให้เจ้าพนักงานมีความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ยิ่งขึ้น

ง. เทคนิคการสืบสวน

เป็นวิธีการแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานกฎหมายไม่ได้กำหนดวิธีการหรือขั้นตอนไว้ เจ้าพนักงานผู้สืบสวนจะต้องพิจารณาว่าจะใช้วิธีใดในการสืบสวนให้เหมาะสมกับภารกิจในแต่ละกรณีเพื่อให้การสืบสวนบรรลุเป้าหมายและสูญเสียทรัพยากรให้น้อยที่สุด

เจ้าพนักงานผู้สืบสวนต้องมีเทคนิคและวิธีในการสืบสวนและมีประสบการณ์มากพอสมควรจึงจะสามารถแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ โดยผู้ถูกติดตามสืบสวนไม่ทันรู้หรือไหวตัวทันเพราะส่วนใหญ่ผู้กระทำความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดจะมีความระมัดระวังตัวเป็นพิเศษและมักจะไม่ทิ้งพยานหลักฐานการกระทำความผิดไว้

3) เทคนิควิธีการสืบสวนคดียาเสพติด มี 5 วิธี ดังนี้

ก. การตรวจสอบทะเบียนประวัติ

เป็นวิธีการแสวงหาพยานหลักฐานพื้นฐานของเจ้าพนักงานสืบสวนที่จะต้องตรวจสอบเมื่อได้รับข่าวสาร ก่อนที่จะทำการปฏิบัติการสืบสวน ขณะทำการสืบสวน หรือภายหลังการสืบสวนจับกุม โดยทำการตรวจสอบจากฐานข่าวเดิม ทะเบียนประวัติ แหล่งข่าวต่าง ๆ เช่น สมุดโทรศัพท์ ทะเบียนบ้าน ทะเบียนประวัติอาชญากรรม การเดินทางเข้า-ออกประเทศ ฯลฯ แหล่งข่าวปิด เช่น เอกสารที่ได้จากการสืบสวน หรือข่าวสารที่ได้จากสายลับ เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการปฏิบัติการสืบสวน รวบรวมไว้เป็นพยานหลักฐาน หรือใช้เป็นฐานข่าวในการปฏิบัติการสืบสวนครั้งต่อไป

ข. การเฝ้าตรวจ ตรวจค้น จับกุม

เพื่อสามารถพิสูจน์ตัวเป้าหมาย วัน เวลา หรือยานพาหนะตลอดจนเส้นทางการปฏิบัติการของเป้าหมายได้ค่อนข้างแน่นอน การเฝ้าตรวจเพื่อทราบความเคลื่อนไหวของเป้าหมายและแสวงหาพยานหลักฐาน การตรวจค้นจับกุมบางครั้งนอกจากทำเพื่อพบยาเสพติดแล้วในบางครั้งยังทำเพื่อทราบความเคลื่อนไหวและแสวงหาพยานหลักฐานของบุคคลในข่ายงานเดียวกัน

ค. การเฝ้าจุด การสะกดรอย

การเฝ้าจุดใช้ในวัตถุประสงค์เพื่อการเฝ้าสังเกตการณ์เป้าหมายอยู่กับที่เพื่อให้ทราบความเคลื่อนไหวของเป้าหมายเพื่อแจ้งให้ผู้ทำการสะกดรอยทราบ ใช้ในกรณีที่ผู้สะกดรอยไม่มีจุดสังเกตการณ์ใกล้ชิดเป้าหมายและใช้กับเป้าหมายที่มีความระมัดระวังสูง การสะกดรอย ก็คือการติดตามบุคคล หรือยานพาหนะอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาหรือในช่วงเวลาหนึ่งโดยไม่ให้ผู้ถูกติดตามรู้ตัว ทั้งนี้เพื่อพฤติการณ์ความเคลื่อนไหวของบุคคลหรือยานพาหนะนั้นในการแสวงหาพยานหลักฐาน ก่อนที่จะทำการสะกดรอยต้องตั้งวัตถุประสงค์ของการสะกดรอยเสียก่อนว่าต้องการสะกดรอยเพื่อวัตถุประสงค์ใดเพราะการสะกดรอยแต่ละครั้งอาจมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไปผู้สะกดรอยสามารถกำหนดวิธีการสะกดรอยได้และเมื่อเกิดปัญหาเฉพาะหน้าก็สามารถแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เช่น เมื่อผู้ถูกสะกดรอยรู้ตัวอาจจะเลิกปฏิบัติการหรือเข้าทำการจับกุมทันที

ง. การใช้ผู้ให้ข่าว-สายลับ

การสืบสวนหาข่าวในบางครั้งเจ้าพนักงานไม่สามารถทราบข่าวสารทั้งหมดด้วยตนเองจึงต้องหาข่าวโดยการชักถาม สอบถามหรือพุดคุย ผู้ให้ข่าวจะเป็นบุคคลหรือองค์กรใด ๆ ที่สามารถให้ข่าวสารได้ เช่น พลเมืองดี หน่วยงานของรัฐหรือเอกชน

สายลับ คือ บุคคลที่เข้าถึงเป้าหมายหรือข่าวสารที่ต้องการและเป็นบุคคลที่สามารถเข้าร่วมงานหรือให้ข่าวกับเจ้าพนักงานได้โดยสมัครใจ ถูกชักชวนหรือถูกสถานการณ์บังคับต้องให้ข้อมูลข่าวสารแก่เจ้าพนักงาน

วัตถุประสงค์ของการใช้สายลับก็เพื่อแสวงหาข่าวสารหรือปฏิบัติการที่เจ้าพนักงานไม่สามารถสืบทราบหรือปฏิบัติการได้ เช่น การล่อซื้อหรือเพื่อช่วยให้เจ้าพนักงานอำพรางเข้าไปหาข่าวหรือปฏิบัติการในพื้นที่โดยอาศัยความชำนาญพื้นที่ของสายลับ

จ. เทคนิคพิเศษ

การสืบสวนโดยใช้เครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ ช่วยในการหาข่าว เช่น การใช้เครื่องมือดักฟังการสนทนาของนักค้ายาเสพติด ถ่ายภาพทางลับโดยกล้องวิดีโอหรือการดักฟังโทรศัพท์ ซึ่งต้องปฏิบัติตามกฎหมายที่กฎหมายกำหนดไว้ในเรื่องนั้น และเทคนิคพิเศษตามบัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาชญา พ.ศ. 2550 มาตรา 7 ถึงมาตรา 10

เทคนิควิธีการสืบสวนทั้ง 5 วิธีดังกล่าวเป็นกระบวนการแสวงหาพยานหลักฐานในการสืบสวนคดีอาชญาที่เจ้าพนักงานสืบสวนใช้อยู่ในปัจจุบันเพราะผู้กระทำผิดเกี่ยวกับยาเสพติดส่วนมาจะไม่ทิ้งพยานหลักฐานไว้ ทั้งยังคอยทำการตรวจสอบการปฏิบัติการของเจ้าพนักงานอยู่ตลอดเวลา การจะได้พยานหลักฐานแต่ละชั้นจึงต้องใช้ความสามารถและเทคนิคการสืบสวนแต่ละวิธีตามความเหมาะสม ซึ่งผู้สืบสวนจะต้องเป็นผู้พิจารณาว่าจะใช้วิธีการใดหรือใช้หลาย ๆ วิธีในเวลาเดียวกัน ดังนั้น ผู้สืบสวนจะต้องมีความรอบรู้ในเรื่องเทคนิคการสืบสวนและมีขีดความสามารถจึงจะสามารถได้มาซึ่งพยานหลักฐานตามที่ต้องการ

หากได้ดำเนินการสืบสวนตามแผนการที่กำหนดไว้ดังกล่าวแล้วเชื่อได้ว่า จะได้พยานหลักฐานที่ครบถ้วนมีเหตุผลน่าเชื่อถือรับฟังได้ กล่าวคือทั้งพยานบุคคล พยานเอกสาร พยานวัตถุหรือพยานทางนิติวิทยาศาสตร์จะมีข้อเท็จจริงเป็นไปตามหลักของเหตุและผลที่สัมพันธ์เชื่อมโยงสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน

การแสวงหาพยานหลักฐาน ได้จากสิ่งต่อไปนี้⁹⁴

1. แหล่งข่าวต่าง ๆ
2. ประวัติบุคคลต้องสงสัย
3. พฤติการณ์ในการทำความผิด (แผนประทุษกรรม)
4. การสืบสวนพฤติการณ์ (กริยาท่าทางหรืออาการที่เป็นพิรุณของบุคคล)

⁹⁴ อุทิศ สุขทวี และคณะ, คู่มือการประสานงานและรวบรวมพยานหลักฐานคดียาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส., (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2545), น. 38.

5. การสืบสวนทางการเงิน (อาชีพรายได้)

6. การติดต่อสื่อสาร (ระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล)

ดังนั้น พยานหลักฐานที่พึงได้ในชั้นสืบสวน ได้แก่

1. รายงานข่าวสาร ในเบื้องต้นเมื่อผู้ทำการสืบสวนได้รับข่าวสารเกี่ยวกับการกระทำ ความผิดเกี่ยวกับยาเสพติดหรือพฤติกรรมของบุคคลเกี่ยวกับยาเสพติดจากแหล่งข่าว จะต้องทำเป็นรายงานข่าวสารเพื่อเสนอให้ผู้บังคับบัญชารับทราบและรวบรวมไว้เป็นพยานหลักฐาน ตลอดจนใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข่าวสารร่วมกับข่าวสารอื่น ๆ

2. หลักฐานจากการตรวจสอบทางทะเบียนประวัติบุคคล หรือฐานข้อมูลเกี่ยวกับยาเสพติด

3. หลักฐานจากการตรวจสอบทางการเงินจากธนาคาร หรือการจดทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท การเสียภาษีเงินได้ เป็นต้น

4. หลักฐานทางการสื่อสาร เช่น การใช้โทรศัพท์หรือการติดต่อสื่อสารทุกรูปแบบ

5. รายงานการสืบสวน เมื่อมีการปฏิบัติการสืบสวนทุกครั้งต้องมีรายงานการสืบสวนไว้ไม่ว่าการปฏิบัติการสืบสวนจะมีผลสำเร็จหรือไม่เพื่อจะเป็นหลักฐานยืนยันการปฏิบัติการ

6. ภาพถ่ายทางการสืบสวน เมื่อมีการปฏิบัติการสืบสวนนอกจากจะมีรายงานการสืบสวนแล้วจะต้องมีภาพถ่ายประกอบรายงานการสืบสวนทุกครั้งเมื่อสามารถบันทึกภาพเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การพบกันของบุคคลในข่ายงานยาเสพติด หรือภาพถ่ายของบ้าน เป้าหมายหรือพยานพาหนะที่ใช้ เป็นต้น

เมื่อแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ จากการดำเนินการตามขั้นตอนข้างต้นมาแล้วก็นำพยานหลักฐานมาวิเคราะห์ว่าพยานหลักฐานที่ได้มาและมีอยู่สามารถแสดงให้เห็นภาพการกระทำ ความผิดตามที่ต้องการได้หรือไม่ เพียงใด หากมีช่องว่างในตอนใดให้พยายามหาพยานหลักฐานอื่นมาสนับสนุนโดยทำการสืบสวนต่อไปเพื่อให้ได้พยานหลักฐานที่ครบถ้วนสมบูรณ์ เมื่อมีพยานหลักฐานเพียงพอแล้วเจ้าพนักงานสืบสวนต้องรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลหรือพยานหลักฐานในชั้นจับกุมต่อไป

นอกจากพยานหลักฐานในชั้นสืบสวน เจ้าพนักงานผู้สืบสวนต้องแสวงหาพยานหลักฐานในชั้นจับกุมเพื่อประกอบให้พยานหลักฐานมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แต่การสืบสวนจะได้ผลมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับตัวผู้สืบสวนเองว่าต้องมีคุณสมบัติของเจ้าพนักงานสืบสวนที่ดี เช่น มีความอดทน มีไหวพริบ ช่างสังเกต และมีความรอบรู้เกี่ยวกับยาเสพติด ตลอดจนแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติมเพื่อใช้ประกอบในการประเมินสถานการณ์จะได้มีความรู้เท่าทันนักค้า

ยาเสพติด เพราะนักค้ายาเสพติดจะมีวิธีการต่าง ๆ ที่จะหลบเลี่ยงการจับกุมและต่อต้านการสืบสวนอยู่ตลอดเวลา

ฉะนั้น ในชั้นจับกุมผู้สืบสวนก็ต้องกำหนดแผนในการจับกุมว่าจะจับกุมโดยใช้วิธีใด เช่น จับกุมขณะลำเลียงขนส่ง ตามที่ทราบจากการสืบสวนหรือจะใช้วิธีล่อซื้อ การวางแผนจับกุมโดยใช้วิธีใด ก็โดยอาศัยพยานหลักฐานที่ได้รวบรวมไว้แล้วในชั้นสืบสวน ซึ่งต้องนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด แต่การแสวงหาพยานหลักฐานจะกระทำโดยวิธีการใดก็ตามต้องอยู่ในขอบเขตของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับเรื่องพยานหลักฐาน

2.8.2.2 การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวน

การสอบสวน (Inquisition) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (11) หมายถึง การรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่น ๆ ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหาเพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิดและเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

พนักงานสอบสวน ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (6) หมายถึง เจ้าพนักงานซึ่งกฎหมายให้อำนาจและหน้าที่ทำการสอบสวน

การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นสอบสวนจึงเป็นอำนาจหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่จะดำเนินการโดยตรง ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 บัญญัติไว้ให้พนักงานสอบสวนรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิด เท่าที่จะสามารถทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกล่ามโซ่เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงต้องค้นหาความจริงให้รู้แน่ชัดว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงหรือไม่ โดยการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อยืนยันลงโทษผู้กระทำความผิด ถ้าผู้นั้นไม่ได้กระทำความผิดก็ต้องปล่อยตัวไปตามวิถีทางของกฎหมาย

พนักงานสอบสวนต้องทราบว่าพยานหลักฐานชนิดใดบ้างที่สามารถใช้เป็นหลักฐานในชั้นพิจารณาคดี และพยานประเภทใดบ้างที่มีน้ำหนักน่าเชื่อถือเพียงพอที่ศาลจะรับฟังได้หรือพยานประเภทใดไม่สามารถใช้เป็นพยานในศาลได้ โดยการใช้ความรู้ความสามารถที่มีอยู่วิเคราะห์พยานหลักฐานว่าพยานที่จะรับฟังได้ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล ข้อเท็จจริงต้องไม่ขัดกับสภาพปกติธรรมดาหรือขัดกับสภาพของความเป็นจริงของสิ่งนั้น ๆ เช่น เรื่องการมองเห็นระยะทางใกล้ไกล ความมืด ความสว่าง คนแก่หรือเด็ก ใส่แว่น ไม่ใส่แว่น เป็นต้น ถ้า

เป็นพยานบุคคลต้องมีข้อเท็จจริงสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกันไม่ขัดแย้งกัน ทั้งยังสอดคล้องกับพยานวัตถุและพยานเอกสารด้วย

พนักงานสอบสวนมีอำนาจหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131 ดังกล่าวแล้ว พยานหลักฐานที่จะได้มาดังกล่าวต้องเป็นไปตามหลักดังที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 226 บัญญัติไว้ว่า พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลซึ่งจะนำพยานหลักฐานนี้ได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องเป็นพยานชนิดที่มีได้เกิดจากการจงใจ มีคำมั่น สัญญา ชูเชิญหลอกลวง หรือโดยมิชอบประการอื่น นอกจากนี้พนักงานสอบสวนยังสามารถหาพยานหลักฐานตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 131/1 ในกรณีจำเป็นต้องใช้พยานหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริงตามมาตรา 131 ให้พนักงานสอบสวนมีอำนาจให้ทำการตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสารใด ๆ โดยทางวิทยาศาสตร์ได้

จากบทกฎหมายที่บัญญัติไว้ดังกล่าวพนักงานสอบสวนจึงสามารถที่จะแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ ได้อย่างกว้างขวาง ฉะนั้น พยานใด ๆ ก็ตามที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดหรือบริสุทธิ์ พนักงานสอบสวนสามารถนำเข้าสู่สำนวนการสอบสวนได้ทั้งสิ้น ในกรณีหลักฐานพยานขัดกันพนักงานสอบสวนต้องวิเคราะห์และชั่งน้ำหนักพยานบนหลักพื้นฐานของเหตุและผลและความน่าจะเป็นไปได้ว่าพยานหลักฐานใดน่าจะถูกต้องตรงตามความจริงที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งอธิบายเหตุผลของการวิเคราะห์ที่ชั่งน้ำหนักพยานดังกล่าวให้ปรากฏไว้ในสำนวน

2.8.2.3 การรวบรวมพยานหลักฐานในชั้นพนักงานอัยการ

เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนแล้วหากพนักงานอัยการพิจารณาตรวจสำนวนปรากฏว่ายังบกพร่องอยู่ พนักงานอัยการมีอำนาจสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมพยานบุคคลหรือพยานหลักฐานเพื่อให้มีข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานชัดเจนเพียงพอที่จะพิจารณาสั่งคดีหรือเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องเรียกพยานคนเดิมมาซักถามด้วยตนเองก็สั่งให้พนักงานสอบสวนส่งตัวพยานดังกล่าวมาเพื่อซักถามได้ (ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143) ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงถูกต้องทำให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมในการพิจารณาสั่งคดี ซึ่งถือได้ว่าเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานชั้นพนักงานอัยการก่อนพิจารณาสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง